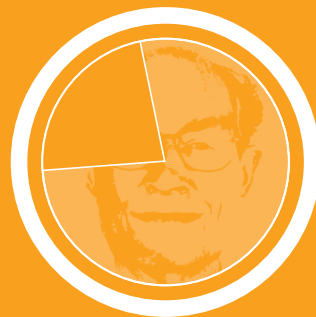

UDRUGE U OČIMA JAVNOSTI

ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNIJENJA S OSVRTIMA

UDRUGE U OČIMA JAVNOSTI:
ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNIJENJA S OSVRTIMA

Autori: Renata Franc, Vlado Šakić, Berto Šalaj, Dražen Lalić i Suzana Kunac
Naslov: Udruge u očima javnosti: istraživanje javnog mnijenja s osvrtima
Recenzenti: Prof. dr. sc. Jasminka Ledić
Dr. sc. Paul Stubbs
Izvršna urednica: Marina Škrabalo
Lektura: Karmela Prosoli
Izdavač: Academy of Educational Development
Za izdavača: Morana Smodlaka Krajnović
Grafičko oblikovanje: "BESTIAS"
Zagreb, 2006.

Istraživanje "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama" proveo je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar tijekom srpnja 2005. godine.

Ovu publikaciju omogućila je velikodušna potpora američkih građana preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), pod uvjetima iz Sporazuma o suradnji USAID CA#160-A-00-01-00109-00, kroz projekt CroNGO, koji provodi Academy for Educational Development (AED). Sadržaj ne odražava nužno stajališta Američke agencije za međunarodni razvoj ili Vlade SAD-a, nego je za njega odgovoran AED.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

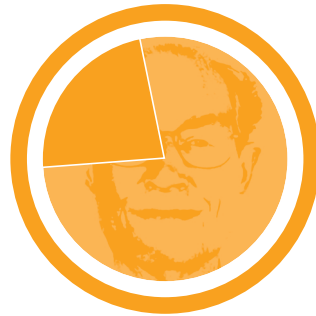
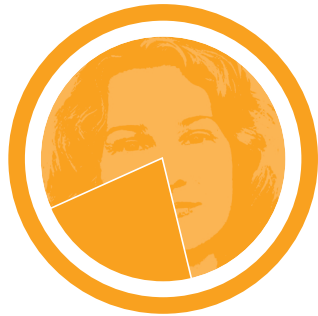
UDK 316.654:061.2x(497.5)"200"

UDRUGE u očima javnosti : istraživanje
javnog mnijenja s osvrtima / <autori
Renata Franc ... et al.>. - Zagreb : AED
<i. e.> Academy for Educational
Development, 2006.

ISBN 953-97987-9-5

1. Franc, Renata
I. Nevladine organizacije -- Javno
mnijenje -- Hrvatska

300718068

SADRŽAJ

6	Predgovor Morana Smodlaka Krajnović, Academy of Educational Development
9	Istraživanje “Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama srpanj 2005.”
10	Renata Franc i Vlado Šakić: Teorijske i metodološke napomene o istraživanju Instituta Ivo Pilar “Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama” iz srpnja 2005.
25	Renata Franc i Vlado Šakić: Izvješće o istraživanju javnog mnijenja “Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama srpanj 2005.”
27	I. UVODNE NAPOMENE O METODI ISTRAŽIVANJA
35	II. PREGLED REZULTATA
37	1. OBAVIJEŠTENOST O POSTOJANJU UDRUGA I NJIHOVIM AKTIVNOSTIMA
52	1.7. Sažetak
55	2. IZVORI INFORMACIJA O UDRUGAMA
59	2.4. Sažetak
61	3. STAVOVI O UDRUGAMA
76	3.9. Sažetak
79	4. ČLANSTVO U UDRUGAMA
92	4.10. Sažetak
95	5. VOLONTIRANJE
101	5.5. Sažetak
103	6. GRAĐANSKI AKTIVIZAM
107	6.3. Sažetak
109	7. NEFORMALNO VOLONTIRANJE
113	7.3. Sažetak
115	8. DARIVANJA
119	8.4. Sažetak
121	III. OPĆI ZAKLJUČCI
127	PRILOG 1. Struktura uzorka s obzirom na sociodemografska obilježja, religioznost i političku orijentaciju
131	PRILOG 2. Anketni listić
149	Osvrti na istraživanje
150	Berto Šalaj, Civilno društvo i demokracija
164	Dražen Lalić, Društveni trendovi i komunikacijski aspekti djelovanja nevladinih organizacija u Hrvatskoj
176	Suzana Kunac, Relevantnost nalaza za strateška opredjeljenja udruga spram građana/građanki

PREDGOVOR

Morana Smodlaka Krajnović
v.d. direktorice CroNGO programa, AED

Koliko su udruge i njihov rad uistinu prepoznatljivi u javnosti? Imaju li građani povjerenje u udruge i vjeruju li da one mogu pozitivno utjecati na promjene u društvu? To su samo neka od pitanja o kojima smo željeli potaknuti javnu raspravu i koja su nas potaknula na objavljivanje ove publikacije.

Vidljivost i prepoznatljivost udruga u izravnoj su vezi s njihovom sposobnošću pokretanja i uključivanja članova i volontera, a u konačnici i dobivanja financijske potpore. Bez te podrške, kako financijske tako i one nematerijalne, nemoguće je govoriti o stvarnoj održivosti organizacija civilnog društva. Kako je upravo ta održivost i cilj CroNGO programa, dio svojih aktivnosti usmjerili smo i na unapređenje slike koju javnost ima o udrugama, a za to su nam kao polazišna točka bili potrebni i konkretni podaci.

U Hrvatskoj je dosad provedeno nekoliko istraživanja koja su se bavila ovom problematikom. Tako smo, primjerice, 2002. godine, u prvoj fazi CroNGO programa, u suradnji s agencijom GfK proveli kratku anketu s ukupno 12 pitanja na uzorku od 1000 građana. Anketa je provedena telefonskim putem, a rezultati su se uvelike razlikovali od rezultata istraživanja koje je za B.a.B.e. provela agencija Puls iste godine. Prema GfK-ovim rezultatima čak 97% građana čulo je za izraz "udruga", dok je u Pulsovom istraživanju taj postotak bio bitno manji i iznosio svega 57%. U rujnu 2004. godine, nakon kampanje GRAK za povećanje vidljivosti i utjecaja udruga u društvu, organizacije B.a.B.e. i CESI naručile su od agencije Puls isto istraživanje kao i 2002. godine, uz korištenje iste metode i istih pitanja, na uzorku od 600 hrvatskih građana. Rezultati su pokazali određene pozitivne pomake, pa je tako 67% građana izjavilo da je upoznato s pojmom "udruga".

No s obzirom na to da su navedena istraživanja (GfK-ovo i dva kruga Pulsovog istraživanja*) provedena telefonskim putem te da su ankete bile relativno kratke (12 pitanja), činilo nam se potrebnim provesti opsežnije ispitivanje na ovu temu.

Stoga smo u srpnju 2005. od Instituta Ivo Pilar naručili istraživanje pod nazivom "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama" kako bismo dobili detaljnije podatke o stavovima prema udrugama i drugim pitanjima važnima za civilno društvo. Riječ je o

* Rezultati GfK-ovog istraživanja dostupni su na www.aed.hr/hr/dokumenti/200204_gfk_survey.pdf. Rezultati Pulsovog istraživanja iz 2002. dostupni su na www.babe.hr/istrazivanje/percepcijaNVO_BaBe.pdf, a onoga iz 2004. na www.cesi.hr/ReportPULS.doc

dosad najopsežnijem kvantitativnom ispitivanju stavova javnosti o ovoj temi, provedenom usmenom anketom u kućanstvima na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1008 ispitanika. Istraživanje su osmislili i proveli stručnjaci iz Instituta Ivo Pilar, a voditeljica istraživanja bila je dr. sc. Renata Franc.

Osim općih stavova o udrugama i njihovoj prepoznatljivosti, ovo istraživanje pokušalo je odgovoriti i na neka dodatna pitanja kao što su procjena doprinosa udruga rješavanju prepoznatih društvenih problema te razina spremnosti građana na uključivanje u rad udruga putem članstva i volontiranja, građanskog aktivizma i novčanih davanja.

Prvotna nam je namjera bila jednostavno staviti rezultate istraživanja na raspolaganje javnosti, pa je tako izvješće o njima već nekoliko mjeseci dostupno na našim stranicama **www.aed.hr/hr/publications.asp#surveys**.

No potaknuti interesom predstavnika nevladinih organizacija te živom i zanimljivom raspravom na konferenciji s temom "Udruge u očima javnosti", koju smo organizirali u prosincu 2005., odlučili smo nalaze istraživanja i tiskati te ih popratiti komentarima. Autori izvješća o istraživanju, dr. sc. Renata Franc i dr. sc. Vlado Šakić su za potrebe ove publikacije pripremili i dodatni tekst o teorijskom i metodološkom okviru istraživanja, sa smjernicama za interpretaciju rezultata u kontekstu drugih, usporednih istraživanja. O važnosti rezultata i njihovom značenju za daljnji razvoj nevladinog sektora svoje osvrte napisali mr. sc. Berto Šalaj, dr. sc. Dražen Lalić i mr. sc. Suzana Kunac. Berto Šalaj ovo istraživanje povezuje s društvenim kapitalom u Hrvatskoj, Dražen Lalić tumači društvene trendove i komunikacijski aspekt djelovanja civilnoga društva, dok Suzana Kunac piše o relevantnosti nalaza za strateška opredjeljenja udruga.

Nadamo se da će ova publikacija potaknuti i druge istraživače problematike civilnog društva na daljnje bavljenje ovom temom, a još više se nadamo tome da će publikacija u ovakvom obliku koristiti udrugama u Hrvatskoj, posebice u osmišljavanju aktivnosti kojima će utjecati na one dijelove percepcije javnosti koji su još uvijek relativno negativni, poput nedovoljnog poznavanja stvarnoga rada udruga. No, možda još i važnije, nadamo

se da će ovo istraživanje ukazati na potencijal koji postoji u Hrvatskoj - na veliki broj ljudi koji pokazuju interes za uključenje u rad udruga, bilo članstvom, volonterskim radom ili novčanim doprinosom, ali to ne rade zbog pomanjkanja informacija ili određene sumnjičavosti.

U sklopu CroNGO programa, u suradnji s Institutom Ivo Pilar, namjeravamo ponoviti ovo istraživanje kako bismo utvrdili postoje li i kakvi su pomaci u prepoznatljivosti udruga u javnosti. U ljeto 2006. to ćemo učiniti u nešto manjem opsegu, i samo s dijelom pitanja, ali prateći strukturu upitnika i reprezentativnost uzorka iz originalnog istraživanja. Istraživanje stavova javnosti, u punom opsegu i putem terenskog ispitivanja, ponovit ćemo u ljeto 2007. godine. Na taj način želimo dobiti relevantne i komparabilne podatke, prateći eventualne promjene u vidljivosti i prepoznatljivosti udruga u javnosti.

Zahvaljujemo svima koji su sudjelovali u ovom istraživanju, kao i svima koji su se dosad uključili te će se i ubuduće uključiti u raspravu i osmišljavanje povećane prepoznatljivosti udruga u Hrvatskoj. Posebno bismo željeli zahvaliti dr. sc. Renati Franc na vođenju istraživanja i na strpljivosti u komunikaciji s nama, kao i cjelokupnom timu stručnjaka Instituta Ivo Pilar koji su surađivali na istraživanju. Zahvaljujemo autorici i autorima osvrta na istraživanje, mr. sc. Suzani Kunac, mr. sc. Bertu Šalaju i prof. dr. Draženu Laliću, kao i recenzentima dr. sc. Jasminki Ledić i dr. sc. Paulu Stubbsu čije su sugestije uzete u obzir prilikom završne redakcije ove publikacije.

Hvala Saši Šegrt, koja u AED-u koordinira program vidljivosti nevladinog sektora i koja je obavila velik dio posla oko dogovaranja i naručivanja istraživanja, organiziranja konferencije i tiskanja knjige, Hvala i Marini Škrabalo na uređivanju ove publikacije, koje ne bi bilo bez njezinog truda oko okupljanja i koordiniranja svih uključenih, kao i ustrajnog podsjećanja na rokove.

I konačno, zahvaljujemo Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID), čija je financijska potpora omogućila provođenje cjelokupnog istraživanja, kao i tiskanje ove publikacije.

Renata Franc i Vlado Šakić

**Teorijske i metodološke
napomene o istraživanju
Instituta Ivo Pilar**

srpanj 2005.

**Stavovi javnosti
o nevladinim
organizacijama**

TEORIJSKE I METODOLOŠKE NAPOMENE O ISTRAŽIVANJU INSTITUTA IVO PILAR "STAVOVI JAVNOSTI O NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA" IZ SRPNJA 2005.

Renata Franc

Vlado Šakić

Za potrebe organizacije Academy for Educational Development (AED) u srpnju 2005. godine Institut društvenih znanosti Ivo Pilar proveo je terensko istraživanje javnog mnijenja "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama". Opći je cilj istraživanja bio utvrditi stavove javnosti o nevladinim organizacijama, pri čemu je, uz opće i posebne stavove, ispitana i razina obaviještenosti javnosti o udrugama te zastupljenost i odrednice (ne)članstva u udrugama. Kako bi se odnos javnosti prema udrugama mogao smjestiti u širi kontekst civilnog društva, istraživanjem su uz glavni dio prikupljeni i podatci o formalnom i neformalnom volontiranju, novčanim darivanjima te građanskom aktivizmu. Podatci istraživanja su u obliku istraživačkog izvješća predani naručitelju, a ovom publikacijom se i javno objavljuju. Budući da je riječ o objavljivanju izvješća u neizmijenjenom obliku, sa "sirovim" podacima, bez dodatnih obrada podataka i tumačenja, u ovom prilogu osvrnut ćemo se na nekoliko elemenata bitnih za razumijevanje i tumačenje utvrđenih podataka.

Opće napomene

Javno mnijenje o različitim društvenim, političkim, kulturnim i drugim fenomenima u demokratskim je zemljama nezaobilazni čimbenik koji se zajedno s ostalim važnim čimbenicima uvažava pri oblikovanju političkih, zakonodavnih i praktičnih strategija i odluka. U Hrvatskoj se istraživanje javnog mnijenja najprije razvijalo u sklopu političkog sektora povezanog sa stranačkim izborima, dok je relativno nerazvijeno na drugim važnim područjima društvenog života (Lamza Posavec 1995). Jedno od takvih nerazvijenih područja istraživanja javnosti je i područje vezano uz udruge, odnosno, općenitije, različite tipove aktivnosti građana u zajednici ili sudjelovanje u civilnom društvu. Naime, dok su elementi odnosa pojedinca prema zajednici, sudjelovanje u različitim tipovima aktivnosti u zajednici i odrednicama takvog sudjelovanja predmet redovitih anketnih istraživanja u razvijenim državama (npr. u SAD-u *Giving and Volunteering*, *General Social Survey*; u *Velikoj Britaniji Home Office Citizenship Survey*), u Hrvatskoj je do sada provedeno svega nekoliko anketnih ispitivanja javnosti koja su u cijelosti ili djelomično posvećena pitanjima vidljivosti udruga

i stavovima javnosti prema udrugama, učestalosti, obrascima i odrednicama pojedinih oblika ponašanja, kao što su volontiranja i darivanja ili članstvo u dobrovoljnim organizacijama.

Istraživanje "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama", čiji su nalazi prezentirani u ovom izvješću, po nekoliko se obilježja izdvaja iz dosadašnjih istraživanja ovoga područja u Hrvatskoj: prvo je ispitivanje stavova javnosti o udrugama na nacionalnom reprezentativnom uzorku metodom usmene ankete po kućanstvima; stavovi javnosti prema udrugama ispitani su relativno velikim brojem pitanja koja se razlikuju po razini općenitosti, pretpostavljenoj dimenziji odnosa prema udrugama i smjeru tvrdnji; vidljivost udruga ili obaviještenost javnosti o udrugama također je ispitana većim brojem pitanja različite razine; osim vidljivosti udruga i stavova prema njima u istom je ispitivanju, iako u manjem opsegu, obuhvaćena i zastupljenost pojedinih drugih tipova aktivnosti u zajednici (formalna i neformalna volontiranja, darivanja i građanski aktivizam), što uz provođenje dodatnih statističkih analiza omogućuje bolje razumijevanje odnosa i odrednica različitih oblika aktivnosti građana u hrvatskom kontekstu.

O korištenim pojmovima i klasifikaciji područja rada udruga

Pojam udruga i/ili nevladina organizacija

Iako je primarni predmet interesa naručitelja bio vezan uz udruge, u dogovoru s naručiteljem pojmovi udruga i nevladina organizacija u ovom su istraživanju korišteni kao međusobno zamjenjivi, odnosno paralelno. Pritom treba reći da su anketari imali uputu da ako se početnim pitanjima o poznavanju pojma udruga ili nevladina organizacija (pitanja 5 i 6) utvrdi da osoba ne zna što su udruge, tada joj se nakon 6. pitanja treba objasniti što su udruge (prema određenju iz Zakona o udrugama) te navesti nekoliko primjera (kao što su udruge GONG ili Potrošač).

Korištenje izraza udruga i nevladina organizacija kao međusobno zamjenjivih unosi, naravno, mogućnost određene nepreciznosti u utvrđene podatke, međutim na temelju dosadašnjih ispitivanja vidljivosti i stavova o udrugama, te pojmova koje koriste različiti autori moglo se pretpostaviti da je takvo međusobno korištenje izraza udruga i nevladina organizacija u kontekstu ispitivanja javnog mnijenja opravdano. Pojam nevladine organizacije korišten je, koliko je autorima poznato, i u prvom ispitivanju stavova javnosti prema udrugama u Hrvatskoj koje je proveo Međunarodni republikanski institut 2001. godine (IRI, 2001, prema Bežovan, 2003). U anketi agencije GfK iz 2002. godine (za organizaciju AED kao naručitelja) u početnim pitanjima ujedno je posebno ispitano poznavanje pojma udruga i nevladina organizacija, dok se u kasnijim pitanjima pojmovi koriste kao međusobno zamjenjivi (GfK, 2002).

U "Istraživanju o vidljivosti udruga građana i stavova građana prema volonterskom radu na području grada Osijeka" iz 2005. godine (Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, 2005) pri pitanjima o prepoznatljivosti udruga pojam udruge sudionicima je dodatno objašnjen pojmovima

koji se, prema riječima autora, često koriste u svakodnevnom govoru, primjerice udruženje građana, humanitarne organizacije, nevladine udruge (Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, 2005: 6).

U literaturi iz područja civilnog društva i socijalnog kapitala ujedno se koriste i drugi nazivi koji se izjednačavaju s pojmom udruga. Primjerice, Črpić i Zrnišćak (2005) pri analizi podataka o članstvu u dobrovoljnim organizacijama na osnovi podataka iz Europskog istraživanja vrednota - EVS (Baloban, 2000) koriste izraz dobrovoljne organizacije, kao izraz koji je bio korišten u upitniku. Pritom navode da je hrvatski izraz udruga sinonim za izraz dobrovoljne organizacije, navodeći da se za njih često koristi i izraz neprofitni sektor i neprofitne organizacije. Dakako, navedena objašnjenja ne znače da se u budućim istraživanjima ili teorijskim pristupima ne treba nastojati što više precizirati i ujednačiti korištene izraze.

Stupanj urbaniziranosti mjesta

U tumačenju nalaza vezanih uz stupanj urbaniziranosti mjesta (veliki, srednji, mali) treba naglasiti da je riječ o obilježju naselja ispitanih građana, koje se ne može jednostavno izjednačiti s veličinom naselja. Naime, korištena podjela naselja prema stupnju urbaniziranosti zasniva se na Vreskovoju tipologiji urbanizacije naselja (Vresk, 1991), prema kojoj se stupanj urbaniziranosti određuje na temelju kombinacije četiriju pokazatelja: veličina naselja, udio poljoprivrednog stanovništva, udio kućanstva bez poljoprivrednog gospodarstva, te udio radnika-mještana koji rade u istom mjestu.

Klasifikacija područja rada udruga

U oblikovanju primijenjene ankete jedan od izazova bio je kako u pitanjima koja se odnose na područja rada udruga (riječ je o pitanjima 11, 18 i 25) klasificirati rad udruga radi utvrđivanja podataka koji mogu koristiti naručitelju i ujedno biti usporedivi s podacima domaćih i/ili stranih istraživanja. Kao polazne mogućnosti izdvojene su: Međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija, podjela Ureda Vlade RH za udruge, podjele iz pojedinih dosadašnjih istraživanja, podjela koja bi razlikovala područja rada udruga za koje je naručitelj posebno zainteresiran i sl.

Korištena klasifikacija (pitanja 11, 18 i 25) zasniva se na Međunarodnoj klasifikaciji neprofitnih organizacija (Salamon, Anheier, 1993), pri čemu se u dogovoru s naručiteljem od originalnih 11 područja došlo do 14 područja rada udruga. Za osam područja nazivi su ostali isti kao u originalnoj klasifikaciji (obrazovanje i istraživanje; zdravlje; socijalne usluge i humanitarni rad; okoliš; međunarodni odnosi; religija; poslovne i strukovne organizacije i sindikati), jedno područje je razdvojeno na dva (umjetnost i kultura; sport, hobi i rekreacija), za neka područja su malo promijenjeni nazivi (područje razvoja i stanovanja je postalo ekonomski razvoj; pravo, zagovaranje i politike su nazvani pravo i politike, uz isticanje ljudskih prava, prava žena, izgradnje mira i nenasilja; filantropsko posredovanje i promicanje volonterstva nazvano je promicanje civilnog

društva) i dodane su kategorije javnih službi te političkih kampanja i izbora (detaljnije o originalnoj Međunarodnoj klasifikaciji na hrvatskom jeziku može se vidjeti u Bežovan, 2005).

Uvažavajući vrijednost općeprihvaćene međunarodne klasifikacije rada udruga, odnosno neprofitnih organizacija, treba napomenuti da u kontekstu ispitivanja javnog mnijenja takvi uopćeni službeni nazivi područja rada možda i nisu najprimjereniji izbor. Drugim riječima, čini nam se da bi u budućim ispitivanjima javnosti vrijedilo ispitati kako sami građani strukturiraju područja rada udruga, odnosno koje nazive koriste za označavanje različitih područja rada udruga, što bi moglo uputiti na to koliko područja rada udruga građani razlikuju i koja su im područja relativno najistaknutija.

Stavovi javnosti prema udrugama

U pogledu stavova javnosti prema udrugama i njihovom radu u Hrvatskoj do danas postoji manji broj nalaza, pri čemu su se mjere uglavnom zadržavale na razini općih ili pojedinačnih stavova prema udrugama ili nevladinim organizacijama. Prvi pokazatelji stavova javnosti prema udrugama, koliko nam je poznato, utvrđeni su anketom Međunarodnoga republikanskog instituta iz 2001. godine (International Republican Institute, 2001. prema Bežovan, 2003), kada je 44% građana imalo povoljno mišljenje o nevladinim organizacijama, 38% građana je imalo nepovoljno mišljenje, a 18% građana je bilo neodlučno. Navedeni nalaz Bežovan (2003) tumači i samim pojmom nevladine organizacije zaključujući da se pojam koji se definira negativno u odnosu na vladu prosječnim građanima ne čini prihvatljiv te da ga treba izbjegavati, a isticati pojam civilno društvo.

Godinu dana kasnije, u srpnju 2002. godine, u telefonskoj anketi na nacionalnom reprezentativnom uzorku, koju je za organizaciju B.a.B.e. kao naručitelja provela agencija Puls, pitanjem koliko su nevladine organizacije uspješne u rješavanju problema zajednice utvrđeno je da svega 19% građana od ukupnog broja ispitanih izražava pozitivan stav, dok je među onima koji su čuli za izraz NVO udio građana s pozitivnim stavom bio 33% (Puls, 2002), a u sljedećem je ispitivanju agencije Puls istom metodom 2004. godine utvrđeno da 40% građana smatra da su udruge uspješne u svojem radu (Puls, 2004).

Nalazi o općem stavu prema udrugama utvrđeni u ovom istraživanju po sličnosti korištenog pitanja najusporediviji su s nalazima utvrđenima u anketi agencije GfK iz 2002. godine, u kojoj je pozitivan opći stav prema udrugama, odnosno nevladinim organizacijama izrazilo 61.2% građana (GfK, 2002). Usporedba s nalazima ovoga istraživanja (uz ograde zbog mogućih metodoloških razlika) upućuje da se u međuvremenu udio građana koji imaju pozitivan opći stav prema radu udruga nešto povećao (sa 61.2% na 73.2%), odnosno smanjio se udio građana s neutralnim

stavom (sa 31.5% na 21.2%) i udio građana s negativnim općim stavom prema radu udruga (sa 3.3% na 1.3%) (GfK, 2002).

Kao što je navedeno u ovom istraživanju, stavovi javnosti prema udrugama ispitani su najsveobuhvatnije do sada, s najvećim brojem pitanja različite razine općenitosti, sadržaja i smjera tvrdnji. Tako je uz opći stav prema udrugama (pitanje 12) ispitana i zastupljenost pozitivnih i negativnih mišljenja o udrugama (pitanje 16), procijenjeni doprinos rada udruga (pitanje 13), sadašnji i poželjan stupanj utjecaja udruga (pitanja 14 i 15), spremnost kontaktiranja udruga u odnosu na druge organizacije ili ustanove pri osobnom susretu s nekim problemom u zajednici (pitanje 4), procjena mogućeg utjecaja osobe kao pojedinca i kao člana udruge (pitanja 32 i 33) te područja rada u kojima udruge mogu učiniti najviše (pitanje 11).

Karakterističan i ujedno očekivan nalaz ovoga istraživanja je da su opći stavovi pozitivniji od posebnih, a ujedno da je podrška udrugama na razini stavova, pa i iskazana spremnost za rad u udrugama znatno veća od stvarne zastupljenosti članstva u udrugama ili aktivnog rada u dobrovoljnim organizacijama. Bez obzira na navedenu očekivanu razliku u zastupljenosti pozitivnog odnosa prema udrugama ovisno o razini mjerenja treba reći da podatci upućuju na značajnu zastupljenost pozitivnijih stavova, odnosno dosljedno pozitivniji odnos prema udrugama sredinom 2000-ih nego što su to upućivali nalazi istraživanja s početka 2000-ih.

Osim pozitivnosti općeg odnosa prema udrugama, podatci ovog istraživanja upućuju na to da veliki dio javnosti izražava spremnost za još pozitivniji odnos prema udrugama. Tako u 15. pitanju između 40% i 50% javnosti izražava stav da bi udruge trebale imati veliki utjecaj na sve četiri obuhvaćene razine utjecaja, a još nešto više od trećine smatra da bi utjecaj trebao biti srednji. Drugim riječima, svega do 10% građana izražava stav da bi udruge trebale imati mali ili nikakav utjecaj (odnosno ako im se pridruže i svi oni koji su na navedeno pitanje odgovorili s ne znam, to smatra najviše oko 20% građana). Uz to što ovi podatci ukazuju da je u budućnosti moguća veća načelna podrška udrugama i njihovom radu od sadašnje, prikupljeni podatci upućuju i na nekoliko elemenata koje udruge, odnosno njihovi članovi mogu iskoristiti za daljnje poboljšanje svoje slike u javnosti, odnosno povećanje podrške.

U tom kontekstu važno je spomenuti utvrđeni nerazmjer između problema koje veći dio građana smatra važnim problemima u Hrvatskoj, odnosno u njihovoj zajednici te, s druge strane, problema za koje bi se građani pri osobnom susretu s njima obratili udrugama u odnosu na druge ustanove ili organizacije (pitanja 1, 2 i 3 te pitanje 4). Osim toga, znatan dio javnosti (između 57% i 60%, ovisno o razini utjecaja, pitanje 14) smatra da je sadašnji utjecaj udruga mali ili nikakav, a ujedno oko polovina javnosti smatra da rad udruga malo pridonosi ili uopće ne pridonosi rješavanju konkretnih životnih problema ili poboljšanju kvalitete života općenito (pitanje 13), dok oko trećina

odnosno 40% smatra da malo ili uopće ne pridonose razvoju demokracije, razvoju civilnog društva i podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima (pitanje 13).

Na razini posebnih stavova (pitanje 16) treba uputiti i na znatnu zastupljenost sumnjičavosti prema udrugama u pogledu ciljeva rada i financijske transparentnosti, pri čemu ovisno o smjeru konkretne tvrdnje sumnjičavost izražava između četvrtine i nešto više od polovine javnosti (u rasponu od 24.7% za pitanje 16.5 do 57.8% za pitanje 16.4), što ponovo ne znači da znatan dio javnosti ne izražava podršku udrugama, pa tako istodobno između 52.3% i 65.3% građana smatra da bi vlasti trebale više financijski podržavati udruge (pitanja 16.7 i 16.8).

Članstvo u udrugama

Zastupljenosti članstva u udrugama

Podatci o članstvu u udrugama zasnivaju se na odgovorima građana na pitanje 17: *“Jeste li Vi osobno član neke udruge (nevladine organizacije) ili ste ikada bili član?”* s četiri ponuđena odgovora: *nisam, član sam ali ne aktivan, aktivan sam član kao volonter (nisam plaćen/a za svoj rad), aktivan sam član kao profesionalac (plaćen/a sam za svoj rad)*. Navedenim pitanjem utvrđeno je da se 8.8% građana Hrvatske smatra članom udruge, pri čemu ih se 3.2% smatra članovima ali ne aktivnim, dok ih se 5.6% smatra aktivnim članovima udruge. U ovim formulacijama i u samom izvješću kod opisa podataka o članstvu u udrugama koristi se izraz “građani se smatraju članovima udruge”, a ne “jesu članovi udruge”. Naime, utvrđeni podatci i njihovo tumačenje ovise o korištenom pitanju. Drugim riječima, u ovom slučaju korišteno pitanje je općenito i za pretpostaviti je da su se građani o njemu izjasnili kao članovi udruge, samo ako im je to članstvo relativno važno ili istaknuto. Dakle, pitanjem kojim bi se poimence spominjali pojedini tipovi udruge ili nevladinih organizacija (primjerice sindikati, profesionalne udruge, lovačka društva) vjerojatno bi se utvrdila veća zastupljenost članstva u udrugama.

Navedeno je bitno i pri usporedbi utvrđenih podataka u ovom istraživanju s dosadašnjim podacima. Primjerice, u Hrvatskoj su 1999. godine u sklopu međunarodnog istraživanja “Europsko istraživanje vrednota” - EVS (Balaban, 2000) prikupljeni i podatci o članstvu u dobrovoljnim organizacijama (Črpić i Rimac, 2000). Pritom je korišteno pitanje kojim se poimence navodi 14 različitih tipova dobrovoljnih organizacija (primjerice, religiozne ili crkvene: 12.2% članova, sport ili rekreacija: 14.1% članova, sindikati: 11.8%) (Črpić i Rimac, 2000). Prema tim podacima, 54.6% građana Hrvatske navodi da ne pripada ni jednoj od ponuđenih dobrovoljnih organizacija. Ujedno treba primijetiti da pitanje iz ESV-a zahvaća i višestruka članstva, pa se u utvrđenim podacima isti pojedinci mogu pojavljivati i kao članovi više tipova dobrovoljnih organizacija. Pitanjem kojim se poimence nabrajaju pojedini tipovi nevladinih organizacija ili udruge utvrđeni su i podatci o članstvu u sklopu Svjetskog istraživanja vrijednosti - Hrvatska 1995, na uzorku od 1196 građana Hrvatske (Erasmus gilda, 1995, prema Štulhofer, 2003).

Budući da je ovim istraživanjem (zbog korištene formulacije pitanja) obuhvaćen relativno mali ukupan broj građana koji se smatraju članovima udruge, njih 88, to utječe na tumačenje podataka utvrđenih daljnjim pitanjima vezanima uz članstvo u udrugama, kao što su pitanja o čestini sudjelovanja u radu udruge (pitanje 20), pitanja o području rada udruge, konkretnom nazivu udruge i razini rada udruge (pitanja 18, 19 i 21), te na tumačenje podataka o razlozima uključivanja u rad udruge kod aktivnih članova volontera (pitanje 22).

Naime, članovi udruge obuhvaćeni anketiranjem ne predstavljaju reprezentativan uzorak hrvatskih građana članova udruge, pa ni podatke utvrđene navedenim pitanjima nije opravdano tumačiti kao reprezentativne za građane Hrvatske koji su članovi neke udruge. Dakle, navedeni podatci ne mogu se koristiti za valjano zaključivanje o članovima udruge, već se mogu shvatiti samo kao početni korak za buduća istraživanja. Takva istraživanja kojima bi se omogućilo utvrđivanje podataka o članovima udruge trebaju biti ciljana, s reprezentativnim uzorkom članova udruge (pri čemu bi pravljenje takvog uzorka zahtijevalo točne informacije o članovima udruge ili službeni popis članstva) ili uz bitno veći nacionalno reprezentativni uzorak koji bi osiguravao zahvaćanje barem dovoljno velike zastupljenosti članova udruge, s konkretnijim pitanjima o članstvu koja bi sudionicima olakšala dosjećanje svih udruge ili organizacija kojih su članovi.

Motivacija za rad u udrugama

U sklopu ankete primijenjena je i skala za mjerenje motivacije za rad u udrugama (pitanje 26). Riječ je o skraćenoj i prilagođenoj verziji skale *Volunteer Function Inventory* (Clary i sur. 1998; Clary, Snyder, Sukas, 1996; Clary i sur. 1994). Pritom treba reći da je originalna skala namijenjena zahvaćanju motivacije za volontiranje, međutim, sukladno primarnoj zainteresiranosti naručitelja za odnos javnosti prema udrugama, tvrdnje iz originalne skale prilagođene su za zahvaćanje motivacije za rad u udrugama. Originalna skala zahvaća šest kategorija motivacije ili psiholoških potreba koje se mogu zadovoljavati volontiranjem (odnosno u ovom slučaju aktivnim radom u udrugama): izražavanje vrijednosti, stjecanje znanja i razumijevanja, samounaprjeđenje, unaprjeđenje karijere, društvena funkcija te samozaštitna funkcija.

Analize podataka prikupljenih originalnom skalom pokazale su da se volonteri i nevolonteri razlikuju po motivaciji, da uključenost u različite tipove volonterskih aktivnosti ima različitu motivacijsku osnovu te da su uvjeravajuće poruke ili apeli kojima se promiče volontiranje djelotvorniji ako je sadržaj poruke sukladan kategoriji motivacije koja je dominantna kod skupine kojoj je uvjeravajuća poruka namijenjena (Clary i sur. 1998; Snyder, Clary, Stukas, 2000). Podatci prikupljeni ovim istraživanjem uz provođenje dodatnih statističkih obrada omogućit će i provjeru vrijednosti skraćene i prilagođene skale za zahvaćanje motivacije za rad u udrugama u hrvatskim uvjetima te, u slučaju potvrde zadovoljavajućih psihometrijskih obilježja skale, i konkretnije preporuke o poželjnom sadržaju poruka ili apela kojima se promiče rad u udrugama, odnosno privlače novi članovi. Za sada se može reći da će za relativno najveći broj građana najprihvatljivije,

i time najdjelotvornije biti one poruke koje naglašavaju da aktivan rad u udrugama omogućuje izražavanje vrijednosti, stjecanje znanja i samounaprjeđenje.

Spremnost na uključivanje u rad udruga

U tumačenju podataka o spremnosti uključivanja u rad udruge (pitanje 24), koji pokazuju da bi se nešto više od trećine građana Hrvatske uključilo u rad udruga, ponovo treba voditi računa o sadržaju konkretnog pitanja. Naime, pitanje podrazumijeva gotovo idealne uvjete: da u njihovu mjestu postoji udruga koja se bavi područjem koje njih zanima, i da ih netko iz te udruge izravno pozove da joj se aktivno priključi. Ujedno mjere namjere određenog ponašanja, a pogotovo spremnosti na ponašanje (što je mjereno ovim pitanjem, jer su, prema sociopsihološkim teorijama i istraživanjima, namjere određenije i u većoj mjeri omogućuju predviđanje stvarnog ponašanja od spremnosti na ponašanje) uobičajeno rezultiraju precijenjenim brojem u odnosu na stvaran broj ljudi koji bi sudjelovali u određenom ponašanju.

Također je zanimljivo spomenuti da, za razliku od dosadašnjih istraživanja koja izražavaju pesimističnost u pogledu odnosa mladih prema udrugama i njihove uključenosti u rad udruga (Črpić, Zrinščak, 2003; Ledić, 2000 prema Bežovan, 2003), prema rezultatima ovoga istraživanja spremnost na uključivanje u rad udruga (u navedenim idealnim uvjetima) relativno je najveća upravo u skupini građana do 30 godina (tablica 4.7.), iako su prema podacima sadašnji članovi udruge znatno češće srednje dobi (tablica 4.2).

U kontekstu spremnosti uključivanja u rad udruga ujedno vrijedi istaknuti da je pitanjem 10 utvrđeno da oko trećina građana zna najmanje jednu osobu koja je član neke udruge. Dodatne analize mogu pokazati u kojoj mjeri se ta skupina građana poklapa sa sadašnjim članovima udruge, onima koji izražavaju načelnu spremnost uključivanja u rad udruga, na koji je način povezana sa stavovima prema udrugama i sl. Rezultati takvih analiza mogli bi eventualno biti poticaj sadašnjim članovima udruge za intenzivnije pokušaje privlačenja novih članova u izravnim neposrednim kontaktima.

Model civilnog voluntarizma (Verba i sur., 1995 prema Pattie, Seyd i Whiteley, 2003) kao jedna od teorija civilne zauzetosti kao važnu odrednicu uključivanja u aktivnosti (uz osjećaj efikasnosti, opću uključenost ili zainteresiranost za politiku, te ekonomske, obrazovne i vremenske resurse) naglašava važnost mobilizacije, odnosno izravan poziv bliske osobe ili poznanika smatra se važnim pokretačem individualnog uključivanja u aktivnosti u zajednici. Pritom je važnost izravnog poziva kao pokretača sudjelovanja u pojedinim oblicima građanskog aktivizma potvrđena i empirijski, odnosno mobilizacija je potvrđena kao dosljedna odrednica civilne zauzetosti. Ljudi koje netko pita/pozove da se uključe u određeni tip aktivnosti u većoj mjeri su civilno aktivni nego oni koji nisu bili pitani (Pattie, Seyd i Whiteley, 2003).

Volontiranje

Volontiranje se općenito definira kao svaka aktivnost u kojoj se vrijeme dobrovoljno daje u korist druge osobe, grupe ili organizacije (Wilson, 2000.), pri čemu se u ispitivanjima zastupljenosti i odrednica volontiranja kao tri najvažnija kriterija za volontiranje uobičajeno ističe: da je riječ o aktivnosti čiji cilj nije financijska dobit, da je riječ o dobrovoljnoj aktivnosti i da je riječ o aktivnostima koje rezultiraju koristima za druge (iako se ne isključuje korist i za same volontere) (Dingle i sur., 2001).

U sklopu ove ankete *formalno volontiranje* određeno je kao besplatan rad u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju, dakle kao ono što se u svakodnevnom govoru uobičajeno podrazumijeva pod volontiranjem. U tvrdnjama koje su korištene za mjerenje stavova prema volontiranju (pitanje 30) ujedno je korišten općeniti izraz volontiranje, uz pretpostavku da je riječ o oblicima formalnog volontiranja koje se u svakodnevnom govoru i podrazumijeva pod volontiranjem.

Neformalno volontiranje određeno je kao dobrovoljno i besplatno pomaganje nekome tko nije član obitelji, dakle ono što se u svakodnevnom govoru obično podrazumijeva pod pomaganjem drugima. Takvo razlikovanje, određenje i zasebno mjerenje formalnoga i neformalnoga uobičajeno je za istraživanja zastupljenosti i obrazaca volontiranja u redovitim ispitivanjima javnog mnijenja u drugim zemljama (primjerice u Velikoj Britaniji anketom *Citizenship Survey*, koju provodi *Home Office* (Munton i Zarawan, 2004), sukladno je suvremenom naglašavanju potrebe i vrijednosti istodobnog zahvaćanja i neformalnog volontiranja uz formalno (Dingle i sur., 2001), odnosno općenito i neformalnih oblika socijalnog kapitala (Črpić i Rimać, 2005).

Navedenu važnost i opravdanost razlikovanja formalnog i neformalnog volontiranja potvrđuju i podatci utvrđeni ovim istraživanjem, jer je potvrđena znatno veća zastupljenost neformalnog volontiranja od formalnog (iako su takvoj razlici mogli pridonijeti i metodološki razlozi, odnosno različit tip pitanja, na što ćemo se osvrnuti u nastavku teksta). Utvrđeni podatci o formalnom volontiranju upućuju na to da je 10.7% građana volontiralo barem jednom u posljednjih dvanaest mjeseci, pri čemu je 3.8% redovitih volontera (onih koji su volontirali barem jednom mjesečno).

Takav podatak o relativno maloj zastupljenosti formalnog volontiranja sukladan je nalazima dosadašnjih malobrojnih istraživanja o volontiranju u Hrvatskoj na nacionalnim ili prigodnim uzorcima: istraživanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva iz 2005. na uzorku od 1000 građana, istraživanje Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka na prigodnom uzorku od 324 građana Osijeka, te istraživanje udruge SMART iz 2000. godine na prigodnom uzorku od 1550 stanovnika Primorsko-goranske županije. Za sva tri istraživanja, iako se razlikuju po korištenim uzorcima i konkretnim pitanjima o volontiranju, karakterističan je nalaz da je učestalost

volontiranja, pogotovo redovitog, relativno niska. (Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, 2005; Ledić, 2000 prema Ćulum, 2005).

Za razliku od formalnog volontiranja, u pogledu zastupljenosti neformalnih oblika volontiranja podatci ovoga istraživanja pokazuju da je tijekom proteklih 12 mjeseci 14.7% građana sudjelovalo u devet ili više tipova aktivnosti (od obuhvaćenih 11), a 66.1% u tri do osam tipova aktivnosti. Pritom je zastupljenost većine pojedinačnih aktivnosti tipa neformalnog volontiranja (za razliku od članstva u udrugama i formalnog volontiranja) znatno veća nego u drugim zemljama. Primjerice, podatci o formalnom volontiranju za Veliku Britaniju utvrđeni istim pitanjem upućuju na to da je udio građana u dobi od 16 godina ili više, koji su u 12 mjeseci prije ispitivanja volontirali barem jednom mjesečno, bio 27% 2001. godine, a 28% 2003. godine (Munton i Zurawan, 2003), međutim, pojavnost većine pojedinačnih oblika neformalnog volontiranja znatno je manja nego u Hrvatskoj.

Iako se utvrđeni raskorak u zastupljenosti formalnog i neformalnog volontiranja građana Hrvatske može tumačiti kao pokazatelj njihove spremnosti za volontiranje, koja nije dovoljno organizacijski mobilizirana, treba reći da bi se u budućim istraživanjima volontiranja radi veće metodološke usporedivosti podataka o formalnom i neformalnom volontiranju trebao i ujednačiti način njihova ispitivanja. Naime, kao što je rečeno, uobičajena pitanja za utvrđivanje pojavnosti formalnog volontiranja (i u ovom istraživanju i u drugim navedenim istraživanjima provedenima u Hrvatskoj, kao i u većem dijelu stranih istraživanja) karakteristično je da se o zastupljenosti formalnog volontiranja zaključuje na osnovi općenitog pitanja: jeste li volontirali (ili slično), dok se kod mjerenja neformalnog volontiranja uobičajeno poimence navode različiti oblici ponašanja. Takva razlika u pitanjima kod sudionika ispitivanja može izazvati različitu lakoću dosjećanja vlastitih aktivnosti pri odgovaranju na navedena pitanja, pa onda i dijelom metodološki uzrokovanu razliku u utvrđenoj pojavnosti dva tipa volontiranja.

U pogledu čestine formalnog volontiranja, tipa volonterske aktivnosti (pitanja 28 i 29) i razlika s obzirom na sociodemografska obilježja (poglavlje 5.2) ponovo treba istaknuti ograničenu i samo informativnu vrijednost navedenih podataka. Naime, i u ovom slučaju kao i kod podataka vezanih uz članstvo u udrugama, skupina sudionika koji su u proteklih 12 mjeseci volontirali (N=108) ne predstavlja reprezentativan uzorak volontera građana Hrvatske. Dakle, navedeni podatci mogu se shvatiti tek kao početni podatci za buduća istraživanja.

Građanski aktivizam

Kao dodatna skupina varijabli anketom su prikupljeni i podatci o zastupljenosti 11 oblika građanskog aktivizma (pitanje 31), pri čemu je prema podacima u posljednjih godinu dana (prije anketiranja) najveći udio građana sudjelovao na lokalnim izborima (70.1%), zatim potpisao peticiju (31.5%), sudjelovao na nekom sastanku u zajednici, dok je najmanje građana kontaktiralo nekog političara ili zaposlenika ministarstva.

Pri tumačenju utvrđenih postotaka treba reći da i taj dio ankete pripada u skupinu pitanja koja nisu bila od izravnog interesa za naručitelja te su uključena tek za dobivanje prve informacije o zastupljenosti navedenih oblika aktivnosti hrvatskih građana, odnosno riječ je o općenitim pitanjima koja nisu popraćena dodatnim pitanjima kojima bi se tražile specifičnije, točnije informacije, čime bi se građanima olakšalo davanje točnih i preciznih odgovora. U tumačenju utvrđenih nalaza ovim pitanjem treba također istaknuti da su pri odgovaranju mogli djelovati i izvori pogreške koji s jedne strane dovode do precjenjivanja utvrđenih postotaka, ali i do njihova podcjenjivanja.

Kao prvo, i prema stranim (Swaddle i Heath, 1989) i prema domaćim analizama (Lamza Posavec, 1995) oni koji su skloniji političkoj ili građanskoj aktivnosti skloniji su i odgovaranju na ankete, što može dovesti do precjenjivanja podataka o zastupljenosti građanskog aktivizma. Kod ovog je pitanja također moguće djelovanje socijalne poželjnosti na odgovaranje, pa se češće navodi sudjelovanje u aktivnostima koje se smatraju društveno poželjnima, a rjeđe u aktivnostima koje se smatraju nepoželjnima. Tako je u ispitivanjima javnog mnijenja poznat nalaz da je postotak sudionika anketiranja koji iskazuju da su glasali na posljednjim izborima uobičajeno veći od udjela populacije koji je stvarno glasao.

Donedavno su se takvi nalazi (uz to što mogu biti rezultat pristranosti uzorka ili drugih metodoloških manjkavosti) primarno tumačili kao posljedica utjecaja socijalne poželjnosti na odgovore, odnosno da sudionici namjerno govore da su glasali iako nisu, jer je to društveno poželjnije. No suvremenija istraživanja upućuju na to da ljudi pri odgovaranju na takva pitanja jednostavno nisu precizni. Drugim riječima, ljudi koji iskazuju da su glasali ili sudjelovali u nekoj aktivnosti u zadanom vremenskom okviru (obično posljednjih 12 mjeseci) obično i sudjeluju u takvim aktivnostima, iako možda nisu sudjelovali u posljednjoj prilici, odnosno vremenskom okviru koji je zadan pitanjem (Krosnick, 1999)

Na temelju navedenoga može se zaključiti da podatci utvrđeni ovim pitanjem primarno omogućuju valjano zaključivanje o relativnoj zastupljenosti pojedinih oblika građanskog aktivizma, a ne točne procjene razine sudjelovanja u pojedinim aktivnostima. U tom smislu uobičajeno je da se kao najzastupljeniji oblici ponašanja pojavljuju glasanje na izborima i potpisivanje peticije (Pattie, Seyd i Whiteley, 2003).

Značenje utvrđenih nalaza s obzirom na testiranje razlika u sociodemografskim obilježjima također je općenito, odnosno u pogledu mjere sudjelovanja u građanskom aktivizmu građani su podijeljeni samo na one koji su sudjelovali u barem jednoj od obuhvaćenih aktivnosti i onih koji nisu. No različiti oblici građanskog aktivizma mogu se podijeliti na različite tipove, primjerice na individualne akcije, aktivnosti kontaktiranja i sl., i za očekivati je da se različita sociodemografska obilježja pojavljuju kao značajne odrednice različitih tipova aktivnosti.

Umjesto zaključka

U ovom pregledu nastojali smo pružiti dodatne informacije koje smatramo bitnima za tumačenje podataka prezentiranih u izvješću; što je na osnovi njih moguće i/ili opravdano zaključivati, a koja su im ograničenja; te isto tako naznačiti neka od pitanja na koja se, uz dodatne obrade prikupljenih podataka, na temelju ovoga istraživanja može odgovoriti. Vjerujemo da ćemo te odgovore dati u nekoj budućoj publikaciji ili u pojedinačnim radovima, na što nas, osim općenito nedovoljne empirijske istraženosti ovog područja u Hrvatskoj, osobito potiče i iskazani interes javnosti za rezultate ovoga istraživanja.

U ovoj prilici ujedno zahvaljujemo djelatnicima organizacije AED na ukazanom povjerenju, suradnji i iskazanom zanimanju za provođenje istraživanja, na prezentaciji rezultata javnosti, odnosno njihovom korištenju u praktične svrhe. Ujedno kao znanstvenici istraživači moramo naglasiti kako smatramo da ovakve aktivnosti organizacije AED, osim što omogućuju praćenje i vrednovanje vlastitih aktivnosti u svrhu povećanja vidljivosti udruga i razvoja civilnog društva te pružanje korisne informacije sadašnjim članovima udruga, pridonose i razvoju znanstvenih istraživanja na ovom području.

Popis literature

- Baloban, Josip (2000) "Europsko istraživanje vrednota - EVS 1999. Podatci za Republiku Hrvatsku. Opći uvod". *Bogoslovska smotra* (70)2: 173 -183.
- Bežovan, Gojko (2003) "Civilno društvo kao okvir socijalnih akcija". U: Ajduković, Dean (ur.) *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 53 -78.
- Bežovan, Gojko (2005) *Civilno društvo*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Centar za mir, nenasilje i ljudska prava (2005) *Istraživanje o vidljivosti udruga građana i stavova građana prema volonterskom radu na području grada Osijeka*. <http://www.osvolonteri.com/dokumenti/istrazivanje.doc>. (19. travnja 2006.).
- Clary, E.Gil; Snyder, Mark; Ridge, D. Robert; Copeland, John,; Stukas, A. Arthur; Haugen, Julie; Miene, Peter (1998) "Understanding and assesing the motivations of volunteers. A functional approach". *Journal of Personality and Social Psychology*, (74) 1516 - 1530.
- Ćulum, Bojana (2005) "A zašto, uopće, 'mjeriti' volonterski rad?". *Civilnodruštvo.hr*, (2):2, http://zaklada.civilnodrustvo.hr/casopis/broj2/broj2_03.php.
- Črpić, Goran; Rimac, Ivan (2000) "Pregled postotaka i aritmetičkih sredina. Europsko istraživanje vrednota - EVS 1999". *Bogoslovska smotra*. (70): 2 191-232.
- Črpić, Goran; Zrinščak, Siniša (2005). "Civilno društvo u nastajanju". U J. Baloban (prir.) *U potrazi za identitetom*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 21-44.
- Dingle, Alan; Sokolowski, Wojciech,; Saxon-Harrod, K.E. Susan; Smith, Justin; Leigh, Robert (2001) *Measuring Volunteering: A Practical Toolkit. Independent Sector and United Nations Volunteers*, www.IndependentSector.org.
- GfK (2002) *Stavovi prema nevladinim organizacijama u Hrvatskoj. Izvješće o provedenoj anketi*. http://www.aed.hr/hr/dokumenti/200204_gfk_survey.pdf
- Krosnick, John. A. (1999) "Survey research". *Annual Review of Psychology*, (50) 537-567.
- Lamza Posavec, Vesna (1995) *Javno mnijenje: teorije i istraživanja*. Zagreb: Alinea.
- Munton, Tony; Zurawan, Andrew (2003) *Active Communities: Headline Findings from 2003 Home Office Citizenship Survey*. Home Office.
- Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva (2005) *Izveštaj istraživanja o volontiranju*, <http://zaklada.civilnodrustvo.hr/files/volontiranje.pdf>. (19. travnja 2006.)
- Pattie, Charles; Seyd, Patrick; Whiteley, Paul (2003) "Citizenship and Civic Engagement: Attitudes and Behaviour in Britain". *Political Studies*, (51) 443-468.
- Puls (2002) *Percepcija nevladinih organizacija u Hrvatskoj. CATI, srpanj 2002*, http://www.babe.hr/istrazivanja/percepcijaNVO_BaBe.pdf (19. travnja 2006.)
- Puls (2004) *CATI - Stavovi spram NVO-a; II. val. Pripremljeno za CESI i Babe*. <http://www.cesi.hr/ReportPULS.doc> (19. travnja 2006.).

Salamon, Lester; Anheier, Hekmut (1993) "A comparative study of the non-profit sector: purposes, methodology, definition and classification." U: S. Saxon-Harold i J. Kendall (Eds.) *Researching the Voluntary Sector, vol. 1*. Tonbridge; Charities Aid Foundation.

Snyder, Mark; Clary, E. Gil; Stukas, A. Arthur (2000). "The Functional Approach to Volunteerism." In. Gregory R. Maio, James M. Olson (eds.) *Why We Evaluate. Functions of Attitudes*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. (365-394).

Štulhofer, Aleksandar (2003) "Društveni kapital i njegova važnost". U: Ajduković, Dean (ur.) *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb. Društvo za psihološku pomoć. (79-98).

Vresk, Milan (1991). "Urbanizacija Hrvatske 1981-1991. Osnovni indikatori stupnja, dinamike i karakteristike urbanizacije". *Geografski glasnik*, (54) 23-40.

Wilson, John (2000) Volunteering. *Annual Review of Sociology*, (26) 215-240.

Bilješke o autorima istraživanja:

Renata Franc znanstvena je suradnica u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Glavna područja njezina znanstvenog i stručnog rada su socijalna i politička psihologija, primarno područja stavova, međugrupnih odnosa i antisocijalnog ponašanja. Doktorirala je iz područja psihologije 2001. godine, magistrirala 1996. godine, a diplomirala 1991. godine sve na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Uz znanstveni rad predaje kolegije iz područja socijalne i političke psihologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu i u Zagrebačkoj školi ekonomije i managementa. Objavila je sedamnaest znanstvenih i stručnih radova i sudjelovala je na većem broju međunarodnih i domaćih znanstveno-stručnih skupova.

Vlado Šakić diplomirani je psiholog i doktor psihologije. Znanstveni je savjetnik i ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu te izvanredni profesor. Primarna područja njegova interesa su socijalna psihologija, socijalne devijacije i antisocijalna ponašanja, psihološki aspekti migracija, psihologija ličnosti te politička psihologija. Nositelj je kolegija "Socijalna psihologija 1", "Uvod u psihologiju" i "Primijenjena socijalna psihologija" na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te kolegija "Psihologija nasilja" na poslijediplomskom studiju "Nasilni kriminalitet". Sam ili u koautorstvu objavio je četiri knjige te pedeset znanstvenih i stručnih radova.

Renata Franc i Vlado Šakić

**Izvešće o istraživanju
javnog mnijenja
Instituta Ivo Pilar**

srpanj 2005.

**Stavovi javnosti
o nevladinim
organizacijama**

**UVODNE
NAPOMENE
O METODI
ISTRAŽIVANJA**

I. UVODNE NAPOMENE O METODI ISTRAŽIVANJA

U ovom izvješću predloženi su nalazi istraživanja javnog mnijenja "Stavovi javnosti o radu nevladinih organizacija" provedenog na nacionalnom reprezentativnom uzorku građana Republike Hrvatske. Istraživanje javnog mnijenja provedeno je usmenom anketom u kućanstvima u razdoblju od 5. srpnja do 15. srpnja 2005. godine na reprezentativnom uzorku 1008 odraslih stanovnika Republike Hrvatske. Istraživanje je organizirao i proveo Institut Ivo Pilar za naručitelja Academy of Educational Development. Voditeljica istraživanja bila je Renata Franc, a suradnici na istraživanju bili su Marina Kotrla, Stanko Rihtar, Marija Šakić i Vlado Šakić. Izvješće o istraživanju predano je naručitelju 20. rujna 2005. te je od studenog 2005. dostupno na Internet stranici www.aed.hr/hr/dokumenti/200511_stavovi_javnosti.pdf.

1. CILJ I PREDMET ISTRAŽIVANJA

Opći cilj istraživanja bio je utvrditi stavove javnosti o nevladinim organizacijama u Hrvatskoj.

Posebni ciljevi istraživanja bili su:

1. na nacionalnom reprezentativnom uzorku utvrditi razinu obaviještenosti javnosti o postojanju i aktivnostima nevladinih organizacija (vidljivost udruga)
2. utvrditi stavove javnosti o nevladinim organizacijama i njihovim aktivnostima
3. utvrditi zastupljenost i odrednice članstva i (ne) sudjelovanja u radu udruga
4. utvrditi zastupljenost pojedinih tipova aktivnosti u zajednici (građanski aktivizam, neformalno volontiranje i doniranja)
5. utvrditi odnos između osnovnih sociodemografskih obilježja javnosti i:
 - a) razine obaviještenosti o postojanju udruga i njihovim aktivnostima
 - b) odabranih stavova prema nevladinim organizacijama
 - c) članstva u udrugama
 - d) pojedinih tipova aktivnosti u zajednici
6. utvrditi odnos između religioznosti i političke orijentacije i:
 - a) odabranih stavova prema nevladinim organizacijama
 - b) članstva u udrugama
 - c) pojedinih tipova aktivnosti u zajednici

2. ANKETNI UPITNIK

U svrhu ostvarenja navedenih ciljeva anketom su bili obuhvaćeni sljedeći skupovi varijabli:

- procjene zastupljenosti određenih potreba i prioriteta u lokalnoj zajednici i hrvatskom društvu
- obaviještenost o postojanju udruga i njihovim aktivnostima
- izvori informiranja o udrugama (općenito, mediji, poznavanje osobe, izravne posljedice)
- stavovi prema udrugama
- članstvo u udrugama i razlozi sudjelovanja/nesudjelovanja u radu udruga
- građanski aktivizam
- neformalno volontiranje
- doniranja
- sociodemografska obilježja
- vjeroispovijest, religioznost i politička orijentacija

3. UZORAK

Istraživanje je provedeno na probabilističkom, višestapno stratificiranom uzorku punoljetnog stanovništva Hrvatske. Teritorijalni plan uzorka utemeljen je na administrativnoj podjeli na županije te podjeli na razmjerno homogene regije izdvojene faktorskom i klaster analizom većeg broja relevantnih demografskih, socijalnih i ekonomskih pokazatelja iz popisa stanovništva. Izbor jedinica (naselja) unutar županija proveden je metodom slučajnog izbora bez povrata, pri čemu je svaka jedinica imala vjerojatnost izbora proporcionalnu broju stanovnika s kojim sudjeluje u nadređenoj stratifikacijskoj jedinici uzorka. Adrese kućanstava u kojima je obavljeno anketiranje izabrane su sustavno s popisa adresa na pojedinoj lokaciji, a izbor ispitanika unutar kućanstava proveden je metodom Troidahla i Cartera, koja osigurava reprezentativnost prema spolu i dobi.

Realiziranim uzorkom obuhvaćeno je 1008 građana iz 62 naselja, odnosno 102 različite mikrolokacije (*sample points*). Na razini države, veličina realiziranog uzorka dopušta procjenu populacijskih parametara s teorijskom pogreškom koja ne prelazi 3.2 posto, uz stupanj rizika u zaključivanju manji od pet posto. Ukupno je kontaktirano 1307 osoba, od kojih je anketu odbilo njih 299 ili 22.9 posto. Prema iskustvima Instituta Ivo Pilar, riječ je o uobičajenom postotku odbijanja u našim uvjetima (u prosjeku anketu odbija do trećina potencijalnih ispitanika).

4. TERMINI I OKOLNOSTI ISTRAŽIVANJA

Terenski dio istraživanja proveden je u razdoblju od 5. do 15. srpnja 2005. godine, usmenom anketom na adresama izabranima na prethodno opisani način. Anketiranje su obavili educirani anketari, stalni suradnici Instituta, pod vodstvom i uz kontrolu voditelja istraživanja.

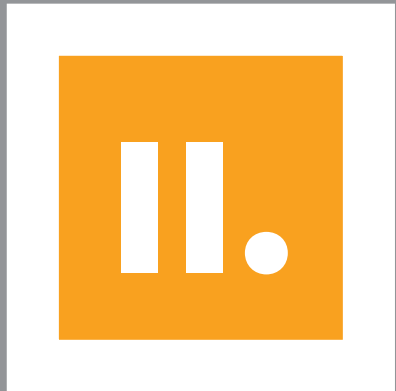
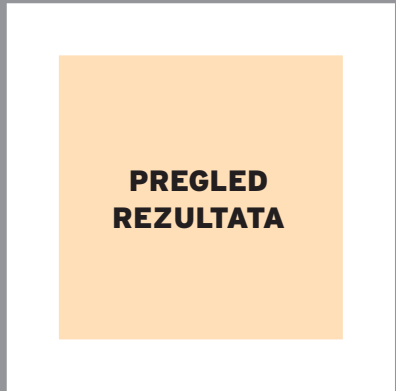
Utjecaj moguće socijalne poželjnosti odgovaranja na anketna pitanja umanjen je na dva načina. Prvi je sam način izbora građana Trol Dahl-Carterovom metodom, pri čemu se od člana kućanstva s kojim je uspostavljen inicijalni kontakt zatraži informacija o ukupnom broju članova kućanstva te o broju odraslih muškaraca. Na temelju tih informacija, upotrebom jedne od ukupno četiri varijante sustavnog izbora, određuje se koji će član kućanstva odgovarati na anketu. Drugi je način anonimnost odgovora građanina, kojem se uvodno objasni da anketu ne potpisuje niti se njegovo ime naknadno bilježi te da se odgovori neće analizirati pojedinačno, nego kao skupina podataka za statističke obrade.

5. OBRADA I PRIKAZ REZULTATA

Prikupljeni podatci obrađeni su frekvencijsko-proporcijskom analizom. Dobivene frekvencije u promatranim varijablama ponderirane su prema naobrazbi građanina, čime je djelomice korigiran nepovoljan učinak odbijanja ankete na reprezentativnost realiziranog uzorka i ukupnu valjanost rezultata. Rezultati su prikazani tablično na razini cijelog uzorka Hrvatske, a kod podataka koji se odnose na razloge (ne)sudjelovanja u radu udruge podatci su prikazani s obzirom na članstvo u udrugama, odnosno tip članstva.

U svrhu odgovora na 5. i 6. problem istraživanja, provedena su testiranja značajnosti razlika u odabranim varijablama s obzirom na spol, dob, stupanj naobrazbe, veličinu prosječnog mjesečnog prihoda, stupanj urbaniziranosti mjesta, važnost vjere i političku orijentaciju. Prije provođenja testiranja značajnosti razlika (Hi2 test) provedena su odgovarajuća sažimanja originalnih odgovora u manji broj kategorija. U prikazu rezultata predloženi su podatci s obzirom na ona obilježja za koja je ranije navedenim testiranjem utvrđeno da postoje značajne razlike.

**1. OBAVIJEŠTENOST
O POSTOJANJU
UDRUGA I
NJIHOVIM
AKTIVNOSTIMA**

1. OBAVIJEŠTENOST O POSTOJANJU UDRUGA I NJIHOVIM AKTIVNOSTIMA

1.1. Poznavanje izraza udruga (nevladina organizacija)

Pit. 5*: Jeste li čuli za izraz udruga (ili nevladina organizacija)?

	N	Postotci odgovora
1. nisam	80	8.0
2. jesam, ali ne znam što točno znači	403	40
3. jesam i znam što znači (<i>molimo pojasnite svojim riječima što je udruga/NVO</i>)	436	43.3
Bez odgovora	88	8.7
Ukupno	1008	100

* Brojčana oznaka pitanja odgovara rednom broju pitanja u anketi.

Velika većina građana Republike Hrvatske (83.3%) čula je za izraz udruga (ili nevladina organizacija), pri čemu 43.3% građana zna značenje toga izraza, dok je 40% građana čulo, ali ne zna točno značenje. Ako se uzmu u obzir samo oni koji su odgovorili (N=929), tada je postotak građana koji su čuli za izraz udruga 91.1%, pri čemu ih 47.4% zna značenje izraza, a 43.8% je samo čulo, ali drži da ne zna točno što to znači.

1.2. Značajne razlike u poznavanju izraza udruga (nevladina organizacija) s obzirom na sociodemografska obilježja

U pogledu poznavanja izraza udruga i poznavanja značenja toga izraza utvrđene su značajne razlike s obzirom na sva analizirana obilježja (tablica 1.2.)

TABLICA 1. 2.

SPOL	Postotci			N
	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Muškarci	4.7	42	53.3	424
Žene	12.3	45.4	42.3	496
DOB				
Do 30 godina	2.9	42.9	54.2	238
30-59 godina	5.8	43.6	50.6	502
60 i više	23.4	46.2	30.4	171
STUPANJ NAOBRABZE	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Osnovna škola ili manje	31.2	45.4	23.4	141
Srednja škola	4.1	45.9	50	640
Viša i visoka škola	7.2	50	60.1	138
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Do 1000 kuna	15.6	47.9	36.5	167
Više od 1000, a manje od 3000 kuna	7.9	45.1	46.9	554
Više od 3000 kuna	4.9	37	58.2	184
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Veliki	6.3	40.2	53.5	316
Srednji	11.5	47.4	41.1	287
Mali	8.5	44.3	47.2	316
VAŽNOST VJERE	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Jako važna /važna	9.8	45.8	44.3	589
Ni važna ni nevažna	7.5	42.3	50.2	201
Nevažna/potpuno nevažna	7.6	31.3	62.6	99
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Nisam (N=80)	Jesam, ali ne znam što znači (N=403)	Jesam i znam što znači (N=436)	
Desno	5.3	52.2	42.5	221
Centar	10.2	44.2	45.7	507
Lijevo	9	32.7	58.3	249

Relativno najslabije poznavanje izraza udruga i poznavanje značenja toga izraza utvrđeno je kod žena, osoba starijih od 60 godina, osoba s najnižim stupnjem naobrazbe, osoba s mjesečnim prihodima po članu kućanstva do 1000 kuna i osoba koje žive u mjestima srednjeg stupnja urbaniziranosti. S obzirom na važnost vjere i samoprocjenu političke orijentacije također su utvrđene značajne razlike u poznavanju izraza udruga, pri čemu građani kojima je vjera manje važna ili nevažna te oni koji su više lijeve političke orijentacije u značajno većem udjelu poznaju izraz udruga i značenje toga izraza.

1.3. Znanje konkretnih udruga s obzirom na područje rada

Pit. 6: Navedite neku udrugu (nevladinu organizaciju) koja se bavi problemima vezanim uz:

	Čitav uzorak (N=1008)		Samo oni koji su naveli udrugu za pojedino područje		
	Postotak onih koji su naveli neku udrugu*	Broj navedenih pojedinačnih udruga	Naziv - kratica tri najčešće navedene udruge (u zagradi postotak od onih koji su je naveli)		
branitelje i stradalnike Domovinskog rata	39.2	12	HVIDRA (92)	Udruga udovica (2)	Udruga dragovoljaca (2)
ekologiju/zaštitu okoliša	36.2	23	Zeleni (82)	Zelena akcija (3)	Udruga za zaštitu životinja (1)
političke organizacije i kampanje	33	3	GONG (99)	Udruga za potporu Tibetu (0.5)	Osječki zeleni (0.5)
siromašne osobe	30.2	16	Caritas (71)	Bokci (10)	Crveni križ (4)
prava potrošača	27.8	5	Potrošač (98)	Nobilis (0.1)	WHO (0.1)
ravnopravnost spolova / žena	24.5	12	B.a.B.e. (87)	Roda (3)	Udruga žena (1)
zlostavljanje djece	16.4	19	Plavi telefon (35)	UNICEF (24)	Hrabri telefon (20)
ljudska prava	15.1	24	HHO (65)	Amnesty International (7)	UNHCR (5)
zdravlje	13.3	46	HVIDRA (24)	Crveni križ (10)	Udruga slijepih (6)
ovisnike	10.1	16	RETO (31)	Čenakolo (20)	Susret (19)
status nacionalnih manjina	4.5	13	HHO (53)	Talijanska unija (11)	Udruga Roma (9)
razvoj civilnog društva	3.7	19	GONG (35)	HHO (22)	Otvoreno društvo (8)
nezaposlene osobe	3.5	9	Udruga nezaposlenih (67)	Bokci (11)	Caritas (8)
umjetnost i kulturu	2.9	12	Klub književnika (31)	HDLU (24)	ATAK (10)
odgoj i obrazovanje	1.9	13	Naša djeca (26)	GONG (16)	UNICEF (11)
religijsku pripadnost i slobode	0.7	7	Caritas (25)	Ima nade (13)	Sai centar (13)

*Navedene postotke treba shvatiti okvirno jer se odnose na udio građana koji su naveli naziv neke udruge, pri čemu se nije uvijek riječ o točnom ili sasvim preciznom odgovoru. Naime, kako su građani mogli navoditi i udruge koje djeluju u lokalnim uvjetima, nije moguće utvrditi jesu li svi navedeni odgovori točni.

Područje djelovanja rada udruga za koje najveći udio javnosti zna navesti barem jednu udrugu je područje vezano uz pitanja branitelja i stradalnika Domovinskog rata (39.2% odgovora), pri čemu 92% građana (od onih koji su odgovorili) navodi udrugu HVIDRA, a tek mali udjeli (do 2%) navode neku od ostalih 11 navedenih udruga iz toga područja bavljenja.

Zatim po udjelu građana koji zna navesti naziv barem jedne udruge slijede područja zaštite okoliša (36.2%), političkih organizacija i kampanja (33%), problema siromašnih osoba (30.2%), prava potrošača (27.8%) i ravnopravnosti spolova (24.5%).

Sljedeću skupinu čine područja rada udruga za koja od 16.4% do 10% javnosti zna navesti naziv barem jedne udruge, a to su područja vezana uz pitanja zlostavljanja djece (16.4%), ljudskih prava (15.1%), zdravlja (13.3%) i ovisnika (10.1%).

Relativno mali udio javnosti (od 5% do 1%) zna navesti naziv barem jedne udruge koja se bavi područjima statusa nacionalnih manjina (4.5%), razvoja civilnog društva (3.7%), nezaposlenih osoba (3.5%), umjetnosti i kulture (2.9%), odgoja i obrazovanja (1.9%) te religijske pripadnosti i slobodâ (0.7%).

Pri tumačenju navedenih podataka o udjelu javnosti koji zna navesti neku udrugu za pojedino područje treba naglasiti sljedeće:

- navedenim pitanjem ispitivalo se stvarno znanje udruga iz pojedinih područja rada, a ne znanje na razini prepoznavanja udruga, odnosno građani su bez ikakvih informacija o udrugama trebali navesti naziv neke udruge za pojedino područje, što znači da je udio građana koji su čuli za neku udrugu iz pojedinih područja sigurno veći
- osim toga, pitanja 5 i 6 nalazila su se na početku ankete i na navedena pitanja građani su odgovarali bez ikakvog podsjećanja ili pojašnjenja od strane anketara što su udruge. Naime, anketari su imali uputu da tek nakon šestog pitanja, ako je to potrebno, sugovornika podsjete ili objasne značenje izraza udruga, odnosno da navedu neki primjer.

Na temelju odgovora na pitanje 6 formirana je i dodatna varijabla koja pokazuje broj područja bavljenja udruga (od analiziranih 16) za koja je udio građana naveo naziv neke udruge.

Pit. 6: Formirana varijabla - broj područja za koja je naveden naziv udruge

Broj područja rada udruge za koja je navedena neka udruge	N	%
0	243	24.1
1	183	18.1
2	160	14.9
3	115	11.4
4	104	10.3
5	77	7.7
6	44	4.3
7	36	3.6
8	28	2.8
9	15	1.4
10	7	0.7
11	5	0.5
12	1	0.1
13	1	0.1
14	1	0.1

Iz navedenih podataka vidljivo je da oko jedna četvrtina javnosti nije navela naziv udruge niti za jedno od 16 analiziranih područja. Oko trećina javnosti (33%) navodi naziv neke udruge za jedno ili dva područja, nešto manje od trećine (28.7%) za tri do pet područja bavljenja udruge. Oko 15% javnosti navodi naziv udruge za šest do deset analiziranih područja, a manje od 1% građana navodi naziv udruge za jedanaest ili više područja rada udruge.

1. 4. Značajne razlike u znanju konkretnih udruge iz različitih područja rada s obzirom na sociodemografska obilježja

U svrhu utvrđivanja eventualnih razlika u znanju konkretnih udruge iz različitih područja s obzirom na sociodemografska obilježja na osnovi formirane varijable (broja područja za koja je naveden naziv udruge) građani su podijeljeni u 4 skupine:

1. oni koji ne znaju naziv konkretne udruge niti za jedno od analiziranih područja (N=243 ili 24.1%)
2. oni koji znaju naziv udruge iz jednog ili dva područja (N=333 ili 33%)
3. oni koji znaju naziv udruge za 3 do 5 područja (N=296 ili 29.3%)
4. oni koji znaju naziv udruge za 6 ili više područja (N=137 ili 13.6%)

U pogledu mjere znanja konkretnih udruga - broj različitih područja za koje se zna naziv barem jedne udruge - nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na spol, važnost vjere i političku orijentaciju, dok je potvrđeno značajno razlikovanje s obzirom na dob, stupanj naobrazbe, prosječni mjesečni prihod i stupanj urbaniziranosti mjesta (tablica 1.4.).

TABLICA 1. 4.

DOB	Postotci - Znanje konkretnih udruga / broj područja				N
	Niti jedno (N=243)	Jedno ili dva (N=333)	Tri do pet (N=296)	Šest i više (N=137)	
Do 30 godina	23	28.4	32.6	16.1	261
30-59 godina	19.8	34.1	29.9	16.2	551
60 i više	38	36.4	22.5	3.2	187
STUPANJ NAOBRABZE	Niti jedno (N=243)	Jedno ili dva (N=333)	Tri do pet (N=296)	Šest i više (N=137)	
Osnovna škola ili manje	38.9	41.6	16.8	2.7	149
Srednja škola	22.6	32.3	31.6	13.4	707
Viša i visoka škola	16.4	27.6	30.9	25	152
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU	Niti jedno (N=243)	Jedno ili dva (N=333)	Tri do pet (N=296)	Šest i više (N=137)	
Do 1000 kuna	25.3	42.9	23.6	8.2	182
Više od 1000, a manje od 3000	23	33.1	31	12.9	604
Više od 3 000 kuna	26.8	22.9	29.8	20.5	205
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Niti jedno (N=243)	Jedno ili dva (N=333)	Tri do pet (N=296)	Šest i više (N=137)	
Veliki	21.5	26.3	31.9	20.4	316
Srednji	27.2	34.2	27.5	11.1	287
Mali	23.9	38.4	28.4	9.4	316

U pogledu dobi najslabije znanje konkretnih udruga karakteristično je za osobe u najstarijoj dobnoj skupini (60 godina i više), pri čemu je u toj skupini relativno najveći udio onih koji ne znaju niti jednu konkretnu udruhu (38%), znaju jednu ili dvije udruge (36.4%), a zanemariv je postotak onih koji znaju udruhu iz 6 ili više područja bavljena (3.2% u odnosu na 16% u ostalim dobnim skupinama).

U pogledu stupnja naobrazbe utvrđeno je da građani niskog stupnja naobrazbe imaju značajno slabije znanje od građana srednjeg i visokog stupnja naobrazbe, koji su podjednaki s obzirom na znanje udruga do razine znanja udruga iz 6 ili više područja, kada je utvrđeno značajno bolje znanje u skupini visoko obrazovanih (25%) nego u skupini srednjeg stupnja naobrazbe (13.4%). Isto tako u pogledu prosječnog mjesečnog prihoda najuočljivije razlike u znanju prisutne su u kategoriji poznavanja udruga iz 6 ili više područja, kada je najbolje znanje karakteristično za građane s prihodima većima od 3000 kuna mjesečno po članu obitelji (20.5%). Isto tako, u pogledu stupnja urbaniziranosti mjesta građani iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti, u odnosu na građane iz mjesta srednjeg i malog stupnja urbaniziranosti, u značajno većem broju znaju udruhu iz 6 ili više područja rada (20.4% u odnosu na 11.1% i 9.4%).

1. 5. Udruge kao organizacije kojima bi se građani obratili pri susretu s pojedinim problemima u odnosu na druge organizacije/ustanove

Pit. 4: Navodimo nekoliko ustanova ili organizacija koje se može kontaktirati za različite probleme u društvu. Uz svaki problem treba izabrati samo jedan od 14 ponuđenih odgovora s posebnog lista. Koga biste Vi kontaktirali kada biste se osobno susreli s problemom?

	Postotci odgovora (N=1008)					
	Policija	Udruga	Međunar. org.	Novinari	Državno tijelo	Pravobranitelj
1. ovisnosti (zloraba droge, alkoholizam)	37.8	14.2	0.4	1.7	1.8	0.6
2. korupcija	32.9	6.1	4	21.6	9.3	0.8
3. nasilje	81.2	2.6	0.4	3.5	1.4	3.3
4. društvena nepravda	9.1	12.1	5.4	17.6	12.7	4
5. nezaposlenost	0.6	4.2	1.3	1.7	37.9	0.5
6. loša ekonomija i gospodarski problemi	0.8	2.4	3.9	2.2	22.6	0.3
7. siromaštvo	0.7	5.3	2.8	1.7	19.2	0.3
8. problemi ratnih stradalnika i branitelja	0.6	16.6	2.2	1.3	29.6	3.3
9. problemi socijalno ugroženih skupina	0.6	13.2	2.2	1.5	27.6	4.5
10. problemi sa statusom nacionalnih manjina	0.9	13.9	4.2	2.4	17.2	4.3
11. problemi sa statusom osoba drukčije spolne orijentacije	1	20.7	1.7	1.9	1.8	9.7
12. neravnopravnost spolova	0.8	19.4	1.1	3.3	2.7	29.2
13. problemi sa zaštitom okoliša	1.6	33.4	5.8	7.2	11.4	0.6
14. zlostavljanje djece	42.3	5.5	0.8	2.3	5.6	29.1
15. uznemiravanje na radnom mjestu (mobbing)	23.1	11.1	0.6	7.8	6	7.8

Specijalizirana ustanova	Lokalne vlasti	Politička stranka	Postotci odgovora (N=1008)					
			Vlada, Predsjednik	Crkva	Drugo	Ne bih reagirao	Ne znam	Bez odgovora
28.2	0.2	0.1	0.5	2.7	1.4	3.8	4.2	2.4
0.1	1.9	0.5	3.9	0	0.4	5.3	9.8	3.5
0.6	0.6	0.1	0.4	0.1	0.3	1.2	1.7	2.6
0.1	4.6	1.1	4.5	1	1.7	5	14	4
0.4	8.6	2.4	14.5	0.5	1.4	4.2	17.8	3.9
0.2	10.4	3.3	23.5	0.1	1.4	5.8	18.9	4.1
0.3	9	1.6	16.9	13.8	2.2	4.8	17.7	3.7
1.2	4.1	5.2	12.5	0.5	0.6	5.9	12	4.3
0.8	9.6	1.5	6.1	5.6	1.6	3.9	17.1	4
0.1	7.7	3.3	5.6	2.5	1.1	11.5	20.6	4.7
1	2	0	1.3	1.7	2.6	22.5	27.2	4.7
0	2.3	0.7	1.5	1	2.4	8.8	22.1	4.6
0.1	14.5	1	0.6	0.1	2	4	13.7	3.9
2.1	0.3		1.2	0.7	1	1.8	3.9	3.5
0.6	1.1	0.1	1.1	0.4	4.2	6.1	25.4	4.7

Relativno najveći postotak građana koji bi pri osobnom susretu s jednim od 15 različitih problema *kontaktirao neku udrugu ili nevladinu organizaciju* utvrđen je za **probleme zaštite okoliša** (33.4% javnosti bi kontaktiralo udrugu i ujedno od ponuđenih organizacija udruga bi se za taj problem najčešće kontaktirale). Zatim po učestalosti biranja udruga slijede **problemi sa statusom osoba drukčije spolne orijentacije** (20.7% odgovora udruga; ujedno je kod toga problema dominantan odgovor javnosti ne znam - izražava ga 27.2%, a to je i problem kod kojega najveći udio javnosti ne bih reagirao, 22.5%) te problem vezan uz **neravnopravnost spolova** (19.4% odgovora, pri čemu bi najveći udio građana kontaktirao pravobranitelja, 29.2%, a 22.1% ne zna).

Između 10% i 15% građana udrugu bi kontaktiralo u slučaju osobnog susreta s problemima: **ratnih stradalnika i branitelja** (16.6% odgovora udruga, pri čemu se češće od udruga bira neka državna ustanova, 29.6%, a oko desetina građana kontaktirala bi najvišu državnu vlast, Vladu ili Predsjednika, 12.5%, dok 12% ne zna koga bi kontaktiralo), **ovisnosti** (14.2% odgovora udruga, pri čemu se znatno češće biraju policija, 37.8% i specijalizirana ustanova, 28.2%), sa **statusom nacionalnih manjina** (13.9% odgovora udruga, pri čemu relativno najveći udio javnosti, odnosno 20.6% ne zna koga bi kontaktirao, 17.2% građana bi kontaktiralo državno tijelo, a relativno velik udio građana pri susretu s ovim problemom ne bi reagirao, 11.5%), **socijalno ugroženih skupina** (13.2% odgovora udruga, pri čemu se češće bira državna ustanova, 27.6%, a značajan udio građana, 17.1%, ne zna koga bi kontaktirao), **društvene nepravde** (12.1% odgovora udruga, pri čemu se nešto češće bira odgovor novinari, 17.6%, a podjednako državna ustanova, 12.7%, dok se značajan udio javnosti, 15%, odlučio za odgovor ne znam), i **uznemiravanja na radnom mjestu** (11.1% građana, pri čemu su zastupljeniji i ujedno dominantni odgovori ne znam, 25.4%, odnosno policija, 23.1%).

Problemi za koje bi se **oko 5% javnosti** obratilo nekoj udruzi su: **korupcija** (6.1%, pri čemu je dominantan odgovor policija, a bira ga trećina građana, potom novinari, 21.6% i državna ustanova, 9.3%), **zlostavljanje djece** (5.5%, pri čemu bi 42.3% javnosti kontaktiralo policiju, a 29.1% pravobraniteljstvo, a 5.6% državnu ustanovu), **siromaštvo** (5.3%, pri čemu su značajno češći odgovori državna ustanova, 19.2%, ne znam, 17.7%, Vlada i Predsjednik, 16.9%, Crkva, 13.8% i lokalna vlast, 9%), **nezaposlenost** (4.2%, pri čemu bi najveći udio javnosti, 39.9%, kontaktirao državnu ustanovu, 17.8% ne zna, a 14.5% Vladu ili Predsjednika).

Najmanji udio javnosti (oko 2% ili 3%) kontaktirao bi neku udrugu pri osobnom susretu s **nasiljem** (dominantan odgovor je policija, a izražava ga 81.2% javnosti) te problemom vezanim uz **lošu ekonomiju i gospodarske probleme** (pri čemu su dominantni odgovori državna ustanova 22.6%, Vlada ili Predsjednik, 23.5% i ne znam, 17.8%)

1.6. Procjena potreba i prioriteta u društvu

Pit. 3: Za svaku od sljedećih pojava u društvu procijenite koliko ona, prema Vašem mišljenju, predstavlja problem u Vašem mjestu/gradu?

		Postotci odgovora (N=1008)						
		Veliki	Umjereni	Mali	Nije problem	Ne mogu procijeniti	Bez odgovora	Total
1.	ovisnosti (zloraba droge, alkoholizam)	46.8	28.9	12.5	4.9	6.2	0.6	100
2.	korupcija	56.8	21.9	10	3.7	7.2	0.3	100
3.	nasilje	29.6	31.6	21	11.9	5.4	0.6	100
4.	društvena nepravda	51.7	26.8	13.1	3.4	4.6	0.4	100
5.	nezaposlenost	79.1	13.8	3.5	1.9	1.3	0.5	100
6.	loša ekonomija i gospodarski problemi	67.9	20.8	5.7	2.4	2.7	0.5	100
7.	siromaštvo	57	28.7	8.3	2.9	2.4	0.6	100
8.	problemi ratnih stradalnika i branitelja	28.9	29.9	19.4	10.4	10.6	0.7	100
9.	problemi socijalno ugroženih skupina	36.5	30.2	18.6	5.8	8.2	0.7	100
10.	problemi sa statusom nacionalnih manjina	8	17.4	22.8	33.5	17.7	0.6	100
11.	problemi sa statusom osoba drukčije spolne orijentacije	9.5	13.1	18.4	32.3	25.8	0.9	100
12.	neravnopravnost spolova	11.9	21.1	22.5	27.5	15.8	1.2	100
13.	problemi sa zaštitom okoliša	28.6	30.3	19.7	14.5	6.2	0.7	100
14.	zlostavljanje djece	28.3	20.5	15.6	18.2	16.7	0.7	100
15.	uznemiravanje na radnom mjestu (mobbing)	15.7	21.9	16.8	17.8	26.8	1	100

Obuhvaćenih 15 problema - potreba i prioriteta lokalne zajednice, s obzirom na stupanj u kojem ih javnost vidi kao izraženi problem u svom mjestu, mogu se svrstati u sljedeće skupine:

Kao pojave koje **najveći udio javnosti** vidi kao veliki problem u svom mjestu izdvajaju se **nezaposlenost** (79.1% odgovora veliki problem), **loša ekonomija i gospodarski problemi** (67.9% odgovora veliki problem) te **siromaštvo** (57% odgovora veliki problem). Ujedno su to pojave koje najmanji udio javnosti ne vidi kao problem (oko 3% javnosti ili manje). Dakle, riječ je o problemima za koje bi se, kako je ustanovljeno pitanjem 4, upravo relativno najmanji udio javnosti (5% ili manje) obratio nekoj udruzi kada bi se osobno susreo s tim problemom.

Kao pojave koje gotovo **svaki drugi građanin** vidi kao veliki problem u svom mjestu izdvajaju se **korupcija** (56.8% odgovora veliki problem), **društvena nepravda** (51.7% odgovora veliki problem), **ovisnosti** (46.8% odgovora veliki problem). Navedene 3 pojave manje od 5% građana Hrvatske ne vidi kao problem.

Potom po udjelu odgovora veliki problem slijede **problemi socijalno ugroženih skupina** koje 36.5% građana vidi kao veliki problem.

Oko trećina građana kao veliki problem vidi nasilje (29.6% odgovora veliki problem), **probleme ratnih stradalnika i branitelja** (28.9% odgovora veliki problem), **probleme sa zaštitom okoliša** (28.6% odgovora veliki problem) i **zlostavljanje djece** (28.3% odgovora veliki problem).

Kao pojave ili ponašanja koje relativno **najmanji udio javnosti (oko desetine)** smatra velikim problemom izdvajaju se problemi vezani uz **status nacionalnih manjina** (8% odgovora veliki problem), problemi vezani uz **status osoba drukčije spolne orijentacije** (9.5% odgovora veliki problem), problemi vezani uz **neravnopravnost spolova** (11.9% odgovora veliki problem). Ujedno su to jedine među obuhvaćenim pojavama kod kojih je dominantan odgovor javnosti nije problem, pri čemu taj odgovor izražava oko trećina građana.

Pojava kod koje je dominantan odgovor javnosti ne mogu procijeniti (a izražava ga nešto manje od trećine građana, 26.8%) jest **uznemiravanje na radnom mjestu**. Tu pojavu ujedno 15.7% građana vidi kao veliki problem.

Pit. 1: Prema Vašem mišljenju, koja su tri osnovna problema u Vašoj lokalnoj zajednici?

Pitanje 1 - lokalna zajednica	Postotci (N=1008)			
	Prvi	Drugi	Treći	Ukupno
03 nezaposlenost	29	11.8	9	49.8
17 gospodarstvo i poljoprivreda	2.9	4.6	4.8	12.3
05 siromaštvo	5.3	10.1	8.7	24.1
06 standard	1.7	3.6	1.7	7
08 umirovljenici	1.4	1	0.9	3.3
13 komunalije	3.1	2.9	1.5	7.5
23 prirez	0	0	0.1	0.1
15 okoliš	5.8	5.2	4.7	15.7
07 divlja gradnja	1.1	0.8	0.8	2.7
04 korupcija	8.1	8.9	10.1	27.1
20 kriminal	3	3.6	4.5	11.1
27 prostitucija	0	0.1	0.3	0.4
09 narkomanija	5.1	6.6	5	16.7
18 alkoholizam	0.8	1.4	1.2	3.4
22 infrastruktura	6.8	5.4	3.2	15.4
11 javni prijevoz	0.8	0.6	1	2.4
01 promet	4.2	2.2	2.1	8.5
10 parking	3.1	0.9	0.7	4.7
12 nedostatak rekreativnih prostora i sadržaja	2.2	2.2	1.5	5.9
14 nedostatak dječjih vrtića	0.4	0.1	0.3	0.8
25 uprava	1.6	2.1	1	4.7
16 političari	0.8	1.3	0.6	2.7
02 administracija i birokracija	0.2	0.8	0.7	1.7
21 obrazovanje	0.3	0.7	0.5	1.5
26 zdravstvo	0.1	0.3	0.5	0.9
24 problemi branitelja	0.6	0.3	0.5	1.4
19 međuljudski odnosi	0.9	0.9	0.9	2.7
28 status manjina	0	0	0.1	0.1
Bez odgovora	10.7	21.6	32.7	
Ukupno	100	100	100	

Na otvoreno pitanje o tome koja su tri osnovna problema u lokalnoj zajednici polovina građana kao jedan od tri najveća problema navodi **nezaposlenost** (49.8% građana), a 12.3% s tim povezane probleme vezane uz gospodarstvo i poljoprivredu.

Oko četvrtina građana (24.1%) kao jedan od tri najveća problema u lokalnoj zajednici ističe **siromaštvo**, čemu se mogu pridružiti i građani koji kao probleme ističu loš standard (7%), loš položaj umirovljenika (3.3%), visoke komunalije i prirez (7.5% i 0.1%).

Nešto više od četvrtine građana kao problem ističe **korupciju** (27.1%), a u nadređenu kategoriju mogu se svrstati i odgovori onih koji ističu kriminal (11.1%), te ovisnosti (narkomaniju 16.7% i alkoholizam 3.4%).

Znatan udio građana ističe i problem infrastrukture općenito (15.4%), čemu se mogu pridružiti i problemi vezani uz javni prijevoz (2.4%), promet (8.5%), nedostatak parkirališnih mjesta (4.7%) te nedostatak rekreativnih sadržaja (5.9%) i nedostatak dječjih vrtića (0.8%). Od užih kategorija problema u većoj mjeri su zastupljeniji odgovori narušavanje okoliša (15.7%) i povezani problem divlje gradnje (2.7%).

Manji udio javnosti ističe i probleme vezane uz lokalnu vlast (4.7%), političare općenito (2.7%), odnosno administraciju i birokraciju (1.7%), općenito probleme iz područja obrazovanja (1.5%), zdravlja, (0.9%),,, probleme branitelja (1.4%), loše međuljudske odnose (2.7%) i probleme sa statusom nacionalnih manjina (0.1%).

Pit. 2: Prema Vašem mišljenju, koja su tri osnovna problema u hrvatskom društvu?

Pitanje 1 - lokalna zajednica	Postotci (N=1008)			
	Prvi	Drugi	Treći	Ukupno
04 nezaposlenost	36.8	18.1	9.5	69.2
14 gospodarstvo i poljoprivreda	3.2	6.2	8	17.4
03 korupcija	21.4	19.7	14.3	55.4
09 kriminal	3	7	6.8	16.8
02 zlostavljanje djece	0.6	1.1	0.9	2.6
08 narkomanija i alkoholizam	3.5	3	3.8	10.3
19 privatizacija	0.4	1	0.4	1.8
06 siromaštvo	6.8	7.7	9.8	24.3
01 standard	2.3	3.6	2.7	8.6
20 niski prihodi	1.5	2.3	1.8	5.6
07 umirovljenici	1.4	1.0	1.3	3.7
15 pdv	0.3	0.2	0.5	1
13 političari	3.9	4.1	5.3	13.3
12 uprava	3.2	2.8	2.7	8.7
05 administracija i birokracija	0.3	0.4	0.5	1.2
11 pravosuđe	1.2	2	2.5	3.9
17 zdravstvo	0.6	1.4	1.4	3.4
18 obrazovanje	0.3	0.7	0.6	1.6
25 loša briga o braniteljima	0.3	0.8	1.2	2.3
24 problem povratka prognanika	0.1	0	0	0.1
29 razminiranje	0.1	0	0	0.1
30 problemi ratnih stradalnika	0.1	0	0	0.1
23 međuljudski odnosi	0.7	0.5	0.7	1.9
22 okoliš	0.4	0.9	0.4	1.7
21 spolna diskriminacija	0.4	0.5	0.7	1.6
28 status nacionalnih manjina	0	0	1.1	1.1
27 socijalna skrb	0	0.5	0.3	0.8
26 stambeno pitanje	0	0.4	0.3	0.7
30 infrastruktura	0.2	0.1	0.3	0.6
10 promet	0.1	0	0.1	0.2
16 nedostatak nevladinih udruga	0	0	0.1	0.1
Bez odgovora	6.9	13.8	22.8	
Ukupno	100	100	100	

Na otvoreno pitanje o tome koja su tri osnovna problema u hrvatskom društvu također je najzastupljeniji odgovor **nezaposlenost**, pri čemu ga navodi 69.2% građana, a 17.4% s tim povezane probleme vezane uz gospodarstvo i poljoprivredu.

Više od polovine građana kao jedan od najvažnijih problema u hrvatskom društvu ističe **korupciju**. Pritom na razini države korupciju kao problem ističe gotovo dvostruko više građana nego na lokalnoj razini (55.4% u odnosu na 27.1%). Kriminal općenito ističe 17.8% građana, a narkomaniju i alkoholizam 10.3% građana. Osim toga, određeni manji dio građana ističe i problem zlostavljanja djece (2.6%) i privatizacije (1.8%).

Oko četvrtina građana (24.3%), podjednako kao i na lokalnoj razini, kao jedan od tri najveća problema u hrvatskom društvu ističe **siromaštvo**, čemu se mogu pridružiti i građani koji kao probleme ističu loš standard (8.6%), niske prihode (5.6%), loš položaj umirovljenika (3.7%) te visoki porez (1%).

Znatan udio građana ističe i probleme vezane uz loše političare (13.3%), upravu (8.7%) te administraciju i birokraciju općenito (1.2%).

Ujedno manji dio građana kao problem ističe funkcioniranje pravosuđa (3.9%), zdravstva (3.4%) i sustava obrazovanja (1.2%).

Manji udio javnosti ističe i probleme vezane uz lošu brigu o braniteljima (2.3%), a pojedinačno se ističu i problemi povratka prognanika, razminiranja te problema ratnih stradalnika (sve po 0.1%).

Također među istaknutim problemima s relativno malom zastupljenošću pojavljuju se problemi međuljudskih odnosa (1.9%), okoliša (1.7%), spolne diskriminacije (1.6%) te status nacionalnih manjina. Uz to su na razini hrvatskog društva spomenuti i problemi vezani uz socijalnu skrb općenito (0.8%), stambeno pitanje (0.7%), infrastrukturu općenito (0.6%) i promet (0.2%), pa i nedostatak nevladinih organizacija (0.1%).

1.7. Sažetak

Velika većina građana Republike Hrvatske (između 83% i 91%) čula je za izraz udruga (ili nevladina organizacija), pri čemu nešto malo manje od polovine i zna značenje toga izraza. Relativno najslabije poznavanje izraza udruga i poznavanje značenja toga izraza utvrđeno je kod žena, osoba starijih od 60 godina, osoba s najnižim stupnjem naobrazbe, osoba s mjesečnim prihodima po članu kućanstva do 1000 kuna i osoba koje žive u mjestima srednjeg stupnja urbaniziranosti. S obzirom na važnost vjere i samoprocjenu političke orijentacije također su utvrđene značajne razlike u poznavanju izraza udruga, pri čemu građani kojima je vjera manje važna ili nevažna te

oni koji su više lijeve političke orijentacije u znatno većem udjelu poznaju izraz udruga i značenje toga izraza.

Kada je riječ o stvarnom znanju konkretnih udruga za pojedina područja rada udruga, oko jedna četvrtina javnosti nije navela naziv udruge niti za jedno od analiziranih područja, a oko jedna petina navodi naziv udruge samo za jedno područje. I u pogledu te mjere poznavanja udruga (znanje konkretnih udruga - broj različitih područja za koja se zna naziv barem jedne udruge) utvrđene su znatne razlike s obzirom na dob, stupanj naobrazbe, prosječni mjesečni prihod i stupanj urbaniziranosti mjesta. Pritom je lošije znanje konkretnih udruga karakteristično za osobe u najstarijoj dobnoj skupini (60 godina i više), osobe niskog stupnja naobrazbe, osobe nižih i srednjih prosječnih prihoda te osobe iz mjesta srednjeg i malog stupnja urbaniziranosti.

Područje za koje najveći udio javnosti zna navesti barem jednu udrugu je područje vezano uz pitanja branitelja i stradalnika (oko 40% javnosti). Oko trećina ili nešto više građana navodi barem jednu udrugu iz područja zaštite okoliša, političkih organizacija i kampanja, probleme siromašnih osoba. Oko četvrtina javnosti navodi udrugu koja se bavi pravima potrošača i ravnopravnošću. Sljedeću skupinu čine područja rada udruga za koja od jedne šestine do jedne desetine javnosti zna navesti naziv barem jedne udruge, a to su područja vezana uz pitanja zlostavljanja djece, ljudskih prava, zdravlja i ovisnika. Najmanje poznate udruge (zna ih do 5% javnosti) su one koje se bave pitanjima statusa nacionalnih manjina, razvojem civilnog društva, nezaposlenim osobama, umjetnošću i kulturom, odgojem i obrazovanjem te religijskom pripadnošću i slobodama.

Na temelju pitanja o tome koju bi ustanovu građani kontaktirali kada bi se osobno susreli s jednim od 15 različitih problema može se reći da građani u najvećoj mjeri drže da udruge mogu pridonijeti na području zaštite okoliša, na području statusa osoba drukčije spolne orijentacije i vezano uz neravnopravnost spolova. Za probleme iz tih područja udrugu bi kontaktiralo između jedne trećine i jedne petine građana. Pritom treba naglasiti da je riječ o područjima za koje trećina (u slučaju zaštite okoliša), odnosno desetina javnosti drži da su veliki problemi u njihovom mjestu.

S druge strane, građani bi u najmanjoj mjeri (do 5% građana) kontaktirali udruge pri osobnom susretu s problemima korupcije, zlostavljanja djece, siromaštva i nezaposlenosti, nasilja, loše ekonomije i gospodarskih problema, odnosno područja koja se većinom i u mjeri zatvorenog i u mjeri otvorenog tipa pojavljuju kao područja koja relativno najveći udio javnosti drži velikim problemom.

**2. IZVORI
INFORMACIJA
O UDRUGAMA**

2. IZVORI INFORMACIJA O UDRUGAMA

2.1. Najvažniji izvori informiranja o udrugama

Pit. 7: Koji je Vaš osnovni izvor informiranja o radu udruga? (IZABRATI JEDAN ODGOVOR)

	Postotci odgovora (N=1008)
1. Osobno iskustvo u radu udruge	2.8
2. Sredstva javnog informiranja ili mediji (novine, radio, TV, Internet)	78.2
3. Profesionalni kontakti s članovima udruga	0.9
4. Osobni kontakti s prijateljima i poznanicima	4
5. Plakati i reklame	3.4
6. Brošure i propagandni materijali	2.4
7. Nešto drugo	7.2
Bez odgovora	0
Ukupno	100

Pit. 8: Od sredstava javnog informiranja koje od navedenih je Vaš najvažniji izvor informacija o radu udruga? (IZABRATI JEDAN ODGOVOR)

	Postotci odgovora (N=1008)
1. Dnevne novine	25.4
2. Televizija	61.4
3. Radio	6.1
4. Politički tjednici	1
5. Internet	4.7
Bez odgovora	1.4

Osnovni izvor informiranja o radu udruga za najveći udio javnosti (gotovo 80%) su sredstva javnog informiranja (pit. 7), a od pet ponuđenih sredstava javnog informiranja najveći udio javnosti kao najvažniji izvor informiranja o radu udruga izabire televiziju (61.4% građana Hrvatske). Zatim se po učestalosti pojavljuju dnevne novine koje oko petina građana izabire kao najvažniji izvor informacija o radu udruga. Radio kao najvažniji izvor informacija o radu udruga od ponuđenih sredstava javnog informiranja izabire samo 6.1% građana, 4.7% izabire Internet, a samo 1% političke tjednike.

2.2. Poznavanje aktivnih članova udruge i iskustvo kao korisnik usluga udruga

Pit. 9: Znate li osobno neku osobu koja je **AKTIVAN ČLAN** neke udruge?

	Postotci odgovora (N=1008)
1. Da, više njih	21.4
2. Da, jednu	12.2
3. Ne znam je li tko od mojih prijatelja ili poznanika aktivan član neke udruge	17.3
4. Ne znam niti jednu osobu koja je aktivan član	48.6
Bez odgovora	1.4
Ukupno	100

Gotovo polovina građana Hrvatske ne zna osobno niti jednu osobu koja je aktivan član neke udruge (48.6% odgovora). Njima se u smislu obaviještenosti o udrugama preko poznanika ili prijatelja mogu pridružiti i građani koji ne znaju je li tko od njihovih prijatelja ili poznanika aktivan član neke udruge (17.3%). Drugim riječima, oko trećina građana zna najmanje jednu osobu koja je aktivan član neke udruge (33.6% zbrojeni odgovori da, više njih i da, jednu).

Pit. 10: Jeste li ikada Vi osobno ili neki član Vaše obitelji izravno osjetili neke korisne posljedice rada neke udruge? (moguće više odgovora)

	Postotci odgovora (N=1008)	
	Ne	DA
1. Da, primanje savjeta	91.8	8.1
2. Da, olakšani pristup informacijama koje su mi bitne	95.5	4.5
3. Da, primanje emocionalne podrške od članova	97.7	2.3
4. Da, neku konkretnu materijalnu pomoć (novci ili stvari)	97.6	2.4
5. Da, konkretnu pomoć u ostvarenju nekih mojih prava	97.4	2.7
6. Da, pridonijeli su rješenju nekog problema u lokalnoj zajednici koji mi je bitan	96.4	3.6
7. Nešto drugo	97.2	2.8

Može se reći da je relativno mali udio javnosti izravno (osobno ili preko člana obitelji) osjetio neku korisnu posljedicu rada neke udruge. Tako čak 80.7% javnosti na navedeno pitanje odgovara s ne. Relativno je najviše onih koji navode da su primili neki savjet (8.1%), potom da im je zbog aktivnosti udruga bio olakšan pristup nekim bitnim informacijama (4.5%) i da je rad udruga

pridonio rješavanju njima bitnog problema u lokalnoj zajednici. Da su primili emocionalnu podršku ili neku konkretnu pomoć od rada udruge navodi oko 2.5% građana.

Od onih koji su naveli da su osjetili barem jednu od navedenih posljedica rada udruge (19.3% javnosti) 77.4% je osjetilo samo jednu od navedenih posljedica, 13.8% dvije, 6.2% tri, 1.5% četiri, a po 0.1% građana je osjetilo pet ili šest od navedenih posljedica.

2.3. Značajne razlike u iskustvu ispitanika koji su koristili usluge udruge s obzirom na sociodemografska obilježja

Između građana koji su naveli da nisu osjetili niti jednu od posljedica rada udruge i građana koji su osjetili jednu ili više posljedica utvrđene su značajne razlike u svim analiziranim obilježjima, osim prosječnog mjesečnog prihoda (tablica 2.3).

TABLICA 2.3.

	Postotci		N
SPOL	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Muškarci	77.7	22.3	467
Žene	83.2	16.8	541
DOB	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Do 30 godina	82.8	17.2	261
30-59 godina	77.9	22.1	551
60 i više	86.0	14	186
STUPANJ NAOBRABE	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Osnovna škola ili manje	89.9	10.1	148
Srednja škola	80.1	19.9	708
Viša i visoka škola	74.8	25.2	151
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Veliki	76.4	23.6	339
Srednji	84.2	15.8	316
Mali	81.5	18.5	352
VAŽNOST VJERE	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Jako važna/važna	82.8	17.3	646
Ni važna ni nevažna	73.6	26.4	216
Nevažna/potpuno nevažna	84.8	15.2	112
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Nisu osjetili niti jednu posljedicu (N=813)	Osjetili jednu ili više posljedica (N=195)	
Desno	73.8	26.2	221
Centar	84	16	507
Lijevo	79.9	20.1	249

Među građanima koji su naveli da su osjetili barem jednu od navedenih posljedica rada udruge (19.3% javnosti), znatno je više muškaraca nego žena, osoba srednje dobi (30-59) nego u dobi do 30 godina ili 60 i više godina, osoba s višim i srednjim stupnjem naobrazbe nego osoba niskog stupnja naobrazbe, osoba iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti nego iz malog, osoba kojima vjera nije ni važna ni nevažna u odnosu na one kojima je vjera važna i one kojima je vjera nevažna, te onih koji su desne političke orijentacije.

2.4. Sažetak

Osnovni izvor informiranja o radu udruga za gotovo 80% javnosti su sredstva javnog informiranja, točnije televizija (61.4% građana Hrvatske), a nešto više od trećine građana zna najmanje jednu osobu koja je aktivan član neke udruge.

U pogledu izravnog iskustva nešto manje od petine javnosti je izravno (osobno ili preko člana obitelji) osjetilo neku korisnu posljedicu rada neke udruge, od kojih je najveći udio (77%) osjetio samo jednu od obuhvaćenih tipova posljedica, najčešće neki savjet (8%) ili olakšani pristup informacijama (5%). Među građanima koji su naveli da su osjetili barem jednu od navedenih posljedica rada udruge (19.3% javnosti) značajno je više muškaraca, osoba srednje dobi (30-59), osoba visokog i srednjeg stupnja naobrazbe, osoba iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti, osoba kojima vjera nije ni važna ni nevažna te osoba desne političke orijentacije.

**3. STAVOVI
O UDRUGAMA**

3. STAVOVI O UDRUGAMA

3.1. Opći stav o radu udruga

Pit. 12: Koji od sljedećih odgovora najbolje odražava Vaše mišljenje o radu udruga ili nevladinih organizacija?

	Postotci odgovora (N=1008)
1. Rad udruga je izrazito koristan za društvo	27.1
2. Rad udruga je donekle koristan	46.1
3. Udruge nisu štetne ali ne čine niti išta korisno za društvo	21.2
4. Rad udruga je štetan za društvo	0.7
5. Rad udruga je izrazito štetan za društvo	0.6
Bez odgovora	4.3
Ukupno	100

Gotovo tri četvrtine građana Hrvatske izražava pozitivan opći stav o radu nevladinih organizacija (73.2% zbrojeni odgovori izrazito koristan i donekle koristan), odnosno nešto više od jedne četvrtine (27.1%) ima izrazito pozitivan opći stav, a gotovo polovinu umjereno pozitivan (46.1%). Neutralan stav izražava oko petine javnosti (21.2%), dok samo 1.3% građana izražava umjereno ili izrazito negativan stav prema radu udruga (zbrojeni odgovori štetan i izrazito štetan), a 4.3% ih nije odgovorilo.

Usporedba navedenih rezultata s podacima koje je utvrdila agencija GfK u travnju 2002. godine (Stavovi prema nevladinim organizacijama u Hrvatskoj, GfK, 2002). *upućuje na to da se u međuvremenu udio građana koji imaju pozitivan opći stav prema radu udruga povećao (sa 61.2% na 73.2%), dok se smanjio udio građana s neutralnim stavom (s 31.5% na 21.2%) i udio građana s negativnim općim stavom prema radu udruga (s 3.3% na 1.3%)*

3.2. Značajne razlike u općem stavu prema udrugama s obzirom na sociodemografska obilježja

U svrhu testiranja značajnosti razlika u općem stavu u jednu kategoriju su sažeti odgovori koji ukazuju na pozitivan stav "izrazito koristan" i "donekle koristan", ujedno kako je vrlo mali udio građana koji imaju negativan opći stav (1.3%, odnosno njih 13), oni nisu uključeni u testiranje značajnosti, nego je testiranje značajnosti provedeno samo između kategorija građana s pozitivnim i neutralnim općim stavom.

U općem stavu prema udrugama nije utvrđeno postojanje značajnih razlika s obzirom na spol, stupanj naobrazbe, prihod, stupanj urbaniziranosti mjesta, važnost vjere i političku orijentaciju. Jedino značajno razlikovanje u općem stavu utvrđeno je s obzirom na dob (tablica 3.2), pri čemu građani mlađe dobi (do 30 godina) u značajno većem broju imaju pozitivan opći stav prema udrugama od građana srednje, odnosno starije dobi.

TABLICA 3. 2.

DOB	Postotci		N
	Izrazito / donekle korisne (N=738)	Ni štetne ni korisne (N=213)	
Do 30 godina	84.7	15.3	249
30-59 godina	75.7	24.3	519
60 i više	74.7	25.3	174

3.3. Pozitivna i negativna mišljenja o udrugama

Pit. 16: Slijedi niz tvrdnji o udrugama. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju kažete u kojoj mjeri se s njom slažete ili ne slažete.

Postotci odgovora (N=1008)

	Potpuno se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uopće se ne slažem	Bez od.	Ukupno
Pozitivno vrednovanje važnosti i uloge udruga u društvu							
1. Udruge u velikoj mjeri poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici.	13	34.2	37.1	10	4.9	0.9	100
3. Danas su udruge u svom radu mnogo djelotvornije nego prije 5 godina.	17.6	35.9	36.6	5.1	4	0.8	100
8. Udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu.	21.8	33.3	32.4	7.2	4	1.2	100
Sumnjičavost prema udrugama i njihovim ciljevima							
2. Većina ljudi koji su aktivni u udrugama to rade zbog nekog osobnog interesa.	15.6	28.3	34.1	15.1	6	0.9	100
4. Pravi ciljevi udruga ovise o onom tko ih financira.	22.6	35.2	31.2	6.7	3.4	0.8	100
5. Većina udruga i njihovih članova je poštena i etična u raspolaganju novcima koje dobivaju	6.2	26.7	42.3	14.2	9.5	1.2	100
6. Udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu javni i vidljivi na prvi pogled.	11	33.6	38.8	10.8	4.5	1.4	100
Odnos vlasti i udruga							
7. Vlasti bi trebale više izravno financirati udruge (davati im novac).	19	33.3	31.3	7.8	7.2	1.6	100
9. Vlasti bi trebale ohrabrivati aktivnosti udruga kroz smanjenje poreza za njih.	32.3	33	24.7	4.1	4.5	1.5	100

Od svih devet tvrdnji najveći udio javnosti (65.3%) u određenom se stupnju slaže s tvrdnjom da bi vlasti trebale ohrabrivati aktivnosti udruga smanjenjem poreza za njih (8.6% izražava neslaganje). S drugom tvrdnjom koja se odnosi na odnos vlasti i udruga prema kojem bi vlasti trebale više izravno financirati udruge također je dominantan odgovor slaganje (52.3%) iako u nešto manjoj mjeri nego kod ranije tvrdnje.

S tvrdnjama koje govore o pozitivnoj ulozi i o važnosti udruga u društvu u određenom stupnju slaže se između 47.2% i 55.2% javnosti, dok je nešto više od trećine (od 32.4% do 37.1%) neutralnog stava.

S negativno sročnim tvrdnjama koje ukazuju na sumnjičavost prema udrugama također se slaže gotovo polovina javnosti (u rasponu od 43.9% do 57.8%). Ujedno se s tvrdnjom koja je sročena u obrnutom smjeru te izražava nepostojanje sumnjičavosti prema udrugama i njihovim članovima slaže oko trećina javnosti (32.9%), 42% je neutralnog stava, a oko četvrtina javnosti se ne slaže s tom tvrdnjom, odnosno i ovdje izražava sumnjičavost prema radu udruga.

3.4. Značajne razlike u pozitivnim i negativnim stavovima prema udrugama s obzirom na sociodemografska obilježja

U svrhu provjere razlikuju li se posebni stavovi prema udrugama s obzirom na sociodemografska obilježja, važnost vjere i političku orijentaciju, originalni odgovori građana u 5 kategorija sažeti su u 3, odnosno združene su kategorije "potpuno se slažem" i "uglavnom se slažem" te kategorije "uglavnom se ne slažem" i "uopće se ne slažem", dok su oni koji na navedena pitanja nisu odgovorili isključeni iz obrade.

Pit. 16.1: Udruge u velikoj mjeri poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici

STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=80)	Niti se slažem niti ne slažem (N=403)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=436)	
Veliki	46.7	35.6	17.7	334
Srednji	43.5	43.8	12.8	313
Mali	52	33.5	14.5	316

U pogledu tvrdnje da udruge u velikoj mjeri poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici jedina značajna razlika utvrđena je s obzirom na stupanj urbaniziranosti mjesta. Pritom se s navedenom tvrdnjom u **relativno najvećem broju slažu građani iz mjesta malog stupnja urbaniziranosti**, dok građani iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti u značajno većem broju izražavaju neutralan stav, a relativno najmanje neslaganje.

Pit. 16.3: Danas su udruge u svom radu mnogo djelotvornije nego prije 5 godina

DOB	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=539)	Niti se slažem niti ne slažem (N=369)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=92)	
Do 30 godina	61.3	33.0	5.7	261
30-59 godina	55.6	33.6	10.8	545
60 i više	40.8	50.0	9.2	184
STUPANJ NAOBRABZE	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=539)	Niti se slažem niti ne slažem (N=369)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=92)	
Osnovna škola ili manje	42.6	50	7.4	148
Srednja škola	54.9	35.4	9.7	703
Viša i visoka škola	60.4	30.9	8.7	149
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=539)	Niti se slažem niti ne slažem (N=369)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=92)	
Desno	59.9	33.2	6.9	217
Centar	51.3	41.2	7.5	507
Lijevo	53.8	32.8	3.4	247

U pogledu tvrdnje da su danas udruge u svom radu mnogo djelotvornije nego prije 5 godina, utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob, stupanj naobrazbe i političku orijentaciju. **Građani mlađe dobi u znatno se većem udjelu slažu** s navedenom tvrdnjom od građana srednje, a pogotovo starije dobi, i ujedno građani starije dobi u pogledu navedene tvrdnje češće izražavaju neutralan stav. **Udio građana koji se slažu s navedenom tvrdnjom povećava se s porastom stupnja naobrazbe.** U pogledu političke orijentacije **građani desne političke orijentacije u značajno većem udjelu izražavaju slaganje s navedenom tvrdnjom**, dok građani lijeve političke orijentacije u značajno većem broju izražavaju neslaganje s navedenom tvrdnjom.

Pit. 16.8. Udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu.

DOB	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=556)	Niti se slažem niti ne slažem (N=327)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=113)	
Do 30 godina	61.3	30.3	8.4	261
30-59 godina	55.7	30.6	13.7	539
60 i više	48.4	42.5	9.1	186
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=556)	Niti se slažem niti ne slažem (N=327)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=113)	
Veliki	59.9	28.4	11.7	334
Srednji	49.7	36.5	13.8	312
Mali	57.4	33.7	8.9	350
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=556)	Niti se slažem niti ne slažem (N=327)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=113)	
Desno	64.2	25.7	10.1	218
Centar	52.2	35.6	11.9	503
Lijevo	56.1	32.5	11.4	246

U pogledu tvrdnje da udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob, stupanj urbaniziranosti mjesta i političku orijentaciju. **Građani mlađe dobi u znatno se većem udjelu slažu** s navedenom tvrdnjom od građana srednje, a pogotovo starije dobi, i ujedno građani starije dobi u pogledu navedene tvrdnje češće izražavaju neutralan stav. U pogledu stupnja urbaniziranosti utvrđeno je da se **građani iz mjesta velikog i malog stupnja urbaniziranosti u većem broju slažu** s navedenom tvrdnjom od građana iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti koji ujedno i u relativno najvećem broju izražavaju neslaganje s tom tvrdnjom. U pogledu **političke orijentacije relativno najveće slaganje** s tvrdnjom utvrđeno je u skupini građana koji se pozicioniraju **desno**.

Pit. 16.2. Većina ljudi koji su aktivni u udrugama to rade zbog nekog osobnog interesa.

STUPANJ NAOBRAZBE	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=442)	Niti se slažem niti ne slažem (N=344)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=213)	
Osnovna škola ili manje	49.3	37.8	12.8	148
Srednja škola	44.3	34.8	20.9	704
Viša i visoka škola	38.9	29.5	31.5	149
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=442)	Niti se slažem niti ne slažem (N=344)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=213)	
Do 1000 kuna	44.5	41.8	13.7	182
Više od 1000 a manje od 3000	45.5	33.8	20.7	600
Više od 3000 kuna	40.6	30.2	29.2	202
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=442)	Niti se slažem niti ne slažem (N=344)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=213)	
Desno	40.7	31.9	27.3	216
Centar	47.4	36.8	15.8	506
Lijevo	41.3	31.6	27.1	247

S negativno formuliranom tvrdnjom da većina ljudi koji su aktivni u udrugama to rade zbog nekog osobnog interesa relativno se **najmanje slažu građani višeg stupnja obrazovanja i viših mjesečnih prihoda**, koji ujedno i u relativno najvećem broju s navedenom tvrdnjom izražavaju neslaganje, dok neslaganje u najmanjem broju izražavaju građani nižeg stupnja naobrazbe te građani nižih mjesečnih prihoda. Drugim riječima, s porastom stupnja naobrazbe, kao i s porastom prosječnoga mjesečnog prihoda manje je prisutna sumnjičavost prema osobama koje rade u udrugama. U pogledu političke orijentacije utvrđeno je značajno razlikovanje između građana koji se smještaju na centar i onih koji se smještaju na lijevi ili desni kraj dimenzije političke orijentacije. Naime, slaganje s navedenom negativnom tvrdnjom relativno je najveće u skupini građana samopozicioniranih na centar i ujedno oni u najmanjoj mjeri izražavaju neslaganje s tom tvrdnjom. Drugim riječima, **manja sumnjičavost** prema osobama koje rade u udrugama **karakterističnija je za osobe lijeve i desne političke orijentacije** u odnosu na one koji se smještaju na centar.

Pit. 16.4. Pravi ciljevi udruga ovise o onom tko ih financira.

DOB	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=583)	Niti se slažem niti ne slažem (N=315)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=102)	
Do 30 godina	58.2	29.5	12.3	261
30-59 godina	59.1	29.7	11.2	543
60 i više	57.5	37.6	4.8	186
STUPANJ NAOBRAZBE	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=583)	Niti se slažem niti ne slažem (N=315)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=102)	
Osnovna škola ili manje	60.8	35.8	3.4	148
Srednja škola	58.9	31	10.1	704
Viša i visoka škola	53	29.5	17.4	149

U pogledu tvrdnje da pravi ciljevi udruga ovise o onome tko ih financira, dakle tvrdnje koja je tako sročena da slaganje s njom upućuje na sumnjičavost prema udrugama, utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob i stupanj naobrazbe. **Građani najstarije dobi** relativno češće izražavaju **neutralan stav i relativno rjeđe se ne slažu** s navedenom tvrdnjom. U pogledu stupnja naobrazbe utvrđeno je da se neslaganje s tvrdnjom povećava sa stupnjem naobrazbe ili, drugim riječima, s **porastom naobrazbe smanjuje se sumnjičavost** prema ciljevima udruga.

U pogledu tvrdnje 16.5. da je većina udruga i njihovih članova poštena i etična u raspolaganju novcima koje dobivaju **nije utvrđeno postojanje značajnih razlika niti u jednom** od analiziranih obilježja.

Pit. 16.6. Udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu javni i vidljivi na prvi pogled.

STUPANJ NAOBRAZBE	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=449)	Niti se slažem niti ne slažem (N=391)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=153)	
Osnovna škola ili manje	42.3	45.0	12.8	149
Srednja škola	47.5	38.6	13.9	697
Viša i visoka škola	36.9	37.6	25.5	149
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=449)	Niti se slažem niti ne slažem (N=391)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=153)	
Veliki	44	36.5	19.5	334
Srednji	43.4	39.5	17	311
Mali	47.8	42.1	10.1	347

U pogledu tvrdnje 16.6. da udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu javni i vidljivi na prvi pogled utvrđene su značajne razlike s obzirom na stupanj naobrazbe i stupanj urbaniziranosti mjesta. Pritom se **građani s višom i visokom školom** u manjem broju slažu s navedenom tvrdnjom, a u većem broju se ne slažu, ili drugim riječima, oni u odnosu na građane nižeg i srednjeg stupnja naobrazbe **u manjoj mjeri izražavaju sumnjičavost** u vezi s ciljevima udruga. U pogledu stupnja urbaniziranosti mjesta, **građani iz mjesta velikog i srednjeg stupnja urbaniziranosti** u većem broju izražavaju neslaganje s navedenom tvrdnjom, dakle, za njih je **manje karakteristična sumnjičavost** prema ciljevima udruga nego za građane iz mjesta malog stupnja urbaniziranosti.

Pit. 16.7. Vlasti bi trebale više izravno financirati udruge (davati im novac).

SPOL	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=527)	Niti se slažem niti ne slažem (N=313)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=151)	
Muškarci	47.2	32.1	20.7	458
Žene	58.3	31.1	10.5	533
STUPANJ NAOBRABZE	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=527)	Niti se slažem niti ne slažem (N=313)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=151)	
Osnovna škola ili manje	59.9	29.3	10.9	141
Srednja škola	50.5	34.1	15.4	640
Viša i visoka škola	59.5	21.6	18.9	138
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=527)	Niti se slažem niti ne slažem (N=313)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=151)	
Do 1000 kuna	49.7	37.7	12.6	183
Više od 1000 a manje od 3000	53.6	31.9	14.5	593
Više od 3000 kuna	54.5	24.8	20.8	202
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=527)	Niti se slažem niti ne slažem (N=313)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=151)	
Veliki	56.6	23.7	19.8	334
Srednji	52.3	35.2	12.6	310
Mali	50.7	36.3	13	347
VAŽNOST VJERE	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=527)	Niti se slažem niti ne slažem (N=313)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=151)	
Jako važna /važna	49,5	35	15,5	640
Ni važna ni nevažna	61,8	25,5	12,7	212
Nevažna/potpuno nevažna	53,2	30,3	16,5	109

U pogledu tvrdnje 16.7. da bi vlasti trebale više izravno financirati udruge (davati im novac) utvrđene su značajne razlike s obzirom na spol, stupanj naobrazbe, prosječni prihod, stupanj urbaniziranosti mjesta i važnost vjere.

Slaganje s navedenom tvrdnjom karakterističnije je za žene i osobe kojima **vjera nije ni važna ni nevažna**. U pogledu prosječnog mjesečnog prihoda i stupnja urbaniziranosti razlike u slaganju odnosno neslaganju tvrdnjom nisu tako jednoznačne. Tako se porastom mjesečnog prihoda smanjuje udio onih koji su neutralnog stava u pogledu navedene tvrdnje, a ujedno je u kategoriji građana s najvišim prihodima značajno više onih koji se ne slažu s tom tvrdnjom. Građani iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti su u znatno manjem broju neutralnog stava, odnosno u većem broju se i slažu i ne slažu s navedenom tvrdnjom od građana iz mjesta srednjeg i malog stupnja urbaniziranosti.

Pit. 16.9. Vlasti bi trebale ohrabrivati aktivnosti udruga kroz smanjenje poreza za njih.

DOB	Postotci			N
	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=658)	Niti se slažem niti ne slažem (N=249)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=86)	
Do 30 godina	70.9	21.5	7.7	261
30-59 godina	65.8	23.8	10.4	538
60 i više	61.1	33.5	5.4	185
STUPANJ NAOBRABZE	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=658)	Niti se slažem niti ne slažem (N=249)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=86)	
Osnovna škola ili manje	59.1	34.2	6.7	149
Srednja škola	66.8	24.7	8.5	698
Viša i visoka škola	71.1	17.4	11.4	149
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=658)	Niti se slažem niti ne slažem (N=249)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=86)	
Veliki	73	19.2	7.8	333
Srednji	57.7	34	8.3	312
Mali	67.6	22.6	9.7	349
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Potpuno / Uglavnom se slažem (N=658)	Niti se slažem niti ne slažem (N=249)	Uglavnom / uopće se ne slažem (N=86)	
Desno	74.2	18	7.8	217
Centar	62.7	29.3	8	502
Lijevo	66.5	21.6	11.8	245

U pogledu tvrdnje 16.9. da bi vlasti trebale ohrabrivati aktivnosti udruga kroz smanjenje poreza za njih utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob, stupanj naobrazbe, stupanj urbaniziranosti mjesta i političku orijentaciju.

Građani mlađe dobi značajno se u većem udjelu slažu s navedenom tvrdnjom od građana srednje, a pogotovo starije dobi. **Zastupljenost slaganja s tvrdnjom povećava se s porastom stupnja naobrazbe.** Građani iz mjesta **velikog stupnja urbaniziranosti se u značajno većem broju slažu** s navedenom tvrdnjom od građana iz mjesta malog stupnja urbaniziranosti, a pogotovo iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti. U pogledu **političke orijentacije relativno najveće slaganje** s tvrdnjom utvrđeno je u skupini građana koji se pozicioniraju **desno**.

3.5. Sociodemografska obilježja kao izvori razlika u posebnim stavovima prema udrugama

Analizirana sociodemografska obilježja međusobno se razlikuju po tome koliko su dosljedno povezana sa značajnim razlikama u devet posebnih stavova o udrugama. Primjerice, spol i važnost vjere se pojavljuju kao značajni izvori razlika samo za po jedan poseban stav, veličina prosječnoga mjesečnog prihoda za dva, dob, stupanj urbaniziranosti mjesta i politička orijentacija za četiri stava, a stupanj naobrazbe za pet stavova.

Nalazi u pogledu stupnja naobrazbe kao izvora razlika u posebnim stavovima su najdosljedniji, naime, kod svih pet posebnih stavova utvrđeno je da je pozitivan stav prema udrugama najzastupljeniji u skupini građana s visokim stupnjem naobrazbe, odnosno da se s **porastom obrazovanja povećava i udio građana s pozitivnim posebnim stavovima** prema udrugama. Isto tako, relativno dosljedni nalazi utvrđeni su i s obzirom na dob, naime, neovisno o kojem se konkretnom posebnom stavu radi, **pozitivni stavovi su relativno najzastupljeniji u građana mlađe dobi**. U pogledu **političke orijentacije** kod tri od četiri posebna stava kod kojih je utvrđeno značajno razlikovanje **pozitivniji stav je relativno najzastupljeniji među građanima desne političke orijentacije**, a kod jedne tvrdnje pozitivan stav je zastupljeniji kod građana desne ili lijeve orijentacije više nego kod onih koji se smještaju po sredini podjele lijevo-desno. U tumačenju navedenih nalaza treba uzeti u obzir nalaze vezane uz poznavanje konkretnih udruga i nalaze o razlikama u iskustvu kao korisnik usluga s obzirom na političku orijentaciju. Naime, kao što je utvrđeno pitanjem 6 (poglavlje 1.3.), područje djelovanja rada udruga za koje najveći udio javnosti zna navesti barem jednu udrugu je područje vezano uz pitanja branitelja i stradalnika Domovinskog rata (39.2% odgovora), pri čemu je 92% građana (od onih koji su odgovorili) navelo udrugu HVIDRA.

Dakle, na temelju navedenog podatka može se reći da su udruge koje se bave pitanjima branitelja i stradalnika Domovinskog rata najpoznatije udruge i vjerojatno veliki dio ljudi pri odgovaranju na pitanja o stavovima prema udrugama misli na taj tip udruga. Isto tako, pitanjem 10 (poglavlje 2.3.) utvrđeno je da je među građanima koji su naveli da su osjetili barem jednu od navedenih posljedica rada udruge (19.3% javnosti) značajno više osoba desne političke orijentacije.

U pogledu **stupnja urbaniziranosti** mjesta smjer utvrđenih razlika nije tako dosljedan, odnosno jednoznačan, ali **općenitije govoreći**, može se reći da su **pozitivni stavovi zastupljeniji u građana iz mjesta malog i velikog stupnja urbaniziranosti** nego u građana koji su iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti.

3.6. Procijenjeni doprinosi rada udruga

Pit. 13. Prema Vašem mišljenju, koliko rad udruga pridonosi:

		Postotci odgovora (N=1008)						
		Izrazito	Umjereno	Malo	Uopće ne	Ne znam	Bez odgovora	Ukupno
1.	razvoju demokracije u Hrvatskoj	11.4	32.5	32.8	7.4	15.5	0.4	100
2.	razvoju civilnog društva	13.9	30.3	34.6	6	14.5	0.6	100
3.	podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima	20.6	34.2	26.1	6.4	12.1	0.6	100
4.	rješavanju konkretnih životnih problema ljudi ili određenih društvenih skupina	8.2	26.6	38.3	11.7	14.7	0.5	100
5.	poboljšanju kvalitete života općenito	7.1	24.6	38.2	14.4	15.2	0.5	100

Od ponuđenih 5 posljedica rada udruga prema mišljenju građana udruge najviše pridonose podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima. Naime, nešto više od petine javnosti drži da u tom aspektu udruge imaju **izrazit doprinos** (20.6%), a oko trećina da je doprinos umjeren (34.2%). Pritom da rad udruga uopće ne pridonosi podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima drži relativno mali udio javnosti (6.4%).

Također, relativno mali udio javnosti (6%, odnosno 7.4%) drži da rad udruga uopće ne pridonosi razvoju civilnog društva i razvoju demokracije u Hrvatskoj. Za ta dva doprinosa udruga ujedno 43% građana drži da je doprinos udruga izraziti ili umjeren.

Za razliku od toga, za doprinose: "rješavanje konkretnih životnih problema" i "poboljšanje kvalitete života" dominantan odgovor javnosti je **malo** (u oba slučaja izražava ga 38% građana). Ujedno, to su dva doprinosa za koje najmanji udio javnosti drži da je utjecaj udruga izraziti (8.2% i 7.1%).

3.7. Procjene postojećeg i poželjnog stupnja utjecaja udruga

Pit. 14. Koliki je prema Vašem mišljenju SADAŠNJI utjecaj udruga:

		Postotci odgovora (N=1008)						
		Veliki	Srednji	Mali	Nikakav	Ne znam	Bez odgovora	Ukupno
1.	na lokalnoj razini	1.6	21.1	42.6	17.1	17.2	0.4	100
2.	na regionalnoj razini	1.2	19.8	43	15	20.5	0.6	100
3.	na nacionalnoj razini	1.9	19.5	41.1	16.5	20.4	0.6	100
4.	na oblikovanje politike na područjima koja utječu na svakodnevni život	1.6	14.4	37.4	22.4	23.6	0.6	100

Javnost daje podjednaku ocjenu sadašnjeg stupnja utjecaja udruga na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini kao i na oblikovanje politike na područjima koja utječu na svakodnevni život. Naime, dominantan odgovor na sva četiri pitanja o sadašnjem utjecaju udruga je da udruge imaju **mali utjecaj** (navedeni odgovor izabralo je između 37.4% i 43% građana).

Pit. 15. Prema Vašem mišljenju koliki BI UTJECAJ udruge TREBALE IMATI:

		Postotci odgovora (N=1008)						
		Veliki	Srednji	Mali	Nikakav	Ne znam	Bez odgovora	Ukupno
1.	na lokalnoj razini	49.1	31.1	6.7	2.4	10.5	0.3	100
2.	na regionalnoj razini	43.5	36.2	6.3	2.5	11.2	0.3	100
3.	na nacionalnoj razini	43.2	34.3	7.4	2.3	12.1	0.6	100
4.	na oblikovanje politike na područjima koja utječu na svakodnevni život	44.1	31.3	8.6	3.7	12	0.4	100

U pogledu procjene poželjnog utjecaja udruga utvrđena je velika razlika u odnosu na ocjenu sadašnjeg utjecaja, naime, dominantan odgovor javnosti je da bi udruge na sve četiri razine trebale imati veliki utjecaj (između 43.2% i 49.1%), a oko trećina javnosti (između 31% i 36%) drži da bi udruge trebale imati srednji utjecaj.

Udio građana koji smatraju da bi udruge trebale imati mali ili nikakav utjecaj kreće se između 9% i 10%. Ujedno i u ovom pitanju u ocjenama javnosti ne postoji bitno razlikovanje s obzirom na razinu mogućeg utjecaja udruga, odnosno raspodjela odgovora je na sva četiri pitanja podjednaka.

Pri procjeni poželjnog stupnja utjecaja udruga značajno manji udio javnosti odgovara s ne znam nego pri procjeni stupnja sadašnjeg utjecaja (između 10.5% i 12.1% u odnosu na 17.2% do 23%).

3.8. Procijenjeni mogući utjecaj osobe kao pojedinca i kao člana udruge

Pit. 32. Što mislite, možete li i u kojoj mjeri Vi kao pojedinac utjecati na odluke koje se tiču:

Pit. 33. Što mislite, možete li i u kojoj mjeri Vi kao član neke udruge utjecati na odluke koje se tiču:

Postotci odgovora (N=1008)							
	Izrazito	Donekle	Vrlo malo	Uopće ne	Ne znam	Bez odgovora	ukupno
1. Vaše lokalne zajednice (mjesto stanovanja)							
Kao pojedinac	1.7	13.7	25.5	46.3	12.5	0.2	100
Kao član udruge	5.1	28	26.2	20.9	18.3	1.5	100
2. regije Hrvatske u kojoj živite							
Kao pojedinac	0.7	5.9	18	61.1	13.9	0.3	100
Kao član udruge	2.1	18.3	28.7	28.9	20.4	1.5	100
3. čitave Hrvatske							
Kao pojedinac	0.7	5.9	18	61.1	13.9	0.3	100
Kao član udruge	1.5	13.3	26.6	36.4	20.6	1.7	100

Građani Hrvatske prilično su suglasni u ocjeni da kao pojedinci (pit. 32) uopće ne mogu utjecati na odluke koje se tiču lokalne zajednice, regije i čitave Hrvatske. Naime, u pogledu mogućnosti utjecaja na lokalnu zajednicu nešto manje od polovine javnosti drži da uopće ne može utjecati (46.3%), dok u pogledu utjecaja na razini regije i čitave Hrvatske to drži 61.1%, odnosno 68.6% građana. Oko 15% građana drži da kao pojedinci mogu izrazito ili donekle utjecati na odluke na razini lokalne zajednice, a na razini regije i čitave Hrvatske to drži 6.6% javnosti.

S druge strane, 28% građana drži da kao članovi udruge mogu donekle utjecati na odluke na razini lokalne zajednice, a još 5% građana drži da kao članovi udruge mogu imati izraziti doprinos na toj razini. Da kao članovi udruge mogu donekle utjecati na razini regije, odnosno čitave Hrvatske drži 18%, odnosno 13% građana, pri čemu mali udio građana (2.1% i 1.5%) drži da njihov utjecaj kao člana udruge na razini regije odnosno čitave Hrvatske može biti izrazit.

Da kao član udruge uopće ne može utjecati na odluke na razini lokalne zajednice drži petina građana (u odnosu na 46.3% kao pojedinac), na razini regije 28.7% građana (u odnosu na 61.1% kao pojedinac), a na razini čitave Hrvatske 36.4% u odnosu na 68.6% kao pojedinac).

3.9. Sažetak

Nešto manje od četiri petine građana Hrvatske izražava **pozitivan opći stav o radu nevladinih organizacija**, oko jedna petina neutralan, a zanemariv je broj onih s negativnim općim stavom. Ujedno, usporedba s ranijim podacima (GfK, 2002) upućuje na to da je pozitivan opći stav prema udrugama danas još zastupljeniji nego 2002. godine.

U općem stavu prema udrugama od sociodemografskih obilježja utvrđeno je značajno razlikovanje samo s obzirom na dob, pri čemu građani mlađe dobi (do 30 godina) u znatno većem broju imaju pozitivan opći stav prema udrugama od građana srednje, odnosno starije dobi.

Iako u manjoj mjeri nego u mjeri općeg stava, građani Hrvatske **većinom izražavaju i pozitivna mišljenja o udrugama u mjerama posebnih stavova**. Tako se nešto više od tri petine građana slaže s tim da bi vlasti trebale ohrabrivati aktivnosti udruga i smanjiti poreze za njih, oko polovina građana se slaže s tvrdnjom da bi vlasti trebale više izravno financirati udruge, te s tvrdnjama koje govore o pozitivnoj ulozi i važnosti udruga.

To, međutim, ne znači da u znatnijem dijelu javnosti nisu **prisutna i određena negativna mišljenja o radu udruge**. Tako se i s tvrdnjama koje upućuju na sumnjičavost prema udrugama također slaže približno polovina javnosti, dok se s tvrdnjom iz te skupine koja upućuje na nepostojanje sumnjičavosti prema udrugama slaže tek oko trećina javnosti, a oko petina javnosti i u toj mjeri izražava sumnjičavost prema radu udruge.

U mjerama posebnih stavova prema udrugama od analiziranih sociodemografskih obilježja najdosljednije razlike utvrđene su u pogledu stupnja naobrazbe i dobi. Pritom su pozitivniji stavovi prema udrugama relativno najzastupljeniji u skupini građana s visokim stupnjem naobrazbe i u skupini građana mlađe dobi. U pogledu političke orijentacije kod tri od četiri posebna stava kod kojih je utvrđeno značajno razlikovanje pozitivniji stav je relativno najzastupljeniji među građanima desne političke orijentacije, a kod jedne tvrdnje pozitivan stav je zastupljeniji kod građana desne ili lijeve orijentacije više nego kod onih koji se smještaju po sredini podjele lijevo-desno. U pogledu stupnja urbaniziranosti mjesta smjer utvrđenih razlika nije tako dosljedan, odnosno jednoznačan, ali općenitije govoreći, može se reći da su pozitivni stavovi zastupljeniji u građana iz mjesta malog i velikog stupnja urbaniziranosti nego u građana koji su iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti.

Prema mišljenju relativno najvećeg djela javnosti, **udruge izrazito ili umjereno pridonose** podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima (tako procjenjuje nešto više od polovine javnosti), a potom razvoju civilnog društva i razvoju demokracije u Hrvatskoj (tako procjenjuje oko dvije petine građana), dok **malo pridonose** rješavanju konkretnih životnih problema i poboljšanju kvalitete života (tako procjenjuje oko dvije petine građana).

Najveći udio javnosti (između 37.4% i 43% građana) drži da udruge **imaju mali utjecaj** na odluke na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini kao i na oblikovanje politike na područjima koja utječu na svakodnevni život. Za razliku od toga, najveći udio javnosti drži da bi udruge na sve četiri razine **trebale imati veliki utjecaj** (između 43.2% i 49.1%), a oko trećina javnosti (između 31% i 36%) drži da bi udruge trebale imati srednji utjecaj. Udio građana koji smatraju da bi udruge trebale imati mali ili nikakav utjecaj kreće se između 9% i 10%.

Građani Hrvatske prilično su suglasni u ocjeni da kao **pojedinci uopće ne mogu utjecati na odluke** koje se tiču lokalne zajednice, regije i čitave Hrvatske (u rasponu od 46.3% do 68.6%), a znatno je manji udio onih koji drže da kao članovi udruge uopće ne mogu utjecati na navedene odluke (u rasponu od 20% do 36.4%).

S druge strane, 28% građana drži da **kao članovi udruge mogu donekle utjecati** na odluke na razini lokalne zajednice, a još 5% građana drži da kao članovi udruge mogu imati izraziti doprinos na toj razini. Da kao članovi udruge mogu donekle utjecati na razini regije, odnosno čitave Hrvatske drži 18%, odnosno 13% građana, pri čemu mali udio građana (2.1% i 1.5%) drži da njihov utjecaj kao člana udruge na razini regije, odnosno čitave Hrvatske može biti izrazit.

**4. ČLANSTVO
U UDRUGAMA**

4. ČLANSTVO U UDRUGAMA

4.1. Zastupljenost članstva u udrugama s obzirom na tip članstva

Pit. 17. Jeste li Vi osobno član neke udruge (nevladine organizacije) ili ste ikada bili član?

	N	%
1. Nisam	912	90.5
2. Član sam, ali ne aktivan	32	3.2
3. Aktivan sam član kao volonter (nisam plaćen/a za svoj rad)	55	5.4
4. Aktivan sam član kao profesionalac (plaćen/a sam za svoj rad)	2	0.2
Bez odgovora	7	0.7
Ukupno	1008	100

Na pitanje o sadašnjem ili ranijem članstvu u udruzi 90.5% građana odgovara da nije član udruge, odnosno nešto manje od desetine građana RH (8.8%) smatra se članom neke udruge. Udio građana koji su (ili su bili) aktivni članovi udruga prema podacima je 5.6%, pri čemu je 5.4% građana RH aktivnih članova volontera, a 0.2% ih u radu udruge sudjeluju kao profesionalci.

4.2. Značajne razlike između članova i ne-članova udruga u sociodemografskim obilježjima

Između građana koji su naveli da nisu članovi udruge (90.5%) i onih koji su označili da su članovi udruge (8.8% združeni odgovori 2, 3 i 4 na pit. 17) nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na spol, prosječni mjesečni prihod, stupanj urbaniziranosti mjesta, važnost vjere i političku orijentaciju. Značajne razlike utvrđene su samo s obzirom na dob i stupanj naobrazbe (tablica 4.2). Članova udruga znatno je više u kategoriji građana srednje dobi i ujedno s porastom stupnja naobrazbe raste i udio članova udruga.

TABLICA 4.2.

DOB	Postotci (pit.17)		N
	Nisu članovi (N=912)	Članovi (N=88)	
Do 30 godina	94.3	5.7	261
30-59 godina	88.5	11.5	550
60 i više	94.5	5.5	181
STUPANJ NAOBRABE	Nisu članovi (N=912)	Članovi (N=88)	
Osnovna škola ili manje	95.2	4.7	145
Srednja škola	91.2	8.8	706
Viša i visoka škola	86.7	13.3	150

4.3. Čestina sudjelovanja u radu udruge s obzirom na tip članstva

Pit 20. Koliko često uobičajeno aktivno sudjelujete u radu te udruge?

		Postotci odgovora		
		Svi članovi (N=89)	Član, ali ne aktivan (N=32)	Aktivan član - volonter (N=55)
1.	Jednom godišnje	9	22.6	1.8
2.	Nekoliko puta godišnje	28.1	32.3	27.3
3.	Jednom mjesečno	6.7	3.2	9.1
4.	Nekoliko puta mjesečno	15.7	9.7	18.2
5.	Jednom tjedno	9	6.5	10.9
6.	Više puta tjedno	19.1	6.5	25.5
	Bez odgovora	12.4	19.4	7.3
	Ukupno	100	100	100

Među aktivnim članovima udruga volonterima (N=55) nešto manje od trećine (29.1%) aktivno sudjeluje u radu udruge rjeđe od jednom mjesečno, 27.3% ih aktivno sudjeluje jednom ili nekoliko puta mjesečno, a 36.4% jednom tjedno ili češće. Za razliku od toga među onima koji su članovi udruge, ali ne aktivni (N=32), više od polovine (54.9%) u radu udruge aktivno sudjeluje rjeđe od jednom mjesečno, 12.9% ih aktivno sudjeluje jednom ili nekoliko puta mjesečno, a 13% jednom tjedno ili češće. Ujedno među članovima koji nisu aktivni znatno je veći udio onih koji na pitanje o čestini aktivnog sudjelovanja nisu odgovorili (19.4% u odnosu na 7.3% kod volontera).

4.4. Područje i razina rada udruga s obzirom na tip članstva

Pit. 18. Koje od dolje navedenih područja rada je osnovno područje rada udruge čiji ste član?

	Svi članovi (N=89)	Član, ali ne aktivan (N=32)	Aktivan član - volonter (N=55)
1. Umjetnost i kultura	3.3	0	5.5
2. Sport, hobi i rekreacija	8.8	9.4	9.1
3. Obrazovanje i istraživanje	1.1	0	1.8
4. Zdravlje	14.3	18.8	10.9
5. Socijalne usluge i humanitarni rad	24.2	15.6	27.3
6. Okoliš	1.1	0	1.8
7. Ekonomski razvoj		0	0
8. Prava i politike (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilja)	6.6	6.3	5.5
9. Promicanje civilnog društva	4.4	3.1	5.5
10. Međunarodni odnosi	7.7	9.4	7.3
11. Religija	5.5	9.4	5.5
12. Poslovna i stručna udruženja i sindikati	4.4	2	1.8
13. Javne službe	0	0	0
14. Političke kampanje i izbori	3.3	3.1	3.6
15. Neko drugo područje	7.7	12.5	5.5
16. Ne znam	0	0	0
Bez odgovora	7.7	6.3	9.1
Ukupno	100	100	100

Pit 19. Koji je naziv te udruge?

Naziv udruge	Postotak odgovora (N=89)
Bez odgovora	33.7
HVIDRA	6.7
B.a.B.e.	4.5
Zeleni	4.5
Hrvatski savez invalida rada	3.4
GONG	3.4
HUMS	3.4
Udruga umirovljenika	3.4
Udruga za zaštitu životinja	3.4
Udruga udovica Domovinskog rata	3.3
Potrošač	1.1
Moto-klub	1.1
Društvo oboljelih od cerebralne paralize	1.1
Caritas	1.1
Ima nade	1.1
Udruga dijabetičara	1.1
Udruga slijepih	1.1
UHBP	1.1
Hospicij	1.1
AWAP	1.1
Mare nostrum croaticum	1.1
Sfera	1.1
Most	1.1
Udruga žena liječenih od bolesti dojke	1.1
HSTI	1.1
Pčela	1.1
Fade In	1.1
Hrvatsko društvo likovnih umjetnika	1.1
Sunce	1.1
Krijesnica	1.1
Novi život	1.1
Halo za pomoć	1.1
Lijepa naša	1.1
Centar za mir	1.1
Udruga za pomoć mentalno retardiranim osobama	1.1
Nansen	1.1
Društvo za zaštitu životinja	1.1
Srce	1.1
Epetium	1.1
AISEC	1.1
Ne ovisnosti	1.1

Od 8.8% građana Hrvatske koji su naveli da su članovi udruga (ili su bili, pit. 17) njih 66.2% navelo je konkretan naziv udruge, pri čemu je navedeno ukupno 40 različitih udruga.

Većina tih udruga (31) navedena je samo jednom, odnosno svaku je navelo 1.1% članova udruga. Udruge koje su navedene s nešto većom zastupljenošću su: HVIDRA (6.7%), B.a.B.e. i Zeleni (4.5%) te Hrvatski savez invalida rada, GONG, HUMS, Udruga umirovljenika, Udruga udovica Domovinskog rata i Udruga za zaštitu životinja (3.4%).

Pit. 21. Udruga čiji ste član ili sudjelujete u njezinom radu djeluje:

	Svi članovi (N=89)	Član, ali ne aktivan (N=32)	Aktivan član - volonter (N=55)
1. Na lokalnoj razini	40.4	31.3	45.5
2. Na razini Hrvatske	43.8	40.6	47.3
3. Ne znam	3.4	9.4	0
Bez odgovora	12.4	18.8	7.3
Ukupno	100	100	100

Aktivni članovi udruga volonteri u podjednakom udjelu sudjeluju u radu udruga na lokalnoj (45.5%) i nacionalnoj razini (47.3%). Za razliku od toga članovi koji nisu aktivni u nešto većem udjelu sudjeluju u radu udruga koje djeluju na razini cijele Hrvatske (40.6%) nego na lokalnoj razini (31.3%), a ujedno gotovo jedna desetina njih ne zna na kojoj je razini udruga čiji su članovi (9.4%).

4.5. Razlozi uključivanja u rad udruge kod aktivnih članova volontera

Pit. 22. Koliko je svaki od dolje navedenih razloga bio važan kao razlog za Vaše uključivanje u udruhu?

Postotci odgovora za aktivne članove udruha volontere (N=55)						
		Izrazito	Donekle	Uopće ne	Bez odgovora	Ukupno
1.	Zbog potreba u zajednici	49.1	38.2	5.5	7.3	100
2.	Želio sam pomoći u rješavanju nekog problema ili pomoći ljudima	61.8	20	10.9	7.3	100
3.	Želio sam upoznati nove ljude	30.9	38.2	23.6	7.3	100
4.	To je bilo povezano s potrebama ili interesima nekog od člana moje obitelji ili prijatelja	7.3	20	65.5	7.3	100
5.	To je bilo povezano s mojim potrebama ili interesima	41.8	25.5	25.5	7.3	100
6.	To je bilo povezano s mojim redovitim poslom	18.5	13	61.1	7.3	100
7.	Pridružio sam se udruzi jer su moji prijatelji radili u udruzi	13	27.8	51.9	7.3	100
8.	Ljudi koji su mi bliski željeli su da ja radim u udruzi	20.4	27.8	44.4	7.3	100

Sadašnji aktivni članovi udruha volonteri iskazuju priličnu suglasnost u ocjeni važnosti razloga za svoje uključivanje u rad udruha. Tako 61.8% volontera - aktivnih članova udruha kao izrazito važan razlog za svoje uključivanje u rad udruge ocjenjuje želju da pomognu u rješavanju nekog problema ili da pomognu ljudima, gotovo polovina izrazito važnim ocjenjuje potrebe u zajednici, a 41.8% kao izrazito važan razlog ocjenjuje i da je to bilo povezano s njihovim potrebama ili interesima.

Za četiri od obuhvaćenih 8 razloga dominantan odgovor volontera - članova udruha je **uopće ne**. U tu skupinu pripadaju razlozi: to je bilo povezano s potrebama ili interesima nekog od člana moje obitelji ili prijatelja (65.5% odgovora uopće ne), to je bilo povezano s mojim redovitim poslom (61.1% odgovora uopće ne), jer su moji prijatelji radili u udruzi (51.9% odgovora uopće ne), ljudi koji su mi bliski željeli su da ja radim u udruzi (44.4% odgovora uopće ne).

4.6. Razlozi nesudjelovanja u radu udruge

Pit. 23. Koliko je svaki od dolje navedenih odgovora važan kao razlog za to što Vi osobno NE SUDJELUJETE AKTIVNO u radu neke udruge?

		Postotci odgovora (N=912)				
		Izrazito	Donekle	Uopće ne	Bez odgovora	Ukupno
1.	Nemam dovoljno vremena problemima koji mene zanimaju	33.7	39.3	25.5	1.5	100
2.	Nema takve udruge koja se bavi	15.1	35.1	47.8	2	100
3.	Nemam interesa za takvu vrstu aktivnosti	27.5	37.9	33	1.5	100
4.	Postojećim udrugama koje se bave problemima koji mene zanimaju ne vjerujem u dovoljnoj mjeri	16.7	42.3	38.9	2.2	100
5.	Nemam dovoljno informacija o udrugama koje djeluju u mojem mjestu	35.9	39.2	23.1	1.9	100
6.	Ne mislim da bih bio/bila od neke koristi	14.7	34.6	48.2	2.4	100
7.	Nemam odgovarajuća znanja ili vještine i iskustva da bih mogao/mogla pomoći	12.1	38.4	47.5	2.1	100
8.	Ne znam dovoljno ljudi koji su uključeni u takve aktivnosti	30.5	37.2	30.3	2.1	100
9.	Brinulo bi me hoću li se uklopiti s drugim ljudima koji su uključeni	6.5	21.6	69.5	2.4	100
10.	Brinulo bi me da bi se zbog toga mogla pogoršati moja financijska situacija	5.5	16.9	75.7	2	100
11.	Čini mi se da sam prestar/a da bih se uključivao/la u takve aktivnosti	13.5	19.6	64.8	2.1	100
12.	Članovi moje obitelji i/ili bliski prijatelji ne bi to odobrali	3.2	11.3	83.7	1.9	100

Kao u **određenoj mjeri važan razlog za nesudjelovanje** u radu udruge najveći udio građana koji nisu članovi udruge procjenjuje razloge nemam dovoljno informacija o udrugama koje djeluju u mojem mjestu (75.2% zbrojeni odgovori izrazito i donekle - 35.9% odgovora izrazito, 39.3% odgovora donekle), nemam dovoljno vremena (73% odgovora donekle i izrazito - 33.7% odgovora izrazito, 39.3% odgovora donekle), ne znam dovoljno ljudi koji su uključeni u takve aktivnosti (67.7% odgovora donekle i izrazito - 30.5% izrazito i 37.2% donekle), nemam interesa za takvu vrstu aktivnosti (65.4% odgovora izrazito i donekle - 27.5% izrazito i 37.9% donekle) te postojećim udrugama koje se bave problemima koje mene zanimaju ne vjerujem u dovoljnoj mjeri (59% odgovora izrazito i donekle).

Kao razlozi za koje najveći udio građana koji nisu članovi udruge (u rasponu od 84% do 65%) smatra da **uopće nisu važni za njihovo nesudjelovanje u radu neke udruge** izdvajaju se: članovi moje obitelji i/ili bliski prijatelji ne bi to odobrivali, brinulo bi me da bi se zbog toga mogla pogoršati moja financijska situacija, brinulo bi me hoću li se uklopiti s drugim ljudima koji su uključeni i čini mi se da sam prestar/a da bih se uključivao/la u takve aktivnosti.

Nešto manje od polovine nečlanova udruge kao razloge koje uopće nisu važni za njihovo nesudjelovanje u radu udruge procjenjuje: nema takve udruge koja se bavi problemima koji mene zanimaju, ne mislim da bih bio/bila od neke koristi, nemam odgovarajuća znanja ili vještine i iskustva da bih mogao/mogla pomoći.

4.7. Spremnost uključivanja u rad udruge kod nečlanova i sadašnjih volontera

Pit. 24. Kada bi u Vašem mjestu postojala neka udruga koja se bavi područjem koje Vas zanima i ako bi Vas netko iz te udruge izravno pozvao da im se aktivno priključite u radu, bi li se uključili?

		Postotci odgovora		
		Čitav uzorak (N=1008)	Nečlanovi udruge (N=912)	Sadašnji aktivni članovi volonteri (N=55)
1.	Sigurno bih se uključio/la	14.4	12.6	35.2
2.	Vjerojatno bih se uključio/la	22	21.1	38.9
3.	Možda bih, a možda i ne	29.4	30.6	14.8
4.	Vjerojatno se ne bih uključio/la	16	17.1	5.6
5.	Sigurno se ne bih uključio/la	16.8	17.7	0
	Bez odgovora	1.4	0.9	5.6
	Ukupno	100	100	100

Nešto više od trećine građana (36.4%) izražava da bi se sigurno ili vjerojatno uključilo u rad udruge kada bi u njihovom mjestu postojala neka udruga koja se bavi područjem koje njih zanima i ako bi ih netko iz te udruge izravno pozvao da im se aktivno priključi, trećina građana bi se možda uključila, a možda ne bi (29.4%), a oko trećina (32.8%) se vjerojatno ili sigurno ne bi uključila u rad udruge. Raspodjela odgovora samo građana koji sada nisu članovi udruge (N=912) podjednaka je onoj utvrđenoj na razini čitavog uzorka (što je i razumljivo jer oni čine 90% uzorka).

Vidljivo je, međutim, da se raspodjela odgovora **sadašnjih aktivnih članova volontera** (N=55) bitno razlikuje. Naime, **oko tri četvrtine** aktivnih članova volontera (74.1%) **sigurno bi se ili vjerojatno uključilo** u rad nove udruge, 15% bi se možda uključilo a možda i ne, dok ih se samo 5.6% vjerojatno ne bi uključilo.

Pit. 25. Od područja kojima se bave različite udruge najvjerojatnije biste se uključili u udruhu koja se bavi područjem:

Postotci odgovora				
		Čitav uzorak (N=1008)	Sigurno ili vjerojatno bi se uključili (N=365)	Sadašnji aktivni članovi volonteri (N=55)
0.	Ne bih se uključio/la u rad udruga	38.5	4.4	16.4
1.	umjetnost i kultura	3.7	7.7	5.5
2.	sport, hobi i rekreacija	11.4	15.3	10.9
3.	obrazovanje i istraživanje	3.9	6.9	3.6
4.	zdravlje	4.9	6.6	10.9
5.	socijalne usluge i humanitarni rad	11.3	17.5	10.9
6.	okoliš	6.3	10.7	7.3
7.	ekonomski razvoj	3.6	5.5	12.7
8.	prava i politike (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilja)	7.6	13.7	10.9
9.	promicanje civilnog društva	1.8	3.8	9.1
10.	međunarodnih odnosa	0.6	0.8	0
11.	religija	1.5	1.0	0
12.	poslovna i stručna udruženja i sindikati	1	1.6	0
13.	javne službe	1	1.4	0
14.	političke kampanje i izbori	0.1	0	0
15.	neko drugo područje	1.2	1.6	1.8
16.	Ne znam	1.6	1.4	0

U pogledu područja rada udruga u koje bi se eventualno uključili i među dijelom javnosti koji bi se sigurno ili vjerojatno uključio u rad udruga i među sadašnjim aktivnim članovima volonterima najmanji, odnosno gotovo nikakav interes postoji za udruge iz područja međunarodnih odnosa, religije te za poslovna i stručna udruženja i sindikate.

Znatniji udio (u rasponu od 10% do 17%) građana koji izražavaju spremnost za uključivanje u rad udruga kao i članova volontera uključio bi se u udruge iz područja sporta, hobija i rekreacije, socijalnih usluga i humanitarnog rada te prava i politike.

Osim toga, sadašnji članovi udruga u znatnijoj bi se mjeri (oko 10%) uključili i u udruge iz područja zdravlja, ekonomskog razvoja i promicanja civilnog društva, dok bi se građani koji izražavaju spremnost za uključivanje u rad udruga u znatnijoj mjeri (oko 10%) uključili u rad udruga iz područja okoliša.

4.8. Značajne razlike u spremnosti uključivanja u rad udruga kod nečlanova s obzirom na sociodemografska obilježja

U svrhu testiranja značajnosti razlika u spremnosti ili namjeri uključivanja u rad udruga originalni odgovori građana u 5 kategorija sažeti su u tri kategorije pri čemu su zbrojeni odgovori "sigurno bih se uključio" i "vjerojatno bih se uključio" te odgovori "vjerojatno se ne bih uključio" i "sigurno se ne bih uključio". Ujedno su u postupke testiranja značajnosti razlika s obzirom na sociodemografska obilježja uključeni samo građani koji sada nisu članovi udruga (pit. 17, odnosno njih 90.5%).

Kod sadašnjih nečlanova udruga u pogledu spremnosti uključivanja u rad udruga nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na spol, prosječni mjesečni prihod i važnost vjere, dok je utvrđeno značajno razlikovanje s obzirom na dob, stupanj naobrazbe, stupanj urbaniziranosti mjesta i političku orijentaciju (tablica 4.7.). Tako je udio onih koji bi se "sigurno ili vjerojatno uključili u rad udruga" značajno veći u najmlađoj dobnoj skupini (do 30 godina, 41.1%), u skupini građana sa završenom višom ili visokom školom (40.6%) te među građanima koji su iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti (39.7%).

U pogledu političke orijentacije udio onih koji bi se sigurno ili vjerojatno uključili u rad udruga značajno je veći među građanima desne ili lijeve političke orijentacije (41.7% i 38.4%) nego među onima koji se smještaju u centar (28.8%). Drugim riječima, veća spremnost uključivanja u rad udruga karakterističnija je za građane koje se pozicioniraju bliže krajevima političkog kontinuuma, neovisno o tome je li riječ o lijevom ili desnom kraju.

TABLICA 4.7.

Postotci (N=912, nečlanovi udruga pit. 17)				
DOB	Sigurno/vjerojatno bih se uključio (N=308)	Možda bih, a možda i ne (N=280)	Sigurno/vjerojatno se NE bih uključio (N=317)	
Do 30 godina	41.1	36.9	22	241
30-59 godina	34	31.5	34.4	485
60 i više	25.4	20.1	54.4	169
STUPANJ NAOBRAZBE	Sigurno/vjerojatno bih se uključio (N=308)	Možda bih, a možda i ne (N=280)	Sigurno/vjerojatno se NE bih uključio (N=317)	
Osnovna škola ili manje	26.8	20.3	52.9	138
Srednja škola	34.3	32.4	33.2	636
Viša i visoka škola	40.6	34.4	25	128
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Sigurno/vjerojatno bih se uključio (N=308)	Možda bih, a možda i ne (N=280)	Sigurno/vjerojatno se NE bih uključio (N=317)	
Veliki	39.7	31.8	28.5	302
Srednji	29.5	28.1	42.5	285
Mali	32.8	32.5	34.7	317
POLITIČKA ORIJENTACIJA	Sigurno/vjerojatno bih se uključio (N=308)	Možda bih, a možda i ne (N=280)	Sigurno/vjerojatno se NE bih uključio (N=317)	
Desno	41.7	26.6	31.8	192
Centar	28.8	36.4	34.9	459
Lijevo	38.4	25.4	36.2	224

4.9. Opća motivacijska osnova uključivanja u rad udruga

Pit. 26. Navest ćemo nekoliko mogućih razloga za aktivno uključivanje u rad udruga. Molimo Vas da procijenite koliko je svaki od navedenih razloga važan ili bi mogao biti važan kao razlog za vaše aktivno uključivanje u rad udruga.

		Postotci odgovora (N=1008)					
		Vrlo važan	Donekle važan	Ne baš važan	Uopće nije važan	Ne znam	Bez odgovora
Vrijednosti kao motivacija							
1.	Aktivnim radom u udrugama mogu učiniti nešto vezano uz problem koji mi je važan.	26.9	34.8	11.7	6.9	16.7	3
2.	Iskreno suosjećam s pripadnicima određene grupe kojima svojim radom u udruzi mogu pomoći ili pomažem.	27.5	37.4	11.5	4.6	16.3	2.7
Stjecanje znanja kao motivacija							
5.	Radom u udruzi mogu puno naučiti o problemu kojim se bavim.	21.4	32	13.6	13.6	16.3	3.1
6.	Rad u udruzi mi omogućuje da kroz izravno iskustvo i iz prve ruke naučim nešto novo.	25.8	31.9	15.7	8.8	14.4	3.4
Samounaprjeđenje kao motivacija							
7.	Zbog rada u udruzi osjećam se potrebnim.	16.7	30.6	18.7	13.2	17.4	3.3
12.	Rad u udruzi omogućuje mi aktivnosti na području koje me osobno zanima.	21.8	30.8	15.5	9.3	19.6	3
Samo zaštitna funkcija							
10.	Rad u udruzi me oslobađa osjećaja krivnje što sam u boljoj poziciji nego ostali.	2	9.8	24.6	38.1	22.4	3.2
11.	Rad u udruzi pomaže mi da lakše rješavam osobne probleme.	5.1	16	22.8	31.6	21.4	3.1
Unaprjeđenje karijere							
3.	Radom u udruzi mogu ostvariti kontakte koji mi mogu pomoći u mojem osnovnom poslu.	8.5	22.7	24.2	24.9	16.4	3.3
4.	Rad u udruzi pomaže mi da uspijem u svojem osnovnom zanimanju.	5.4	17.6	25.4	31	17.5	3
Odnosi s drugima kao motivacija - društvena funkcija							
8.	Ljude s kojima se družim zanima rad u udruzi.	7.6	19.1	20.8	24	24.6	3.8
9.	Rad u udruzi važan je ljudima koje poštujem.	10.4	18.7	22.2	22.7	22.5	3.5

U svrhu utvrđivanja podataka o motivacijskoj osnovi za aktivno uključivanje u rad udruga primijenjeno je 12 tvrdnji koje zahvaćaju šest sljedećih mogućih motivacijskih osnova rada u udrugama: vrijednosti, stjecanje znanja, samounaprjeđenje, odnosi s drugima, unaprjeđenje karijere i samozaštita ili obrambena funkcija.

Za većinu građana Hrvatske kao motivacijska osnova mogućeg uključivanja u rad udruga **najvažnije su vrijednosti, stjecanje znanja i samounaprjeđenje**. Naime, te razloge za uključivanje u rad udruga u prosjeku između petine i četvrtine građana ocjenjuje vrlo važnim, a oko dodatna trećina donekle važnim. Drugim riječima, ako se odgovori vrlo važnan i donekle važnan promatraju zajedno, može se reći da u prosjeku nešto više od polovine građana Hrvatske (u rasponu od 47.3% za tvrdnju 7 do 64.9% za tvrdnju 2) te razloge drži u određenom stupnju važnima za svoje moguće uključivanje u rad udruga. Pritom između 14% do 20% građana na navedene tvrdnje odgovara s ne znam.

S druge strane, kod razloga koji se odnose na **samozaštitnu ili obrambenu funkciju unaprjeđenje karijere te odnose s drugima** oko polovina građana (u rasponu od 45% za tvrdnje 8 i 9 do 62.7% za tvrdnju 10) odgovara da uopće nisu važni ili da su ne baš važni, pri čemu između 16% i 25% građana na te tvrdnje odgovara s ne znam.

4.10. Sažetak

Nešto manje od jedne desetine građana Republike Hrvatske (8.8%) smatra se članom neke udruge, pri čemu je 5.4% građana aktivnih članova volontera, a 0.2% građana su aktivni članovi profesionalci. U pogledu članstva u udrugama od sociodemografskih obilježja značajne razlike utvrđene su samo s obzirom na dob i stupanj naobrazbe, pri čemu je članova udruga znatno više u kategoriji građana srednje dobi i udio članstva u udrugama povećava se s porastom stupnja naobrazbe.

Oko trećina (29.1%) aktivnih članova volontera u radu udruge sudjeluje rjeđe od jednom mjesečno, 27.3% ih aktivno sudjeluje jednom ili nekoliko puta mjesečno, a 36.4% jednom tjedno ili češće. Aktivni članovi udruga volonteri u podjednakom udjelu sudjeluju u radu udruga na lokalnoj (45.5%) i nacionalnoj razini (47.3%), dok članovi koji nisu aktivni u nešto većem udjelu sudjeluju u radu udruga koje djeluju na razini čitave Hrvatske (40.6%) nego na lokalnoj razini (31.3%).

Većina građana koji sada nisu članovi udruge (u rasponu od 75% do 59%) kao u određenoj mjeri važne **razloge za sadašnje nesudjelovanje u radu udruge** procjenjuje: nedostatak informacija o postojećim udrugama u mjestu, nedostatak vremena, nepoznavanje dovoljno ljudi uključenih u rad udruga te da postojećim udrugama koje se bave problemima koji ih zanimaju ne vjeruju u dovoljnoj mjeri.

Nešto više od trećine građana Republike Hrvatske (36.4%) izražava da bi se sigurno ili vjerojatno **uključilo u rad udruge** kada bi u njihovu mjestu postojala neka udruga koja se bavi područjem koje njih zanima i ako bi ih netko iz te udruge izravno pozvao da im se aktivno priključe, dok bi se među sadašnjim **aktivnim članovima volonterima njih tri četvrtine** (74.1%) uključilo u rad nove udruge.

U pogledu spremnosti sadašnjih nečlanova udruge da se uključe u rad udruge utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob, stupanj naobrazbe, stupanj urbaniziranosti mjesta i političku orijentaciju. Tako je udio onih koji bi se uključili u rad udruge značajno veći u najmlađoj dobnoj skupini, u skupini građana sa završenom višom ili visokom školom, među građanima koji su iz mjesta velikog stupnja urbaniziranosti, te kod građana koji se pozicioniraju bliže krajevima političkog kontinuuma, neovisno o tome je li riječ o lijevom ili desnom kraju.

U pogledu **motivacijske osnove mogućeg uključivanja u rad udruge** za većinu građana Hrvatske (u rasponu od 45% do 64.9%) vrlo ili donekle su važni razlozi vezani uz **vrijednosti, stjecanje znanja i samounaprjeđenje**, a uopće nisu važni ili su ne baš važni razlozi vezani uz samozaštitu, unaprjeđenje karijere te odnose s drugima.

Slično tomu, većina sadašnjih volontera aktivnih članova udruge (u rasponu od 42% do 62%) kao izrazito važne **razloge za svoje uključivanje u rad udruge** ocjenjuje želju za pomoći u rješavanju nekog problema ili pomoći ljudima, postojanje potrebe u zajednici te da je to bilo povezano s njihovim potrebama ili interesima, dok kao sasvim nevažnim razlozima u najvećoj mjeri (u rasponu od 44% do 66%) procjenjuju razloge to je bilo povezano s potrebama ili interesima nekog člana moje obitelji ili prijatelja, to je bilo povezano s mojim redovitim poslom, jer su moji prijatelji radili u udruzi te ljudi koji su mi bliski željeli su da ja radim u udruzi.

5. VOLONTIRANJE

5. VOLONTIRANJE

5.1. Zastupljenost volontiranja

Pit. 27. Jeste li Vi osobno tijekom posljednjih 12 mjeseci volontirali (besplatno radili) u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju?

	Čitav uzorak		Od onih koji su volontirali barem jednom (N=108)
	N	%	
Bez odgovora	2	0.2	
1. Niti jednom	898	89.1	%
2. Jednom	28	2.7	25.9
3. Nekoliko puta u 12 mjeseci	42	4.2	38.9
4. Najmanje jednom mjesečno	9	0.9	8.3
5. Najmanje jednom tjedno	29	2.9	26.9
Ukupno	1008	100	100

Velika većina građana Hrvatske (89.1%) navodi da u posljednjih 12 mjeseci nije niti jednom volontirala, odnosno besplatno radila u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju. Drugim riječima, 10.7% građana Hrvatske u posljednjih je 12 mjeseci volontiralo, odnosno besplatno radilo u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju. Redovitih volontera, odnosno građana Hrvatske koji su tijekom proteklih 12 mjeseci volontirali najmanje jednom mjesečno ili češće, ima 3.8%. Od onih koji su u posljednjih 12 mjeseci barem jednom volontirali (10.7% građana Hrvatske) najveći udio, odnosno njih 38.9%, volontirao je nekoliko puta u 12 mjeseci, a oko četvrtina (25.9%) samo jednom. Redovitih volontera među onima koji su barem jednom volontirali u proteklih 12 mjeseci ima 35.2%.

5.2. Zastupljenost volontiranja s obzirom na sociodemografska obilježja

U pogledu volontiranja od analiziranih sociodemografskih obilježja utvrđene su značajne razlike s obzirom na spol, stupanj naobrazbe, prosječni mjesečni prihod po članu obitelji i samoprocjenu političke orijentacije (tablica 5.2).

TABLICA 5.2.

	Postotci		N
	Nisu volontirali (N=898)	Volontirali barem jednom (N=108)	
SPOL			
Muškarci	86.9	13.1	467
Žene	91.3	8.7	542
STUPANJ NAOBRABE			
Osnovna škola ili manje	93.2	6.8	148
Srednja škola	90.4	9.6	708
Viša i visoka škola	80.8	19.2	151
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU			
Do 1000 kuna	89	11	
Više od 1000 a manje od 3000	91.9	8.1	
Više od 3000 kuna	83	17	
POLITIČKA ORIJENTACIJA			
Desno	84.2	15.8	221
Centar	89.7	10.3	507
Lijevo	92.4	7.6	249

Udio građana koji su tijekom proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali veći je među muškarcima, osobama s višom ili visokom školom, osobama s mjesečnim prihodima većim od 3000 kuna po članu, te osobama koje se u kontinuumu političke orijentacije lijevo-desno svrstavaju više desno.

5.3. Čestina volontiranja i tip volonterske aktivnosti

Pit. 28. Ako ste tijekom posljednjih 12 mjeseci volontirali (besplatno radili) u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju, koliko sati ste u prosjeku dobrovoljno radili ili volontirali?

Postotak od onih koji su barem jednom volontirali (N=108, pit. 27)

1.	Ukupno nekoliko sati u godini	39,8
2.	Od jedan do pet sat mjesečno	19,4
3.	Od pet do deset sati mjesečno	11,1
4.	Preko deset sati mjesečno	25,9
	Bez odgovora	3,7
	Ukupno N	108

Od građana koji su tijekom proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali (10.7% građana Hrvatske) najveći udio ili njih 39.8% volontirao je ukupno nekoliko sati u godini, 30.5% njih od jedan do deset sati mjesečno, a 25.9% preko deset sati mjesečno.

Pit. 29. Ako ste tijekom posljednjih 12 mjeseci barem jednom volontirali, na dolje ponuđenim odgovorima označite što ste točno radili? (moguće više odgovora)

Postotci odgovora (N=108)

1.	Organizirali ili provodili neku akciju ili događaj	39,3
2.	Prikupljali novce	15
3.	Vodili neku grupu, sudjelovali u odlučivanju	20,6
4.	Davali neku praktičnu pomoć	31,8
5.	Savjetovali, davali informacije	27,1
6.	Omogućili prijevoz	11,1
7.	Nadgledali rad drugih	8,4
8.	Radili administrativne, tajničke poslove	9,3
9.	Obavljali poslove s javnošću - reprezentirali organizaciju/klub, vodili delegaciju	2,8
10.	Vodili kampanju	0
11.	Besplatno pružali profesionalne usluge	18,5
12.	Nešto drugo	19,6

Građani koji su tijekom proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali (10.7% građana Hrvatske) najčešće su organizirali ili provodili neku akciju ili događaj (39.3%), davali neku praktičnu pomoć (31.8%), savjetovali ili davali informacije (27.1%), vodili neku grupu ili sudjelovali u odlučivanju (20.6%), besplatno pružali profesionalne usluge (18.5%) i prikupljali novce (15%). Manji udio njih omogućio je prijevoz (11.1%), radio administrativne ili tajničke poslove (9.3%) i nadgledao rad drugih (8.4%), dok je najmanji udio (2.8%) obavljao poslove odnosa s javnošću. Uz navedene aktivnosti 19.6% od onih koji su u proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali navelo je da je sudjelovalo u nekoj aktivnosti koja nije bila obuhvaćena pitanjem.

Na temelju odgovora na pitanje 29 formirana je i nova varijabla koja pokazuje broj različitih tipova aktivnosti u kojima su građani sudjelovali. Među građanima koji su tijekom proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali, najviše je onih (49.1%) koji su sudjelovali u samo jednoj vrsti aktivnosti, 20.8% sudjelovalo je u dvije vrste aktivnosti, 14.2% u tri vrste aktivnosti, a onih koji su sudjelovali u 5 ili više različitih aktivnosti ima 8.4%.

Broj aktivnosti (od 12 mogućih, pitanje 29)	Postotci odgovora (N=108)
Jedna	49.1
Dvije	20.8
Tri	14.2
Četiri	4.7
Pet	2.8
Šest	2.8
Sedam	2.8
Bez odgovora	2.8

5.4. Stavovi o volontiranju i odnos pojedinca prema zajednici

Pit. 30. Dolje se nalazi nekoliko tvrdnji vezanih uz volontiranje i odnos pojedinca prema zajednici. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju kažete u kojoj mjeri se slažete ili ne slažete s njezinim sadržajem.

Postotci odgovora (N=1008)

	Potpuno se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uopće se ne slažem	Bez od.	Ukupno
Stavovi o volontiranju							
1. Volontiranje ili rad za opće dobro smatram građanskom dužnošću svakog pojedinca.	23.8	31	27.8	8.9	7.3	1.2	100
2. Društvo u kojem postoji veliki broj volontera iskazuje se kao humano društvo.	37.2	35.2	16.8	4.8	4.8	1.2	100
3. Volonteri pružaju drukčiji oblik pomoći, koji ne mogu pružiti druge vrste ustanova.	25.6	33.8	27.3	7.5	3.6	2.2	100
4. U cjelini, volonteri su manje djelotvorni od plaćenih djelatnika.	6.1	13.6	34.5	23.2	21	1.6	100
5. Kada bi vlada ispunjavala sve svoje obveze ne bi postojala potreba za volonterskim radom.	2.7	26.9	23.7	26.7	11.6	8.4	100
Socijalna odgovornost							
6. Nema smisla brinuti se o sadašnjim događajima ili društvenim problemima jer ionako ne mogu ništa učiniti.	7.2	14.8	27.1	26.2	22.2	2.5	100
7. Svatko bi trebao posvetiti dio svoga vremena za dobrobit društva u kojem živi.	28	39.6	24.3	3.5	2.6	2.1	100

S tvrdnjama koje izražavaju pozitivan stav prema volontiranju i volonterima većina građana se u određenoj mjeri slaže (u rasponu od 54.8% do 72.4%), dakle, ima pozitivan stav. Relativno najveći udio građana slaže se s tvrdnjom da se “društvo u kojem postoji veliki broj volontera iskazuje kao humano društvo” (72.4% građana se potpuno ili uglavnom slaže s tom tvrdnjom), zatim “volonteri pružaju drukčiji oblik pomoći, koji ne mogu pružiti druge vrste ustanova” (59.4% odgovora potpuno ili uglavnom se slažem) te “volontiranje ili rad za opće dobro smatram građanskom dužnošću svakog pojedinca” (54.8%). U pogledu navedenih tvrdnji neutralan stav izražava između 16.8% i 27.8% građana, dok ih se između 9.6% i 16.2% u određenom stupnju ne slaže.

Kod tvrdnji koje izražavaju negativan stav prema volontiranju dominantni odgovori su neslaganje, a izražava ih 38.3%, odnosno 44.2% građana. Tako se s tvrdnjom “u cjelini, volonteri su manje djelotvorni od plaćenih djelatnika” u određenom stupnju ne slaže 44.2% građana, oko trećina ih izražava neutralan stav (34.5%), a 19.7% ih izražava u određenom stupnju slaganje, dakle negativan stav prema volonterima. S tvrdnjom da “ne bi postojala potreba za volonterskim radom kada bi vlada ispunjavala sve svoje obveze” ne slaže se 38.3% građana, nešto više od petine (23.7%) izražava neutralan stav, a 29.6% ih izražava slaganje.

Većina građana odnosno 67.6% u određenom se stupnju slaže s tvrdnjom da bi svatko trebao posvetiti dio svoga vremena za dobrobit društva u kojem živi, dok se s tvrdnjom koja govori u obrnutom smjeru (“nema smisla brinuti se o sadašnjim događajima ili društvenim problemima jer ionako ne mogu ništa učiniti”) u određenom stupnju ne slaže nešto manje od polovine građana (48.4%), oko jedna četvrtina je neutralna (27.1%), a 22% izražava određeni stupanj slaganja.

5.5. Sažetak

Među građanima Hrvatske 10.7% njih je u posljednjih 12 mjeseci volontiralo, odnosno besplatno radilo u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju. Redovitih volontera, odnosno građana Hrvatske koji su tijekom proteklih 12 mjeseci volontirali najmanje jednom mjesečno ili češće ima 3.8%. Pritom je među građanima koji su proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali znatno više muškaraca, osoba s višom ili visokom školom, osoba s mjesečnim prihodima većim od 3000 kuna po članu obitelji te osoba koje se na kontinuumu političke orijentacije lijevo-desno svrstavaju više desno.

Građani koji su tijekom proteklih 12 mjeseci barem jednom volontirali (10.7% građana Hrvatske) najčešće su organizirali ili provodili neku akciju ili događaj, davali neku praktičnu pomoć, savjetovali ili davali informacije, vodili neku grupu ili sudjelovali u odlučivanju, besplatno pružali profesionalne usluge te prikupljali novce, pri čemu je većina, odnosno gotovo polovina njih sudjelovala u samo jednoj vrsti aktivnosti.

U pogledu stavova prema volontiranju utvrđeno je da se s tvrdnjama koje izražavaju pozitivan stav slaže nešto više od polovine do tri četvrtine javnosti, dok su kod tvrdnji koje izražavaju negativan stav dominantni odgovori neslaganje.

**6. GRAĐANSKI
AKTIVIZAM**

6. GRAĐANSKI AKTIVIZAM

6.1. Zastupljenost pojedinih oblika građanskog aktivizma

Pit. 31. U posljednjih 12 mjeseci jeste li ikada?

Postotci odgovora (N=1008)				
	DA	NE	Bez odgovora	Ukupno
1. kontaktirali lokalnog političara, člana lokalne skupštine	9.5	89.5	1	100
2. kontaktirali zastupnika Sabora	3.5	95.4	1.1	100
3. kontaktirali zaposlenika određenog ministarstva	9.7	89	1.2	100
4. potpisali neku peticiju	31.5	67.7	0.9	100
5. sudjelovali u javnoj raspravi ili tribini o nekom lokalnom problemu	8.1	90.8	1.1	100
6. pismeno se žalili nekoj ustanovi ili organizaciji jer ste smatrali da ste zaknuti ili prevareni	12	86.9	1.1	100
7. sudjelovali u nekom javnom prosvjedu ili okupljanju	7.6	91.2	1.2	100
8. sudjelovali na nekom sastanku u zajednici	17.6	81.5	0.8	100
9. glasovali na lokalnim izborima	70.1	29.4	0.5	100
10. bojkotirali određene proizvode ili usluge zbog političkih, moralnih ili razloga zaštite okoliša	16.9	82.2	0.8	100

Osim glasovanja na izborima, udio građana Hrvatske koji su sudjelovali u nekom od obuhvaćenih oblika građanskog aktivizma najveći je za potpisivanje peticije. Tako je nešto manje od trećine građana Hrvatske u posljednjih 12 mjeseci barem jednom potpisalo neku peticiju (31.5%). Zatim po učestalosti slijede aktivnosti sudjelovanje na nekom sastanku u zajednici (17.6%) te bojkotiranje određenih proizvoda ili usluga zbog političkih, moralnih ili razloga zaštite okoliša (16.9%).

S druge strane, sudjelovanje u javnoj raspravi ili na tribini o nekom lokalnom problemu relativno je rijetko (8.1%), kao i sudjelovanje u javnom prosvjedu ili okupljanju (7.6%).

Najmanji udio javnosti je kontaktirao zastupnika u Saboru (3.5%), dok je nešto manje od desetine javnosti kontaktiralo lokalnog političara ili zaposlenika određenog ministarstva (9.5% odnosno 9.7%), a nešto više, odnosno 12% se pismeno žalilo nekoj ustanovi ili organizaciji jer su smatrali da su zaknuti ili prevareni.

Na temelju odgovora na pitanje 31 formirana je i nova varijabla koja pokazuje broj pojedinačnih aktivnosti u kojima su građani sudjelovali. Gotovo petina građana Hrvatske (19.4%) nije u proteklih

12 mjeseci sudjelovala niti u jednoj od obuhvaćenih aktivnosti tipa građanskog aktivizma. Oko trećina je sudjelovala u samo jednoj od obuhvaćenih tipova aktivnosti (32.5%), a 20% je sudjelovalo u dva tipa aktivnosti, 11.2% u tri tipa. U četiri, odnosno pet tipova aktivnosti sudjelovalo je 6.7%, odnosno 4% građana, dok je 2.6% sudjelovalo u šest, a 1.6% građana u sedam tipova aktivnosti. Vrlo su mali udjeli građana koji su sudjelovali u osam, devet ili svih deset obuhvaćenih aktivnosti (0.2% odnosno 0.1%). Sažetije, u pet ili više tipova aktivnosti sudjelovalo je manje od 10% građana.

Broj različitih aktivnosti (pitanje 31)	N	%
Niti jedna	196	19.4
Jedna	327	32.5
Dvije	195	19.3
Tri	113	11.2
Četiri	67	6.7
Pet	41	4
Šest	27	2.6
Sedam	17	1.6
Osam	2	0.2
Devet	1	0.1
Deset	1	0.1
Bez odgovora	22	2.1

6.2. Zastupljenost građanskog aktivizma s obzirom na sociodemografska obilježja

Na osnovi formirane varijable - broj pojedinačnih aktivnosti u kojima su građani sudjelovali - građani su podijeljeni na dvije skupine: oni koji tijekom proteklih 12 mjeseci nisu sudjelovali niti u jednoj od 10 obuhvaćenih aktivnosti tipa građanskog aktivizma (N=196 ili 19.4% javnosti) te oni koji su sudjelovali barem u jednoj od obuhvaćenih aktivnosti (N=790 ili 78.5% javnosti).

Od analiziranih sociodemografskih obilježja utvrđene su značajne razlike s obzirom na spol, stupanj naobrazbe, prosječni mjesečni prihod po članu obitelji i samoprocjenu političke orijentacije (tablica 6.2). Pritom treba naglasiti da se utvrđene razlike odnose na grubu mjeru građanskog aktivizma koja javnost dijeli na dvije skupine razlikujući one koji su sudjelovali barem u jednoj aktivnosti od onih koji nisu, ne uzimajući u obzir o kojoj je konkretnoj aktivnosti riječ i o kojem broju različitih aktivnosti. Drugim riječima, navedeni nalazi ne znače da bi se kod svake pojedinačne aktivnosti utvrdile razlike s obzirom na ista sociodemografska obilježja ili u istom smjeru.

TABLICA 6.2.

	Postotci		N
	Niti jedna (N=196)	Barem jedna aktivnost (N=790)	
SPOL			
Muškarci	16.4	83.6	456
Žene	22.8	77.2	530
STUPANJ NAOBRABZE			
Osnovna škola ili manje	27.1	72.9	144
Srednja škola	20.1	79.9	695
Viša i visoka škola	11.6	88.4	147
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU			
Do 1000 kuna	28.7	71.3	178
Više od 1000 a manje od 3000	19.1	80.9	592
Više od 3000 kuna	14.9	85.1	202
POLITIČKA ORIJENTACIJA			
Desno	14	86	215
Centar	22.1	77.9	497
Lijevo	16.9	83.1	243

Udio građana koji su proteklih 12 mjeseci sudjelovali u barem jednoj aktivnosti tipa građanskog aktivizma veći je među muškarcima, osobama s višim stupnjem obrazovanja, osobama s većim prosječnim mjesečnim prihodima te osobama koji se na kontinuumu političke orijentacije svrstavaju više desno ili lijevo (u odnosu na centar).

6.3. Sažetak

Gotovo petina građana Hrvatske u proteklih 12 mjeseci nije sudjelovala niti u jednoj od obuhvaćenih aktivnosti tipa građanskog aktivizma. Oko trećina je sudjelovala u samo jednoj od obuhvaćenih tipova aktivnosti, a petina je sudjelovala u dva tipa aktivnosti. Osim glasovanja na izborima, udio onih koji su sudjelovali u nekom od 10 obuhvaćenih oblika građanskog aktivizma najveći je za potpisivanje peticije (oko trećina građana), zatim po učestalosti slijede sudjelovanje na nekom sastanku u zajednici te bojkotiranje određenih proizvoda ili usluga zbog političkih, moralnih ili razloga zaštite okoliša, u kojima je sudjelovalo nešto manje od petine građana.

Udio građana koji su proteklih 12 mjeseci sudjelovali u barem jednoj aktivnosti tipa građanskog aktivizma veći je među muškarcima, osobama s višim stupnjem obrazovanja, osobama s većim prosječnim mjesečnim prihodima te osobama koji se na kontinuumu političke orijentacije svrstavaju više desno ili lijevo (u odnosu na centar).

**7. NEFORMALNO
VOLONTIRANJE**

7. NEFORMALNO VOLONTIRANJE

7.1. Zastupljenost i čestina pojedinih oblika neformalnog volontiranja

Pit. 34. Jeste li tijekom proteklih 12 mjeseci dobrovoljno (besplatno) pomogli nekome tko nije član vaše obitelji (to može biti prijatelj, susjed ili netko drugi) tako što ste

Postotci odgovora (N=1008)						
	Gotovo svaki tjedan	Najmanje jednom mjesečno	Nekoliko puta	Nisam	Bez odgovora	Ukupno
1. savjetovali nekoga	21.7	24.9	29	23.9	0.5	100
5. otišli u trgovinu za nekoga ili obavili nešto slično (na pošti platili račune - ne dali novac)	10	18	33.2	38.1	0.7	100
10. posudili novce nekome	4.7	11.1	43.7	40	0.6	100
3. nekoga vlastitim autom prevezli ili mu omogućili prijevoz (npr. odvezli ga u bolnicu, na posao, u trgovinu i sl.)	14.2	18.3	28.5	37.9	1.2	100
11. poklonili odjeću, namještaj i sl.	3	7.9	44.8	43.9	0.5	100
2. pazili na nečiju imovinu ili ljubimce dok je bio odsutan	5.8	10.6	33.3	49.4	0.8	100
8. pomagali nekome u popravcima, preuređenjima u kući ili automobilu	4.1	11.2	29.7	54.1	0.8	100
4. pazili na nečiju djecu	8.3	13	21.9	55.9	1	100
9. negovali ili pazili na nekoga tijekom njegove bolesti	4.4	6.7	22.9	65.2	0.8	100
6. pisali pisma ili ispunjavali neke obrasce za nekoga	4.6	6.5	20.6	67.5	0.9	100
7. kuhali, spremali, prali rublje ili obavljali kućanske poslove za nekoga tko nije član Vašeg kućanstva	5.3	6.6	15.6	71.6	1	100

Udio građana koji su na neki od obuhvaćenih 11 načina tijekom proteklih 12 mjeseci dobrovoljno pomogli nekome tko nije član obitelji kreće se u rasponu od 27.4% do 75.6%. Najčešći oblici neformalnog volontiranja, odnosno aktivnosti u kojima su tijekom proteklih 12 mjeseci građani Hrvatske najčešće sudjelovali su savjetovanje nekoga (75.6%), zatim odlazak u trgovinu za nekoga ili slično (61.2%), omogućavanje prijevoza (60.9%) te posuđivanje novaca (59.4%). Zatim po učestalosti slijede poklanjanje odjeće ili namještaja i sl. (55.6%), oko polovina građana je pazila na nečiju imovinu ili ljubimce (49.8%), 45.1% građana je pomagalo nekome u popravcima, a 43.1% ih je pazilo na nečiju djecu, dok ih je oko trećina (34.9%) njegovala ili pazila na nekoga tijekom njegove bolesti.

Oko trećina građana (31.6%) pomagala je drugima tako da je za njih pisala pisma ili ispunjavala neke obrasce. Među obuhvaćenim aktivnostima najmanji udio javnosti drugima je pomagao tako da im je kuhao, spremao ili obavljao kućanske poslove (27.4%).

Na temelju odgovora na pitanje 34 formirana je i nova varijabla koja pokazuje broj pojedinačnih aktivnosti tipa neformalnog volontiranja, u kojima su građani sudjelovali. Relativno mali udio javnosti (5.5%) u proteklih 12 mjeseci nije sudjelovao niti u jednoj od obuhvaćenih aktivnosti tipa neformalnog volontiranja. Drugim riječima, 91.7% građana Hrvatske je tijekom posljednjih 12 mjeseci na neki od 11 obuhvaćenih načina barem jednom dobrovoljno pomoglo nekome tko nije član obitelji. Relativno su mali udjeli javnosti koji su sudjelovali u samo jednoj ili dvije aktivnosti pomaganja (4.8% i 6.4%), dok ih je ukupno 66.1% sudjelovalo u od tri do osam aktivnosti (sve po otprilike 10% građana). U devet ili više aktivnosti pomaganja sudjelovalo je 14.7% građana.

Broj različitih aktivnosti (pitanje 34)	N	%
Niti jedna	55	5.5
Jedna	47	4.7
Dvije	63	6.2
Tri	102	10.1
Četiri	101	10
Pet	125	12.4
Šest	116	11.5
Sedam	107	10.7
Osam	114	11.4
Devet	67	6.7
Deset	46	4.5
Jedanaest	35	3.5
Bez odgovora	28	2.8

7.2. Značajne razlike u neformalnom volontiranju s obzirom na sociodemografska obilježja

Na osnovi formirane varijable - broj pojedinačnih oblika neformalnog volontiranja u kojima su građani sudjelovali - građani su podijeljeni na tri skupine: oni koji su tijekom proteklih 12 mjeseci sudjelovali u do dvije različite aktivnosti neformalnog volontiranja (N=165 ili 16.4% javnosti), oni koji su sudjelovali u od 3 do 8 aktivnosti (N=666 ili 68%) te oni koji su sudjelovali u devet ili više obuhvaćenih aktivnosti (N=148 ili 14.7% javnosti).

Od analiziranih sociodemografskih obilježja utvrđene su značajne razlike s obzirom na spol, dob, stupanj naobrazbe, prosječni mjesečni prihod i stupanj urbaniziranosti mjesta (tablica 7.2.), dok nisu utvrđene značajne razlike s obzirom na važnost vjere i samoprocjenu političke orijentacije. Pritom treba naglasiti da se utvrđene razlike odnose na grubu mjeru neformalnog volontiranja koja javnost dijeli na tri skupine razlikujući ih po broju različitih aktivnosti u kojima su sudjelovali, ne uzimajući u obzir o kojoj je konkretnoj aktivnosti riječ i čestinu samih aktivnosti. Drugim riječima, navedeni nalazi ne znače da bi se kod svake pojedinačne aktivnosti utvrdile razlike s obzirom na ista sociodemografska obilježja ili u istom smjeru.

TABLICA 7.2.

	Postotci			N
SPOL	Do dvije aktivnosti (N=165)	Tri do osam aktivnosti (N=665)	Devet ili više aktivnosti (N=148)	
Muškarci	17.1	71.4	11.5	451
Žene	16.7	65.2	18.2	528
DOB	Do dvije aktivnosti (N=165)	Tri do osam aktivnosti (N=665)	Devet ili više aktivnosti (N=148)	
Do 30 godina	18.6	66.4	15	253
30-59 godina	11.8	69.4	18.8	533
60 i više	30.4	64.1	5.4	184
STUPANJ NAOBRAZBE	Do dvije aktivnosti (N=165)	Tri do osam aktivnosti (N=665)	Devet ili više aktivnosti (N=148)	
Osnovna škola ili manje	32	56.5	11.6	147
Srednja škola	15.3	68.7	16	687
Viša i visoka škola	8.9	76.7	14.4	146
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU	Do dvije aktivnosti (N=165)	Tri do osam aktivnosti (N=665)	Devet ili više aktivnosti (N=148)	
Do 1000 kuna	23.6	62.6	13.7	182
Više od 1000, a manje od 3000	17.7	67.6	14.7	586
Više od 3000 kuna	8.6	74.7	16.7	198
STUPANJ URBANIZIRANOSTI MJESTA	Do dvije aktivnosti (N=165)	Tri do osam aktivnosti (N=665)	Devet ili više aktivnosti (N=148)	
Veliki	14	72	14	405
Srednji	23.1	63	14	88
Mali	14	68.8	17.2	126

Kao što je vidljivo iz podataka u tablici, udio građana koji su proteklih 12 mjeseci **sudjelovali u devet ili više različitih aktivnosti** neformalnog volontiranja **relativno je manji među muškarcima, osobama starije dobi, osobama nižeg stupnja naobrazbe**. U pogledu prihoda i stupnja urbaniziranosti mjesta razlike su uočljivije u kategorijama “do dvije” odnosno “od tri do osam aktivnosti”. Tako su u **tri do osam aktivnosti češće sudjelovali građani najviše kategorije prihoda** te iz mjesta **velikog i malog stupnja urbaniziranosti**.

7.3. Sažetak

Udio građana koji su na neki od obuhvaćenih 11 načina tijekom proteklih 12 mjeseci dobrovoljno pomogli nekome tko nije član obitelji kreće se u rasponu od 27.4% do 75.6%. Najčešći oblici neformalnog volontiranja, odnosno načini pomaganja drugima u kojima je barem jednom sudjelovalo više od polovine građana Hrvatske jesu: savjetovanje nekoga (75.6%), odlazak u trgovinu za nekoga ili slično (61.2%), omogućavanje prijevoza (60.9%), posuđivanje novaca (59.4%), poklanjanje odjeće ili namještaja i sl. (55.6%), paženje na imovinu ili ljubimce (49.8%).

Tijekom posljednjih 12 mjeseci 91.7% građana Hrvatske je na neki od 11 obuhvaćenih načina barem jednom dobrovoljno pomoglo nekome tko nije član obitelji. Relativno su mali udjeli javnosti koji su sudjelovali u samo jednoj ili dvije aktivnosti pomaganja (4.8% i 6.4%), dok ih je ukupno 66.1% sudjelovalo u od tri do osam aktivnosti (sve po otprilike 10% građana). U devet ili više aktivnosti pomaganja sudjelovalo je 14.7% građana.

Udio građana koji su proteklih 12 mjeseci sudjelovali u devet ili više različitih aktivnosti neformalnoga volontiranja relativno je manji među muškarcima, osobama starije dobi, osobama nižeg stupnja naobrazbe. U pogledu prihoda i stupnja urbaniziranosti mjesta razlike su uočljivije u kategorijama “do dvije” odnosno “od tri do osam” aktivnosti. Tako su u tri do osam aktivnosti češće sudjelovali građani najviše kategorije prihoda, te iz mjesta velikog i malog stupnja urbaniziranosti.

8. DARIVANJA

8.1. Zastupljenost novčanih darivanja

Pit. 35. Dajete li dobrovoljne novčane priloge (organizacijama ili pojedincima koji nisu članovi obitelji)?

		Postotci odgovora (N=1008)					
		Nikada	Rijetko - jednom do dva puta godišnje	Povremeno - nekoliko puta godišnje	Često - gotovo svaki mjesec	Bez odgovora	Ukupno
2.	nekoj određenoj udruzi (nevladinoj organizaciji)	72	16.2	9.2	1.4	1.3	100
8.	nekom drugom	61.6	16.5	13.3	5.5	3.2	100
3.	dobrotvornim organizacijama	53.3	27.2	16.1	2.2	1.2	100
5.	samoj Crkvi - npr. za izgradnju crkve	47.4	27	17.6	7	1	100
4.	crkvenim dobrotvornim organizacijama	43.1	27.9	20.9	7.3	0.7	100
1.	ugroženim pojedincima	41	29.5	23.1	5.7	0.8	100
7.	različitim humanitarnim akcijama za oboljele	35	28.8	28.8	6.8	0.5	100
6.	prosjacima na ulici	28.5	26	30.1	14.6	0.8	100

Udio građana Hrvatske koji daju dobrovoljne novčane priloge različitim primateljima kreće se u rasponu od 26.7% do 70.7%. Najveći udio građana dobrovoljne novčane priloge daruje prosjacima na ulici (70.7%) te u sklopu humanitarnih akcija za oboljele (64.5%). Zatim po učestalosti slijedi darivanje ugroženih pojedinaca (58.2%) te prilozi crkvenim dobrotvornim organizacijama i samoj Crkvi (56.2%, odnosno 51.6%).

Nešto manje od polovine građana dobrovoljne priloge daje dobrotvornim organizacijama (45.5%), dok najmanji udio javnosti, odnosno njih 26.7%, dobrovoljne novčane priloge daruje nekoj određenoj udruzi.

Pit. 36. Na koji način najčešće darujete novac (izabrati jedan odgovor)?

	Postotak odgovora (N=1008)
1. U pravilu ne darujem novac	25.7
2. Izravno nekom pojedincu ili organizaciji	29.8
3. Uplatom na žiro-račun	5
4. Stavljanjem kovanica u za to predviđene posude (u pošti, banci itd.)	11.4
5. Telefonskim pozivima	22.6
6. Slanjem sms poruka	1.3
7. Odlaskom na humanitarne koncerte	1.3
8. Kupnjom proizvoda ili usluga u humanitarne svrhe	2.5
Bez odgovora	0.3
Ukupno	100

Dva načina darivanja novca koje koristi relativno najveći udio građana su izravno darivanje novca nekom pojedincu ili organizaciji, što najčešće čini 29.8% građana, te darivanje novca telefonskim pozivima, što najčešće čini oko petina građana (22.6%). Nešto više od desetine građana (11.4%) novac najčešće daruje stavljanjem kovanica u za to predviđene posude, 5% građana novac najčešće daruje uplatom na žiro-račun, dok ostale načine darivanja novca, kao što su kupnja proizvoda ili usluga u humanitarne svrhe, odlazak na humanitarne koncerte te slanje sms poruka, najčešće koristi mali udio građana (2.5%, odnosno 1.3%).

Pit. 37. Koliko novca otprilike godišnje darujete (organizacijama ili pojedincima koji nisu članovi obitelji)?

	Postotci odgovora (N=1008)
1. U pravilu ne darujem novac	26.4
2. Do 100 kuna	34
3. Između 100 i 300 kuna	25.2
4. Između 300 i 500 kuna	8.6
5. Između 500 i 1000 kuna	2.9
6. Više od 1000 kuna	1.8
Bez odgovora	1.3
Ukupno	100

Nešto više od trećine građana Hrvatske (34%) godišnje otprilike daruje do 100 kuna, a jedna četvrtina građana (25.2%) između 100 i 300 kuna, dok 8.6% građana otprilike daruje između 300 i 500 kuna godišnje. Više od 500 kuna godišnje daruje relativno mali udio građana, odnosno njih 4.7%.

8.2. Zastupljenost darivanja s obzirom na sociodemografska obilježja

U pogledu darivanja novaca od analiziranih sociodemografskih obilježja utvrđene su značajne razlike s obzirom na dob, prosječni mjesečni prihod i važnost vjere (tablica 8.2.).

TABLICA 8.2.

DOB	Postotci		N
	Daruju novac (N= 783)	Ne daruju novac (N=225)	
Do 30 godina	75.7	24.5	261
30- 59 godina	80.4	19.6	551
60 i više	71.5	28.5	186
MJESEČNI PROSJEČNI PRIHOD PO ČLANU	Daruju novac (N= 783)	Ne daruju novac (N=225)	
Do 1000 kuna	71	29	183
Više od 1000, a manje od 3000	77.5	22.5	604
Više od 3000 kuna	83.5	16.5	206
VAŽNOST VJERE	Daruju novac (N= 783)	Ne daruju novac (N=225)	
Jako važna ili važna	80.2	19.8	646
Ni važna ni nevažna	74.5	25.5	216
Nevažna ili potpuno nevažna	69.6	30.4	112

Udio građana koji daruju novac povećava se s porastom prosječnoga mjesečnog prihoda i veći je kod osoba kojima je vjera važnija u životu, dok je s obzirom na dob relativno najmanji udio onih koji daruju novac utvrđen u skupini srednje dobi.

8.3. Odrednice nedarivanja novca

Pit. 38. Ako u pravilu ne dajete dobrovoljne novčane priloge, koliko tome pridonosi svaki od dolje navedenih razloga?

	Oni koji u pravilu ne daruju novac (N=225, pitanje 36 i 37), postotci odgovora				
	Izrazito	Donekle	Uopće ne	B.o.	Ukupno
1. Nisam dovoljno upoznat s mogućnostima darivanja novčanih priloga	22.3	25.6	50.9	1.2	100
2. Ne vjerujem da novac odlazi onima kojima je namijenjen	56.7	27.1	15.1	1.1	100
3. Načelno jer mislim da se takve potrebe trebaju financirati iz drugih izvora	42.4	35.3	20.6	1.7	100
4. Nisam dovoljno svjestan potreba mogućih primatelja novca	13.1	35.3	49.6	2	100
5. Jednostavno nisam na to navikao	34.5	33.3	30.3	1.9	100
6. Nemam dovoljno ni za svoje potrebe	52.3	27.8	18.2	1.7	100
7. Nitko me nije tražio	23.2	27.2	47.7	2	100

Više od polovine građana koji u pravilu ne daruju novac (22.3% građana Hrvatske, pitanje 36. i 37) kao izrazito važne razloge za ne darivanje novca ocjenjuje razloge: “ne vjerujem da novac odlazi onima kojima je namijenjen” (56.7% odgovora izrazito), “nemam dovoljno ni za svoje potrebe”(52.3% odgovora izrazito) i “načelno jer mislim da se takve potrebe trebaju financirati iz drugih izvora” (42.4% odgovora izrazito).

Razlozi koji po ocjeni većine onih koji u pravilu ne daruju novac uopće ne pridonose tome što oni ne daruju novac jesu: “nisam dovoljno upoznat s mogućnostima darivanja novčanih priloga”(50.9% odgovora uopće ne), “nisam dovoljno svjestan potreba mogućih primatelja novca” (49.6% odgovora uopće ne), “nitko me nije tražio” (47.7% odgovora uopće ne). Drugim riječima, navedena tri razloga od 13.1% do 23% građana (od onih koji u pravilu ne daruju novac) drži razlozima koji izrazito pridonose njihovu nedarivanju novca.

Razlog “jednostavno nisam na to navikao” podjednaki udio građana odnosno oko trećina ocjenjuje izrazitim, donekle važnim, odnosno da uopće nije važan.

8.4. Sažetak

Udio građana Hrvatske koji daju dobrovoljne novčane priloge različitim primateljima kreće se u rasponu od 26.7% do 70.7%. Najveći udio građana dobrovoljne novčane priloge daruje prosjacima na ulici te u sklopu humanitarnih akcija za oboljele.

Dva relativno najčešća načina darivanja novca su izravno darivanje novca nekom pojedincu ili organizaciji (oko trećina građana) te darivanje novca telefonskim pozivima (oko petina građana). Pritom oko polovine građana Hrvatske godišnje otprilike daruje do 300 kuna, a više od 500 kuna godišnje daruje oko 5% građana. Udio građana koji daruju novac povećava se s porastom prosječnoga mjesečnog prihoda i veći je kod osoba kojima je vjera važnija u životu, dok je s obzirom na dob relativno najmanji udio onih koji daruju novac utvrđen u skupini srednje dobi.

Više od polovine građana koji u pravilu ne daruju novac kao izrazito važne razloge za nedarivanje novca ocjenjuje razloge: “ne vjerujem da novac odlazi onima kojima je namijenjen”, “nemam dovoljno ni za svoje potrebe” i “načelno jer mislim da se takve potrebe trebaju financirati iz drugih izvora”. Razlozi koji po ocjeni većine onih koji u pravilu ne daruju novac uopće ne pridonose tome što oni ne daruju novac su: “nisam dovoljno upoznat s mogućnostima darivanja novčanih priloga”, “nisam dovoljno svjestan potreba mogućih primatelja novca” i “nitko me nije tražio”.

**OPĆI
ZAKLJUČCI**

III. OPĆI ZAKLJUČCI

1. Velika većina građana Republike Hrvatske upoznata je s izrazom udruga (ili nevladina organizacija), pri čemu malo manje od polovine i zna značenje toga izraza. Kada je, međutim, riječ o stvarnom znanju konkretnih udruga za pojedina područja rada, oko četvrtina javnosti ne navodi naziv udruge niti za jedno područje, a oko petina navodi naziv udruge samo za jedno područje, najčešće područje vezano uz pitanja branitelja i stradalnika, potom područja zaštite okoliša, političkih organizacija i kampanja, probleme siromašnih osoba, prava potrošača i ravnopravnosti spolova. Relativno najmanje poznate udruge su one koje se bave pitanjima statusa nacionalnih manjina, razvojem civilnog društva, nezaposlenim osobama, umjetnošću i kulturom, odgojem i obrazovanjem te religijskom pripadnošću i slobodama.

Osnovni izvor informiranja o radu udruga su sredstva javnog informiranja, posebice televizija, dok nešto više od trećine građana zna najmanje jednu osobu koja je aktivan član neke udruge.

2. Većina hrvatskih građana izražava pozitivne opće i posebne stavove o radu nevladinih udruga, pri čemu su zadovoljniji njihovim doprinosom povećanju svijesti pojedinaca o ljudskim pravima i razvoju civilnog društva nego njihovim doprinosom u rješavanju konkretnih životnih problema i u poboljšanju kvalitete života. Kod polovine građana prisutna je i određena sumnjičavost prema nevladinim udrugama, što ne isključuje mišljenje da bi se udrugama trebao poboljšati materijalni i socijalni status te da bi trebale imati veći utjecaj na odlučivanje od lokalne do nacionalne razine. Ujedno, građani Hrvatske prilično su suglasni u ocjeni da kao pojedinci uopće ne mogu utjecati na odluke u lokalnoj zajednici, regiji ili Hrvatskoj, dok oko trećina građana drži da kao članovi udruge mogu donekle ili izrazito utjecati na odluke na razini lokalne zajednice, oko petina to misli za razinu regije, a nešto više od desetine za razinu cijele Hrvatske.

3. Pri osobnom susretu s pojedinim pojavama ili problemima u društvu građani bi u najvećoj mjeri kontaktirali udruge za probleme iz područja zaštite okoliša, koje oko trećina građana ocjenjuje kao veliki problem, te za probleme vezane uz status osoba drukčije spolne orijentacije i neravnopravnost spolova, odnosno pojave koje relativno najmanji udio javnosti smatra velikim problemom. S druge strane, vezano uz pojave koje relativno najveći udio javnosti vidi kao problem, kao što su nezaposlenost, siromaštvo, loša ekonomija i gospodarski problemi, građani bi u najmanjoj mjeri kontaktirali udruge. Od mogućih područja rada, prema ocjeni relativno najvećeg dijela javnosti, udruge mogu najviše učiniti na području socijalnih usluga i humanitarnog rada, potom na područjima okoliša, zdravlja te prava i politike.

4. Relativno je mali udio hrvatskih građana uključen u rad neke od nevladinih udruga. Isto tako relativno mali broj je primio neku pomoć od neke udruge, najčešće neki savjet ili olakšani pristup informacijama. S druge strane izražena pripravnost građana za uključivanje je veća, a prema njihovoj ocjeni izostaje ponajprije zbog loše obaviještenosti, nedostatka vremena ili interesa, nepoznavanja članova udruga i neprisutnosti udruga koje se čine korisnima i kojima se dovoljno vjeruje. Među građanima koji izražavaju spremnost uključivanja u rad udruga relativno značajniji dio uključio bi se u udruge iz područja sporta, hobija i rekreacije, socijalnih usluga i humanitarnog rada, prava i politike te zaštite okoliša. Dakle, većinom ona područja koje se prema mišljenju građana izdvajaju kao najkorisnija područja rada udruga. Ujedno, najmanji ili gotovo nikakav interes izražen je za uključivanje u rad udruga iz područja međunarodnih odnosa, religije, poslovna, stručna udruženja i sindikate, odnosno područja koja relativno mali udio građana ocjenjuje kao najkorisnijim područjima rada udruga. U pogledu motivacijske osnove mogućeg uključivanja u rad udruga za većinu građana Hrvatske važni su razlozi vezani uz vrijednosti, stjecanje znanja i samounaprjeđenje.

5. S obzirom na socioekonomska obilježja u pogledu poznavanja i stavova prema udrugama, kao i u pogledu angažmana i pripravnosti na angažman, u skladu s teorijskim očekivanjem ističu se mlađi i ljudi srednje dobi, muškarci, obrazovaniji, urbaniziraniji i oni s višim ekonomskim statusom. U pogledu političke orijentacije i važnosti vjere teško je izlučiti neku konzistentnu racionalu. Pritom građani kojima je vjera manje važna ili nevažna te oni koji su više lijeve političke orijentacije u znatno većem udjelu poznaju izraz udruga i značenje toga izraza, dok su pozitivniji posebni stavovi prema udrugama karakterističniji za osobe desne orijentacije, a spremnost uključivanja u rad udruga nešto je karakterističnija za osobe lijeve i desne političke orijentacije nego onih koji se pozicioniraju na centar.

PRILOG

1

PRILOG 1. Struktura uzorka s obzirom na sociodemografska obilježja, religioznost i političku orijentaciju

Struktura uzorka s obzirom na spol

	N	%
Muškarci	466	46.3
Žene	541	53.7
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na dob

	N	%
18-29	261	25.9
30-39	194	19.2
40-49	209	20.7
50-59	148	14.7
60 i više	186	18.5
Bez odgovora	10	1
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na stupanj naobrazbe

	N	%
Bez škole, nepotpuna ili potpuna osnovna škola	404	40
Trogodišnja ili četverogodišnja srednja škola	453	45
Viša ili visoka škola (fakultet)	145	14.4
Magisterij ili doktorat	6	0.6
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na bračno stanje

	N	%
Oženjen / udana	593	58.8
Neoženjen / neudana	301	29.9
Izvanbračna zajednica	20	2
Udovac / udovica	89	8.8
Bez odgovora	4	0.4
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na mjesečni prihod po članu kućanstva

	N	%
Manje od 500 kuna po članu	28	2.8
Više od 500, a manje od 1000 kuna po članu	155	15.4
Više od 1000, a manje od 2000 kuna po članu	329	32.6
Više od 2000, a manje od 3000 kuna po članu	275	27.3
Više od 3000, a manje od 4000 kuna po članu	129	12.8
Više od 4000 kuna po članu	77	7.7
Bez odgovora	15	1.5
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na radni status

	N	%
U stalnom radnom odnosu	412	40.9
U radnom odnosu na određeno vrijeme	91	9
Nezaposlen - na burzi	127	12.6
Umirovljenik	230	22.8
Kućanica, student	143	14.2
Bez odgovora	4	0.4
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na stupanj urbaniziranosti mjesta

	N	%
Veliki	339	33.6
Srednji	317	31.4
Mali	352	34.9
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na vjeru

	N	%
1. Katolička	864	85.7
2. Pravoslavna	21	2.1
3. Muslimanska	18	1.8
4. Neka druga	9	0.9
5. Agnostik	8	0.8
6. Ateist	45	4.5
7. Ne želim odgovoriti	42	4.1
Bez odgovora	1	0.1
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na važnost vjere

	N	%
1. Jako važna	294	29.2
2. Važna	352	34.9
3. Ni važna ni nevažna	216	21.4
4. Nevažna	61	6.1
5. Potpuno nevažna	50	5
6. Nisam o tome razmišljao/la	33	3.2
Bez odgovora	2	0.2
Ukupno	1008	100

Struktura uzorka s obzirom na samoprocjenu političke orijentacije

	1 lijevo	2	3	4	5 centar	6	7	8	9	10 desno	b.o.	ukupno
N	36	15	112	58	431	76	55	89	33	72	31	1008
%	3.6	1.5	11.1	5.7	42.8	7.5	5.4	8.8	3.3	7.1	3.1	100

PRILOG

2

PRILOG 2. Anketni listić

INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR

Zagreb, Marulićev trg 19

JAVNO MNIJENJE HRVATSKE - SRPANJ 2005.

Poštovani,

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba provodi anketu o trenutnoj situaciji u hrvatskom društvu. Anketa je anonimna, a to znači da je ne potpisujete i da nitko neće provjeravati vaše odgovore. Svi podatci koje ćete dati u anketi ostaju strogo povjerljivi i koristiti će se isključivo kao skupina podataka za statističku obradu. Molim Vas da iskreno odgovorite na pitanja ankete. Unaprijed zahvaljujemo i srdačno Vas pozdravljamo.

**NAJPRIJE BISMO ŽELJELI S VAMA RAZGOVARATI O ZASTUPLJENOSTI
ODREĐENIH POJAVA ODNOSNO PROBLEMA U DRUŠTVU:**

1. Prema Vašem mišljenju, koja su tri osnovna problema u Vašoj lokalnoj zajednici?

>>>

>>>

>>>

2. Prema Vašem mišljenju, koja su tri osnovna problema u hrvatskom društvu?

>>>

>>>

>>>

3. Za svaku od sljedećih pojava u društvu procijenite koliko ona, prema Vašem mišljenju, predstavlja problem u Vašem mjestu /gradu?

	Veliki problem	Umjereni problem	Mali problem	Nije problem	Ne mogu ocijeniti
1. Ovisnosti (zloporaba droge, alkoholizam)	1	2	3	4	5
2. Korupcija	1	2	3	4	5
3. Nasilje	1	2	3	4	5
4. Društvena nepravda	1	2	3	4	5
5. Nezaposlenost	1	2	3	4	5
6. Loša ekonomija i gospodarski problemi	1	2	3	4	5
7. Siromaštvo	1	2	3	4	5
8. Problemi ratnih stradalnika i branitelja	1	2	3	4	5
9. Problemi socijalno ugroženih skupina	1	2	3	4	5
10. Problemi sa statusom nacionalnih manjina	1	2	3	4	5
11. Problemi sa statusom osoba drugačije spolne orijentacije	1	2	3	4	5
12. Neravnopravnost spolova	1	2	3	4	5
13. Problemi sa zaštitom okoliša	1	2	3	4	5
14. Zlostavljanje djece	1	2	3	4	5
15. Uznemiravanje na radnom mjestu (mobbing)	1	2	3	4	5

4. Navedimo nekoliko ustanova ili organizacija koje se može kontaktirati za različite probleme u društvu. Uz svaki problem izabrati samo jedan od 14 ponuđenih odgovora s posebnog lista. Koga biste Vi kontaktirali kada biste se osobno susreli s problemom?

Ponuđeni odgovori

1. Policiju
2. Neku udruhu ili nevladinu organizaciju
3. Neku međunarodnu organizaciju
4. Novinare
5. Nadležno državno tijelo ili ustanovu (ministarstvo, ured, zavod)
6. Pravobranitelja (pučki, za djecu, za ravnopravnost spolova)
7. Specijaliziranu ustanovu (bolnicu)
8. Predstavnike lokalne vlasti
9. Neku političku stranku
10. Vladu, Predsjednika (najvišu izvršnu vlast)
11. Crkvu ili crkvene organizacije
12. Nekog drugog
13. Ne bih reagirao
14. Ne znam

odgovor broj:

1. ovisnosti (zloraba droge, alkoholizam)	>>>.....
2. korupcije	>>>.....
3. nasilja	>>>.....
4. društvene nepravde	>>>.....
5. nezaposlenosti	>>>.....
6. loše ekonomije i gospodarstva	>>>.....
7. siromaštva	>>>.....
8. ratnih stradalnika i branitelja	>>>.....
9. socijalno ugroženih skupina	>>>.....
10. statusa nacionalnih manjina	>>>.....
11. statusa osoba drugačije spolne orijentacije	>>>.....
12. neravnopravnosti spolova	>>>.....
13. sa zaštitom okoliša	>>>.....
14. zlostavljanja djece	>>>.....
15. uznemiravanja na radnom mjestu (mobbinga)	>>>.....

5. Jeste li čuli za izraz udruga (ili nevladina organizacija)?

- 1) nisam
- 2) jesam ali ne znam što točno znači
- 3) jesam i znam što znači (*molimo pojasnite svojim riječima što je udruga/NVO*)

6. Navedite neku udrugu (nevladinu organizaciju) koja se bavi problemima vezanim uz:

	naziv - kratica udruge
1. zdravlje - (npr. problemi oboljelih, invalida)	>>>.....
2. ravnopravnost spolova / žena	>>>.....
3. ekologiju / zaštitu okoliša	>>>.....
4. siromašne osobe	>>>.....
5. nezaposlene osobe	>>>.....
6. ljudska prava	>>>.....
7. branitelje i stradalnike Domovinskog rata	>>>.....
8. razvoj civilnog društva	>>>.....
9. prava potrošača	>>>.....
10. zlostavljane djece	>>>.....
11. status nacionalnih manjina	>>>.....
12. ovisnike	>>>.....
13. umjetnost i kulturu	>>>.....
14. odgoj i obrazovanje	>>>.....
15. političke organizacije i kampanje	>>>.....
16. religijsku pripadnost i slobode	>>>.....

7. Koji je Vaš osnovni izvor informiranja o radu udruga? (IZABRATI JEDAN ODGOVOR)

- 1) osobno iskustvo u radu udruge
- 2) sredstva javnog informiranja ili mediji (novine, radio, TV, Internet)
- 3) profesionalni kontakti s članovima udruge
- 4) osobni kontakti s prijateljima i poznanicima
- 5) plakati i reklame
- 6) brošure i propagandni materijali
- 7) nešto drugo

8. Od sredstava javnog informiranja koji od navedenih je Vaš najvažniji izvor informacija o radu udruga? (IZABRATI JEDAN ODGOVOR)

- 1) dnevne novine
- 2) televizija
- 3) radio
- 4) politički tjednici
- 5) Internet

9. Znete li osobno neku osobu koja je AKTIVAN ČLAN neke udruge?

- 1) Da, više njih
- 2) Da, jednu
- 3) Ne znam je li netko od mojih prijatelja ili poznanika aktivan član neke udruge
- 4) Ne znam niti jednu osobu koja je aktivan član

10. Jeste li ikada Vi osobno ili neki član Vaše obitelji izravno osjetili neke korisne posljedice rada neke udruge? (MOGUĆE VIŠE ODGOVORA)

- 1) ne
- 2) da, primanje savjeta
- 3) da, olakšani pristup informacijama koje su mi bitne
- 4) da, primanje emocionalne podrške od članova
- 5) da, neku konkretnu materijalnu pomoć (novci ili stvari)
- 6) da, konkretnu pomoć u ostvarenju nekih mojih prava
- 7) da, doprinijeli su rješenju nekog problema u lokalnoj zajednici koje mi je bitan
- 8) nešto drugo

11. U kojem od navedenih područja, prema Vašem mišljenju, udruge mogu učiniti najviše: (IZABRATI DO TRI ODGOVORA od ponuđenih 16)

- 1) **Umjetnosti i kulture**
- 2) **Sporta, hobija i rekreacije**
- 3) **Obrazovanja i istraživanja**
- 4) **Zdravlja**
- 5) **Socijalnih usluga i humanitarnog rada**
- 6) **Okoliša**
- 7) **Ekonomskog razvoja**
- 8) **Prava i politike (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilje)**

- 9) Promicanja civilnog društva
- 10) Međunarodnih odnosa
- 11) Religije
- 12) Poslovnih i stručnih udruženja i sindikata
- 13) Javnih službi
- 14) Političkih kampanja i izbora
- 15) Nekom drugom području
- 16) Ne znam

Odgovor broj: >>>.....
 >>>.....
 >>>.....

12. Koji od sljedećih odgovora najbolje odražava Vaše mišljenje o radu udruga ili nevladinih organizacija?

- 1) rad udruga je izrazito koristan za društvo
- 2) rad udruga je donekle koristan
- 3) udruge nisu štetne ali ne čine niti išta korisno za društvo
- 4) rad udruga je štetan za društvo
- 5) rad udruga je izrazito štetan za društvo

13. Prema Vašem mišljenju koliko rad udruga doprinosi:

	Izrazito	Umjereno	Malo	Uopće ne	Ne znam
1. razvoju demokracije u Hrvatskoj	1	2	3	4	5
2. razvoju civilnog društva	1	2	3	4	5
3. podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima	1	2	3	4	5
4. rješavanju konkretnih životnih problema ljudi ili određenih društvenih skupina	1	2	3	4	5
5. poboljšanju kvalitete života općenito	1	2	3	4	5

14. Koliki je prema Vašem mišljenju SADAŠNJI utjecaj udruga:

	Veliki	Srednji	Mali	Nikakav	Ne znam
1. na lokalnoj razini	1	2	3	4	5
2. na regionalnoj razini	1	2	3	4	5
3. na nacionalnoj razini	1	2	3	4	5
4. na oblikovanje politike u područjima koja utječu na svakodnevni život	1	2	3	4	5

15. Prema Vašem mišljenju, koliki bi utjecaj udruge TREBALE IMATI:

	Veliki	Srednji	Mali	Nikakav	Ne znam
1. na lokalnoj razini	1	2	3	4	5
2. na regionalnoj razini	1	2	3	4	5
3. na nacionalnoj razini	1	2	3	4	5
4. na oblikovanje politike u područjima koja utječu na svakodnevni život	1	2	3	4	5

16. Slijedi niz tvrdnji o udrugama. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju kažete u kojoj mjeri se s njom slažete ili ne slažete.

	potpuno se slažem	uglavnom se slažem	niti se slažem niti ne slažem	uglavnom se ne slažem	uopće se ne slažem
1. Udruge u velikoj mjeri poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici.	1	2	3	4	5
2. Većina ljudi koji su aktivni u udrugama to rade zbog nekog osobnog interesa.	1	2	3	4	5
3. Danas su udruge u svom radu mnogo djelotvornije nego prije 5 godina.	1	2	3	4	5
4. Pravi ciljevi udruga ovise o onom tko ih financira.	1	2	3	4	5
5. Većina udruga i njihovih članova je poštena i etična u raspolaganju novcem koji dobivaju.	1	2	3	4	5
6. Udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu javni i vidljivi na prvi pogled.	1	2	3	4	5
7. Vlasti bi trebale više izravno financirati udruge (davati im novac).	1	2	3	4	5
8. Udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu.	1	2	3	4	5
9. Vlasti bi trebale ohrabrivati aktivnosti udruga kroz smanjenje poreza za njih.	1	2	3	4	5

17. Jeste li Vi osobno član neke udruge (nevladine organizacije) ili ste ikada bili član?

- 1) nisam
- 2) član sam ali ne aktivan
- 3) aktivan sam član kao volonter (nisam plaćen/a za svoj rad)
- 5) aktivan sam član kao profesionalac (plaćen/a sam za svoj rad)

AKO JE NA PITANJE 17 ODGOVOR 1 PRIJEĆI NA PITANJE 23**18. Koje je od dolje navedenih područja rada osnovno područje rada udruge čiji ste član?
(IZABRATI JEDAN ODGOVOR od 16 ponuđenih)**

- 1) Umjetnosti i kulture
- 2) Sporta, hobija i rekreacije
- 3) Obrazovanja i istraživanja
- 4) Zdravlja
- 5) Socijalnih usluga i humanitarnog rada
- 6) Okoliša
- 7) Ekonomskog razvoja
- 8) Prava i politike (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilje)
- 9) Promicanja civilnog društva
- 10) Međunarodnih odnosa
- 11) Religije
- 12) Poslovnih i stručnih udruženja i sindikata
- 13) Javnih službi
- 14) Političkih kampanja i izbora
- 15) Nekom drugom području
- 16) Ne znam

Odgovor broj: >>>.....

19. Koji je naziv te udruge: >>>.....**20. Koliko često uobičajeno aktivno sudjelujete u radu te udruge?**

- 1) jednom godišnje
- 2) nekoliko puta godišnje
- 3) jednom mjesečno
- 4) nekoliko puta mjesečno
- 5) jednom tjedno
- 6) više puta tjedno

21. Udruga čiji ste član ili sudjelujete u njenom radu djeluje:

- 1) na lokalnoj razini
- 2) na razini Hrvatske
- 3) ne znam

22. Koliko je svaki od sljedećih razloga bio važan za Vaše uključivanje u udruhu?

	Izrazito	Donekle	Uopće ne
1) zbog potreba u zajednici	1	2	3
2) želio sam pomoći u rješavanju nekog problema ili pomoći ljudima	1	2	3
3) želio sam upoznati nove ljude	1	2	3
4) to je bilo povezano s potrebama ili interesima nekog od člana moje obitelji ili prijatelja	1	2	3
5) to je bilo povezano s mojim potrebama ili interesima	1	2	3
6) to je bilo povezano s mojim redovitim poslom	1	2	3
7) pridružio sam se udruzi jer su moji prijatelji radili u udruzi	1	2	3
8) ljudi koji su mi bliski željeli su da ja radim u udruzi.	1	2	3

ODGOVARAJU ONI KOJI SU NA PITANJE 17 ODGOVORILI 1**23. Koliko je svaki od navedenih odgovora važan kao razlog za to što Vi osobno NE SUDJELUJETE AKTIVNO u radu neke udruge?**

	Izrazito	Donekle	Uopće ne
1. Nemam dovoljno vremena	1	2	3
2. Nema takve udruge koja se bavi problemima koji mene zanimaju	1	2	3
3. Nemam interesa za takvu vrstu aktivnosti	1	2	3
4. Postojećim udrugama koje se bave problemima koji mene zanimaju ne vjerujem u dovoljnoj mjeri	1	2	3
5. Nemam dovoljno informacija o udrugama koje djeluju u mom mjestu	1	2	3
6. Ne mislim da bi bio/la od neke koristi	1	2	3
7. Nemam odgovarajuća znanja ili vještine i iskustva da bi mogao/la pomoći	1	2	3
8. Ne znam dovoljno ljudi koji su uključeni u takve aktivnosti	1	2	3
9. Brinulo bi me hoću li se uklopiti s drugim ljudima koji su uključeni	1	2	3
10. Brinulo bi me da bi se zbog toga mogla pogoršati moja financijska situacija	1	2	3
11. Čin mi se da sam prestar/a da bi se uključivao/la u takve aktivnosti	1	2	3
12. Članovi moje obitelji i /ili bliski prijatelji ne bi to odobravali	1	2	3

MOGU ODGOVARATI I ONI KOJI VEĆ SUDJELUJU U RADU UDRUGE, U TOM SLUČAJU PITANJA SE ODOSE NA MOGUĆU NOVU UDRUGU

24. Kada bi u Vašem mjestu postojala neka udruga koja se bavi područjem koje Vas zanima i ako bi Vas netko iz te udruge izravno pozvao da im se aktivno priključite u radu, bi li se uključili:

- 1) sigurno bi se uključio/la
- 2) vjerojatno bi se uključio/la
- 3) možda bih, a možda i ne
- 4) vjerojatno se ne bi uključio/la
- 5) sigurno se ne bi uključio/la

25. Od područja kojima se bave različite udruge najvjerojatnije bi se uključili u udruhu koja se bavi područjem: (IZABRATI JEDAN ODGOVOR od 16 ponuđenih na posebnom listu)

1. umjetnost i kultura
2. sport, hobi i rekreacija
3. obrazovanje i istraživanje
4. zdravlje
5. socijalne usluge i humanitarni rad
6. okoliš
7. ekonomski razvoj
8. prava i politike (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilja)
9. promicanje civilnog društva
10. međunarodnih odnosa
11. religija
12. poslovna i stručna udruženja i sindikati
13. javne službe
14. političke kampanje i izbori
15. neko drugo područje
16. Ne znam

1. Ne bi se uključio/la u rad udruhu
2. Uključio/la bih se, odgovor s popisa područja broj: >>>.....

26. Navest ćemo nekoliko mogućih razloga za aktivno uključivanje u rad udruga. Molimo Vas da procijenite koliko je svaki od navedenih razloga važan ili bi mogao biti važan kao razlog za vaše aktivno uključivanje u rad udruga.

	vrio važan	donekle važan	ne baš važan	uopće nije važan	ne znam
1. Aktivnim radom u udrugama mogu učiniti nešto vezano uz problem koji mi je važan.	1	2	3	4	5
2. Iskreno suosjećam s pripadnicima određene grupe kojima svojim radom u udruzi mogu pomoći ili pomažem.	1	2	3	4	5
3. Radom u udruzi mogu ostvariti kontakte koju mi mogu pomoći u mom osnovnom poslu.	1	2	3	4	5
4. Rad u udruzi pomaže mi da uspijem u svom osnovnom zanimanju.	1	2	3	4	5
5. Radom u udruzi mogu puno naučiti o problemu kojim se bavim.	1	2	3	4	5
6. Rad u udruzi mi omogućuje da kroz izravno iskustvo i iz prve ruke naučim nešto novo.	1	2	3	4	5
7. Zbog rada u udruzi osjećam se potrebnim.	1	2	3	4	5
8. Ljudi s kojima se družim zanima rad u udruzi.	1	2	3	4	5
9. Rad u udruzi važan je ljudima koje poštujem.	1	2	3	4	5
10. Rad u udruzi me oslobađa osjećaja krivnje što sam u boljoj poziciji nego ostali.	1	2	3	4	5
11. Rad u udruzi pomaže mi da lakše rješavam osobne probleme.	1	2	3	4	5
12. Rad u udruzi omogućuje mi aktivnosti u području koje me osobno zanima.	1	2	3	4	5

A SADA SLIJEDI NEKOLIKO PITANJA O VAŠEM OSOBNOG ISKUSTVU S VOLONTIRANJEM.

27. Jeste li Vi osobno tijekom posljednjih 12 mjeseci volontirali (besplatno radili) u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju?

- 1) niti jednom
- 2) jednom
- 3) nekoliko puta u 12 mjeseci
- 4) najmanje jednom mjesečno
- 5) najmanje jednom tjedno

AKO JE NA PITANJE 27 ODGOVOR 1 PRIJEĆI NA PITANJE 30.

28. Ako ste tijekom posljednjih 12 mjeseci volontirali (besplatno radili) u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju, koliko sati ste u prosjeku dobrovoljno radili ili volontirali?

- 1) ukupno nekoliko sati u godini
- 2) od jedan do pet sata mjesečno
- 3) od pet do deset sati mjesečno
- 4) preko deset sati mjesečno

29. Ako ste tijekom posljednjih 12 mjeseci barem jednom volontirali, na dolje ponuđenim odgovorima označite što ste točno radili? (moguće više odgovora)

- 1) organizirali ili provodili neku akciju ili događaj
- 2) prikupljali novce
- 3) vodili neku grupu, sudjelovali u odlučivanju
- 4) davali neku praktičnu pomoć
- 5) savjetovali, davali informacije
- 6) omogućili prijevoz
- 7) nadgledali rad drugih
- 8) radili administrativne, tajničke poslove
- 9) obavljali poslove sa javnošću - reprezentirali organizaciju /klub, vodili delegaciju
- 10) vodili kampanju
- 11) besplatno pružali profesionalne usluge
- 12) nešto drugo

30. Navodimo nekoliko tvrdnji koje se odnose na volontiranje i odnos pojedinca prema zajednici. Molimo Vas da nam kažete u kojoj se mjeri s pojedincima od njih slažete ili ne slažete.

	potpuno se slažem	uglavnom se slažem	ni ti se slažem niti ne slažem	uglavnom se ne slažem	uopće se ne slažem
1. Volontiranje ili rad za opće dobro smatram građanskom dužnošću svakog pojedinca.	1	2	3	4	5
2. Društvo u kojem postoji veliki broj volontera iskazuje se kao humano društvo.	1	2	3	4	5
3. Volonteri pružaju drugačiji oblik pomoći koji ne mogu pružiti druge vrste ustanova.	1	2	3	4	5
4. U cjelini volonteri su manje djelotvorni od plaćenih djelatnika.	1	2	3	4	5
5. Kada bi vlada ispunjavala sve svoje obaveze ne bi postojalo potrebe za volonterskim radom.	1	2	3	4	5
6. Nema smisla brinuti se o sadašnjim događajima ili društvenim problemima ionako ne mogu ništa učiniti.	1	2	3	4	5
7. Svatko bi trebao posvetiti dio svog vremena za dobrobit društva u kojem živi.	1	2	3	4	5

31. U posljednjih 12 mjeseci jeste li ikada?

	Da	Ne
1) kontaktirali lokalnog političara, člana lokalne skupštine	1	2
2) kontaktirali zastupnika Sabora	1	2
3) kontaktirali zaposlenika određenog Ministarstva	1	2
4) potpisali neku peticiju	1	2
5) sudjelovali u javnoj raspravi ili tribini o nekom lokalnom problemu	1	2
6) pismeno se žalili nekoj ustanovi ili organizaciji jer ste smatrali da ste zakinuti ili prevareni	1	2
7) sudjelovali u nekom javnom prosvjedu ili okupljanju	1	2
8) sudjelovali na nekom sastanku u zajednici	1	2
9) glasovali na lokalnim izborima	1	2
10) bojkotirali određene proizvode ili usluge zbog političkih, moralnih ili razloga zaštite okoliša	1	2

Sada razmislite o tome možete li i u kojoj mjeri Vi utjecati na različite političke odluke.

32. Što mislite možete li i u kojoj mjeri Vi kao pojedinac utjecati na odluke koje se se tiču:

	Moгу izrazito	Moгу donekle	Moгу vrlo malo	Uopće ne mogu	Ne znam
1. Vaše lokalne zajednice (mjesto stanovanja)	1	2	3	4	5
2. regije Hrvatske u kojoj živite	1	2	3	4	5
3. čitave Hrvatske	1	2	3	4	5

33. Što mislite možete li i u kojoj mjeri Vi kao ČLAN NEKE UDRUGE utjecati na odluke koje se se tiču:

	Moгу izrazito	Moгу donekle	Moгу vrlo malo	Uopće ne mogu	Ne znam
1. Vaše lokalne zajednice (mjesto stanovanja)	1	2	3	4	5
2. regije Hrvatske u kojoj živite	1	2	3	4	5
3. čitave Hrvatske	1	2	3	4	5

34. Jeste li tijekom proteklih 12 mjeseci i koliko često dobrovoljno (besplatno) pomogli nekome tko nije član vaše obitelji (to može biti prijatelj, susjed ili netko drugi) tako što ste:

	Skoro svaki tjedan	Najmanje jednom mjesečno	Nekoliko puta u posljednjih 12 mjeseci	Nisam
1. savjetovali nekoga	1	2	3	4
2. pazili na nečiju imovinu ili ljubimce dok je bio odsutan	1	2	3	4
3. nekoga vlastitim autom prevezli ili mu omogućili prijevoz (npr. odvezli ga u bolnicu, posao, trgovinu i sl.).	1	2	3	4
4. pazili na nečiju djecu	1	2	3	4
5. otišli u trgovinu za nekoga, ili obavili nešto slično (na pošti platili račune - bez davanja novca)	1	2	3	4
6. pisali pisma ili ispunjavali neke obrasce za nekoga	1	2	3	4
7. kuhali, spremali, prali rublje ili obavljali kućanske poslove za nekoga tko nije član Vašeg domaćinstva	1	2	3	4
8. pomagali nekome u popravcima, preuređenjima u kući ili automobilu	1	2	3	4
9. njegovali ili pazili na nekoga tijekom njegove bolesti	1	2	3	4
10. posudili novce nekome	1	2	3	4
11. poklonili odjeću, namještaj i sl.	1	2	3	4

35. Dajete li i koliko često dobrovoljne novčane priloge (organizacijama ili pojedincima koji nisu članovi obitelji)?

	Nikada	Rijetko - jednom do dva puta godišnje	Povremeno - nekoliko puta godišnje	Često - skoro svaki mjesec
1. Ugroženim pojedincima	1	2	3	4
2. Nejoj određenoj udruzi (nevladinoj organizaciji)	1	2	3	4
3. Dobrotvornim organizacijama	1	2	3	4
4. Crkvenim dobrotvornim organizacijama	1	2	3	4
5. Samoј crkvi - npr. za izgradnju crkve	1	2	3	4
6. Prosjacima na ulici	1	2	3	4
7. Različitim humanitarnim akcijama za oboljele	1	2	3	4
8. Nekom drugom	1	2	3	4

36. Kako najčešće darujete novac (izabrati jedan odgovor):

- 1) u pravilu ne darujem novac
- 2) izravno nekom pojedincu ili organizaciji
- 3) uplatom na žiro - račun
- 4) stavljanjem kovanica u za to predviđene posude (u pošti, banci itd.)
- 5) telefonskim pozivima
- 6) slanjem sms poruka
- 7) odlaskom na humanitarne koncerte
- 8) kupnjom proizvoda ili usluga u humanitarne svrhe

37. Koliko novaca otprilike godišnje darujete (organizacijama ili pojedincima koji nisu članovi obitelji)?

- 1) u pravilu ne darujem novac
- 2) do 100 kuna godišnje
- 3) između 100 i 300 kuna godišnje
- 4) između 300 i 500 godišnje
- 5) između 500 i 1000 kuna godišnje
- 6) više od 1 000 kuna godišnje

38. Ako u pravilu ne dajete dobrovoljne novčane priloge, koliko tome doprinosi svaki od sljedećih razloga?

	Izrazito	Donekle	Uopće ne
1. nisam dovoljno upoznat s mogućnostima darivanja novčanih priloga	1	2	3
2. ne vjerujem da novac odlazi onima kojima je namijenjen	1	2	3
3. jer mislim da se takve potrebe trebaju financirati iz drugih izvora	1	2	3
4. nisam dovoljno svjestan potreba mogućih primatelja novca	1	2	3
5. jednostavno nisam na to navikao	1	2	3
6. nemam dovoljno ni za svoje potrebe	1	2	3
7. nitko me nije tražio	1	2	3

NA KRAJU MOLIMO VAS JOŠ NEKOLIKO PODATAKA O VAMA OSOBNO.

147

PRILOG 2

UDRUGE U OČIMA JAVNOSTI

39. Godina rođenja: >>>.....

40. Spol: 1. muški 2. ženski

41. Koju ste školu završili? Molimo Vas da navedete najviši postignuti stupanj obrazovanja?

- 1) Bez škole, nepotpuna ili potpuna osnovna škola
- 2) Trogodišnja ili četvergodišnja srednja škola
- 3) Viša ili visoka škola (fakultet)
- 4) Magisterij ili doktorat

42. Bračno stanje:

- 1) oženjen/udata
- 2) neoženjen/neudata
- 3) izvanbračna zajednica
- 4) udovac/udovica

43. Koliki je približno sadašnji mjesečni prihod po članu Vašeg kućanstva (ukupno prihod - plaće, mirovine, honorari - podijeljen s brojem članova)

- 1) manje od 500 kuna po članu
- 2) više od 500 a manje od 1 000 kuna po članu
- 3) više od 1000 kuna a manje od 2 000 kuna po članu
- 4) više od 2 000 kuna a manje od 3 000 kuna po članu
- 5) više od 3 000 a manje od 4 000 kuna po članu
- 6) više od 4 000 kuna po članu

44. Koji je vaš radni status:

- 1) U stalnom radnom odnosu
- 2) U radnom odnosu na određeno vrijeme
- 3) Nezaposlen - na burzi
- 4) Umirovljenik
- 5) Kućanica, student

ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNIJENJA S OSVRTIMA

45. Koje ste vjeroispovijesti?

1. katoličke
2. pravoslavne
3. muslimanske
4. neke druge
5. agnostik
6. ateist
7. ne želim odgovoriti

46. Koliko vam je vjera važna u životu?

- a) jako važna
- b) važna
- c) ni važna ni nevažna
- d) nevažna
- e) potpuno nevažna
- f) nisam o tome razmišljao/la

47. U političkim „pitanjima“ ljudi ponekad govore o „ljevici, centru i desnici“. Kako biste u tom smislu označili svoje uvjerenje? U odgovorima koristite ocjene od 1 do 10 pri čemu 1 označava krajnje lijevu, 3 umjereno lijevu, 10 krajnje desnu političku orijentaciju, a 8 umjereno desnu?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
LIJEVO				CENTAR					DESNO

HVALA NA SURADNJI

Bilješka anketara (obavezno popuniti)

Ime i prezime anketara (čitko): >>>.....

Datum anketiranja: >>>.....

Mjesto/lokacija anketiranja: >>>.....

Šifra lokacije (obavezno prepisati četveroznamenkasti broj s popisa adresa): >>>.....

Osvrti na istraživanje

Berto Šalaj:

**Civilno društvo
i demokracija**

Dražen Lalić:

**Društveni trendovi
i komunikacijski
aspekti djelovanja
nevladinih organizacija
u Hrvatskoj**

Suzana Kunac:

**Relevantnost nalaza
istraživanja za
strateška opredjeljenja
udruga spram
građana/ki**

CIVILNO DRUŠTVO I DEMOKRACIJA

Berto Šalaj

Uvod

U recentnim raspravama o socijalnom, ekonomskom i političkom razvoju suvremenih demokratskih društava civilno društvo je nezaobilazna tema. Značajan broj autora ističe upravo udruge civilnoga društva kao važan element podizanja kvalitete socijalnih, ekonomskih i političkih procesa. Brojni su načini na koje civilno društvo, to jest udruge, pridonose razvoju, pa se tako navodi kako one promoviraju slobodu udruživanja, provode kritički nadzor nad funkcioniranjem vlasti, osiguravaju dodatni prostor za promoviranje i zastupanje određenih interesa, pridonose kvalitetnijem javnom diskursu o zajedničkim problemima, pridonose kvalitetnijem formuliranju i implementiranju javnih politika, itd.

Ipak, možda najčešće isticani doprinos udruga jest njihov utjecaj na kvalitetu funkcioniranja demokratskih političkih sustava. Na tragu promišljanja Alexisa de Tocquevillea, francuskoga političkog teoretičara iz 19. stoljeća, koji je, proučavajući funkcioniranje demokracije u Sjedinjenim Američkim Državama, pokazao kako udruge pozitivno pridonose razvoju stabilne i učinkovite demokracije, i suvremeni teoretičari ističu ovu funkciju udruga kako izrazito važnu.

Ta teorijska promišljanja i teze o doprinosu udruga demokraciji u posljednja se dva desetljeća sve više propituju i na empirijskoj razini, pa smo tako svjedoci sve većeg broja istraživanja koja pokušavaju ustanoviti u kojoj mjeri realnost odgovara našim vizijama i očekivanjima, to jest, uspijevaju li udruge svojim djelovanjem zaista pridonositi razvoju demokracije.

Prethodna konstatacija o sve većem broju istraživanja u puno se manjoj mjeri, nažalost, odnosi na Hrvatsku. U našoj zemlji djeluje relativno velik broj udruga koje provode čitav niz programa i projekata putem kojih žele ojačati demokraciju, no istodobno ne postoji sustavna znanstveno-stručna analiza djelovanja udruga i djelotvornosti projekata i programa koje one provode. U nedostatku takvih istraživanja gotovo je nemoguće vrednovati djelovanje udruga na području promoviranja demokracije. Tek nam istraživanja omogućuju da se analiza stanja u civilnom društvu pomakne iz sfere intuitivnih ocjena i generaliziranja na temelju osobnih iskustava prema zaključcima utemeljenima na konkretnim indikatorima.

Iz tih razloga svakako treba pozdraviti provođenje istraživanja «Stavovi javnosti o radu nevladinih organizacija» Instituta Ivo Pilar koje je naručila organizacija AED. Tim istraživanjem nastojalo se ustanoviti stavove građana o udrugama, razinu obaviještenosti o udrugama, zastupljenost i odrednice članstva građana u udrugama. Osim toga, prikupljeni su i podatci o formalnom i neformalnom volontiranju, novčanim darivanjima i građanskom aktivizmu. Iako primarni cilj toga istraživanja nije bio analizirati utjecaj udruga civilnoga društva na demokraciju, odnosno demokratsku političku kulturu u Hrvatskoj, prikupljeni podatci ipak omogućuju sagledavanje određenih aspekata toga odnosa.

Podatci prikupljeni u istraživanju u ovom se radu promatraju i interpretiraju primarno kroz prizmu uloge udruga u promoviranju demokratske političke kulture, uvažavajući pritom i mogućnost drukčijeg korištenja podataka. Pri interpretaciji podataka potrebno je naglasiti da se oni odnose na percepciju građana, što ostavlja otvorenom mogućnost da je stvarno stanje ponešto drukčije.

Ovaj rad podijeljen je na dvije veće cjeline. U prvom dijelu naznačena su dominantna razumijevanja civilnoga društva u suvremenim raspravama i eksplicirani načini na koje civilno društvo može pridonositi stvaranju demokratske političke kulture. Drugi dio odnosi se na interpretaciju pojedinih segmenata podataka prikupljenih u istraživanju: vidljivost udruga u javnosti, stavovi građana prema udrugama, članstvo u udrugama i građanski aktivizam.

Civilno društvo i demokratska politička kultura

U posljednjih desetak godina objavljen je čitav niz značajnih i poticajnih radova o civilnom društvu (npr. Gellner, 1994; Wright, 1995; Gutmann, 1998; Kean, 1998; Rosenblum, 1998; Warren, 2001; Edwards, 2004). Ti radovi ovdje neće biti detaljno opisani, no potrebno je uputiti na dominantno suvremeno razumijevanje koncepta civilnoga društva. To razumijevanje povezano je s razlikovanjem pojmova građanskoga i civilnoga društva. Prema Walteru Reese-Schäferu (2004) izraz građansko društvo upotrebljava se u dualnoj koncepciji koja razlikuje državu i građansko društvo u koje je uključeno i tržište, dok se izrazom civilno društvo radi dodatno diferenciranje pa se govori o trojnoj koncepciji koja obuhvaća državu, tržište i civilno društvo. On smatra kako "civilno društvo opisuje sve ono što se u društvenoj interakciji može smatrati nedržavnim i neprivrednim. Civilno društvo postoji svagdje gdje postoje posrednički organizacijski oblici između, odnosno pokraj države i privrede" (68).

Ova definicija je, kao što spominje i Reese-Schäfer, na tragu Habermasova razumijevanja civilnoga društva iz knjige *Faktizität und Geltung* (1992), gdje Habermas navodi kako "ono što se danas zove civilno društvo više, naime, ne uključuje privatnopravno konstituiranu ekonomiju, kojom se upravljalo preko tržišta rada, kapitala i robe, kao što je to još bilo kod Marxa i u marksizmu. Institucionalnu jezgru civilnog društva čine, štoviše, ona nedržavna i neprivredna udruženja i

asocijacije na dobrovoljnoj osnovi koje ukotvljuju komunikacijske strukture javnosti u društvenim komponentama svijeta života. Civilno se društvo sastoji od onih više-manje spontano nastalih udruženja, organizacija i pokreta koji preuzimaju odjek što ga problematična društvena stanja nalaze u privatnim životnim područjima, kondenziraju ga i s pojačanim naglaskom prosljeđuju političkoj javnosti. Jezgru civilnog društva čini sustav udruženja” (442).¹

U većini suvremenih rasprava o civilnom društvu riječ je, dakle, o razumijevanju prema kojem je iz područja civilnoga društva isključena država, ali i ekonomija s tržištem, i u kojem se ono reducira na dobrovoljne, i od države autonomne, udruge građana i nove društvene pokrete.²

Tematiziranje odnosa između različitih tipova dobrovoljnoga udruživanja i funkcioniranja političke zajednice može se pratiti još od radova Platona i Aristotela pa sve do velikog broja suvremenih rasprava koje se pojavljuju početkom 21. stoljeća.³ Ipak, može se reći da je Alexis de Tocqueville prvi politički teoretičar koji je sustavno pokazao kako funkcioniranje liberalno-demokratske ustavne vlasti u velikoj mjeri ovisi o navici zajedničkoga djelovanja građana. U svojoj knjizi *O demokraciji u Americi* (1968 [1835]) Tocqueville pokazuje kako je navika zajedničkoga djelovanja kultivirana postojanjem velikog broja udruga u kojima dominiraju horizontalni odnosi udruživanja. Udruge, prema Tocquevilleu, socijaliziraju i educiraju pojedince promovirajući građansku osviještenost i navodeći ih da uske, sebične interese zamijene s pravilno shvaćenim interesima, to jest da na svoje interese gledaju kroz prizmu zajedničkoga dobra. Tako na jednom mjestu navodi kako “u svojim političkim udruženjima Amerikanci različitih razmišljanja i godina stječu opći stav prema udrugama i privikavaju se na njih. Tamo se susreću u značajnim brojevima, tamo raspravljaju, slušaju jedni druge i razvijaju motivaciju prema različitim pothvatima. Nakon toga ta svoja iskustva transferiraju u civilni život” (Tocqueville, 1968: 30).

Prvu sustavnu provjeru Tocquevilleovih teza proveli su američki politolozi Gabriel Almond i Sydney Verba u svojoj knjizi *Civilna kultura* (2000 [1963]) u kojoj su na temelju komparativne analize pet država pokazali kako funkcioniranje demokracije u velikoj mjeri ovisi o postojanju demokratske političke kulture, to jest o rasprostranjenosti posebnog tipa orijentacija prema politici među građanima. Glavni rezultati njihova istraživanja pregnantno su izraženi u sljedećim rečenicama: “Državnici koji pokušavaju stvoriti političku demokraciju vrlo često se usredotočuju na stvaranje formalnog skupa institucija vlasti i na pisanje ustava. No razvoj stabilne i djelotvorne demokratske vlasti ne ovisi o ustroju vlasti i politike; on ovisi o orijentaciji ljudi prema političkom procesu - o političkoj kulturi. Ako politička kultura ne može podržati demokratski sustav, mršave su šanse za uspjeh tog sustava” (Almond i Verba, 2000: 365).

¹ Citirano prema: Reese-Schäfer, 2004: 69.

² Tome treba dodati kako je dominantan stav teoretičara da se iz područja civilnoga društva također isključuju i intimni odnosi koji karakteriziraju odnose u obitelji i odnose s prijateljima. Prema Marku Warrenu (2001: 57) to isključivanje je opravdano jer je riječ o privatnim odnosima ispod razine zajedničkoga kolektivnoga djelovanja.

³ Vrlo dobar povijesni pregled tematiziranja odnosa između civilnoga društva i demokracije dao je Mark Warren u svojoj knjizi *Democracy and Association* (2001).

U nastojanjima da analiziraju činitelje političke socijalizacije koji utječu na razvoj političke kulture, Almond i Verba fokusirali su se i na civilno društvo. Njih je zanimalo ima li članstvo u dobrovoljnim organizacijama pozitivan utjecaj na razvoj demokratske političke kulture. Glavni je njihov nalaz kako udruge civilnoga društva igraju značajnu ulogu u izgradnji demokratske političke kulture. Najprije su pokazali kako je članstvo u udrugama važno jer će se “pojedinaac koji pripada nekoj organizaciji, u usporedbi s onim koji ne pripada nijednoj, osjećati kompetentnijim utjecati na vlast” (Almond i Verba, 2000: 230).

Nakon ovoga nalaza fokusirali su se na još nekoliko dimenzija članstva u udrugama. Tako su ustanovili da udruge koje se u svojem djelovanju fokusiraju na političke sadržaje imaju snažniji utjecaj na razvoj demokratske političke kulture od organizacija formiranih oko nekih nepolitičkih sadržaja. Ipak, i “nepolitičke” organizacije imaju važnu socijalizacijsku funkciju pa tako njihovi podatci pokazuju kako “organizacijsko članstvo, čak i ako je eksplicitno nepolitičko, povećava vjerojatnost da će pojedinac imati osjećaj sposobnosti participacije u politici i da će doista i sudjelovati u političkim diskusijama. Član, za razliku od ne-člana, bliže je onom što smo nazvali demokratskim građaninom” (Almond i Verba, 2000: 232). Druga dimenzija koja ih zanima jest razlika između aktivnoga i pasivnoga članstva u udrugama, pri čemu su ustanovili kako “aktivno članstvo u organizaciji ima veći utjecaj na političku kompetentnost od pasivnog članstva” (Almond i Verba, 2000: 239). Posljednja dimenzija koju smatraju važnom jest pitanje višestrukoga članstva pri čemu zaključuju kako se “višestruki članovi razlikuju u političkoj kompetentnosti od članova jedne organizacije otprilike jednako, ako ne i više, kao što se članovi jedne organizacije razlikuju od ne-članova” (Almond i Verba 2000: 241). Većina empirijskih istraživanja uloge civilnoga društva u razvoju političke kulture uglavnom se koristi sličnom metodologijom (npr. Stolle, 1999; Wollebaek/Selle, 2002).

U posljednjih desetak godina pojavio se velik broj, kako teorijskih tako i empirijskih, radova o civilnom društvu i ulozi udruge u promoviranju demokracije. Ta obnova interesa potaknuta je iz nekoliko smjerova, no možda je najvažniji od njih pojava koncepta socijalnoga kapitala. Taj je koncept u suvremena politološka istraživanja uveo američki politolog Robert Putnam svojim knjigama *Making Democracy Work* (1993) i *Bowling Alone* (2000). On pod socijalnim kapitalom razumijeva “karakteristike društvene organizacije, poput povjerenja, normi i mreža koje mogu poboljšati učinkovitost društva olakšavanjem koordiniranog djelovanja” (Putnam, 1993: 167). Konceptom socijalnoga kapitala želi se izraziti ideja da postoje karakteristike zajednice koje proizlaze iz kvalitete odnosa među ljudima, a koje mogu djelovati poput kapitala. Ako su one rasprostranjene u zajednici u kojoj živimo, omogućuju nam da budemo produktivniji na čitavom nizu područja.⁴

U teoriji socijalnoga kapitala civilno društvo ima posebno važnu ulogu jer je ono, prema Putnamu ali i velikom broju drugih autora, najvažniji izvor, “mjesto rođenja” socijalnoga kapitala. Prema

⁴ O funkcijama socijalnoga kapitala detaljnije vidjeti u: Šalaj, 2003.

Putnamu, “udruge kod svojih članova potiču razvoj navika suradnje, solidarnosti i usmjerenosti na javno dobro” (1993: 89). Njegova ga istraživanja navode na zaključak kako je članstvo u udrugama civilnoga društva koje članovima osigurava svakodnevnu, licem u lice, interakciju s drugim članovima ključno za razvoj socijalnoga kapitala. Udruge djeluju prema unutra, potičući kod svojih članova razvoj vrlina povjerenja, umjerenosti i spremnosti na kompromis, i prema van gdje, ako su brojne, osiguravaju postojanje višestrukoga i preklapajućega članstva koje vodi do stvaranja socijalnih veza među pripadnicima različitih društvenih grupa.

Tip udruga koje najbolje promoviraju razvoj socijalnoga kapitala Putnam označava nazivom sekundarne udruge. Na primjeru SAD-a pokazuje kako je upravo erozija članstva u sekundarnim udrugama jedan od glavnih uzroka erozije socijalnoga kapitala (Putnam, 2000). Istodobno navodi kako su ti stariji oblici građanskoga organiziranja zamijenjeni novim tipom organizacija, kao što su primjerice udruge umirovljenika, koje u SAD-u imaju više do 30 milijuna članova. On smatra kako taj tip udruga, koje on naziva tercijarnim, zbog velikoga broja članova ima značajnu političku važnost, no kako se po pitanju društvenoga povezivanja svojih članova bitno razlikuje od klasičnih udruga koje naziva sekundarnim udrugama. Članstvo u tercijarnim udrugama najčešće se svodi na plaćanje članarine i povremeno čitanje glasnika udruge, pri čemu vrlo velik broj članova ne poznaje nijednog drugog člana udruge (Putnam, 2000).

Ta razlika između sekundarnih i tercijarnih udruga očituje se i u tipu utjecaja koje one imaju na demokratske procese. Kod sekundarnih udruga do izražaja dolaze unutarnji učinci, pod kojima se razumijevaju utjecaji koje udruge imaju na svoje članove, to jest socijalizacijsko-edukacijski učinci. Tercijarne udruge imaju razvijenije vanjske učinke pod kojima se primarno razumijeva artikuliranje, agregiranje i reprezentiranje određenih interesa. Kenneth Newton (1999) smatra kako smo u suvremenim uvjetima svjedoci postojanja sve većeg broja tercijarnih udruga koje imaju snažne vanjske i slabe unutarnje učinke. Taj tip udruga obično ima velik broj članova, no pritom ih je većina gotovo potpuno neaktivna. Unutar udruge interpersonalni odnosi između članova vrlo su slabi, no velik broj članova i relativno značajna financijska sredstva istodobno ih čine potencijalno vrlo moćnim interesnim grupama koje mogu utjecati na razvoj određene javne politike. Taj tip udruga, za razliku od sekundarnih udruga, nema toliko razvijene socijalizacijsko-edukacijske mehanizme, no ima važnu ulogu u poboljšavanju demokratske performanse putem zastupanja određenih interesa koji bi bez postojanja toga tipa udruga bili marginalizirani.⁵

Upravo pitanje razlikovanja sekundarnih i tercijarnih udruga te njihovoga učinka na demokraciju, s kojim je onda povezano i pitanje unutarnjih i vanjskih učinaka udruga, jedno je od najpropulzivnijih pitanja u suvremenim raspravama o odnosu civilnoga društva i demokracije (vidjeti npr. Offe/Fuchs, 2002). Theda Skocpol (2002; 2003) smatra kako je u posljednjih nekoliko desetljeća jedna od najvažnijih promjena u razvoju civilnoga društva, koja se pojavljuje kao univerzalan trend u

⁵ Michael Foley i Bob Edwards (1998) navode kako se u sklopu suvremenih rasprava o civilnom društvu mogu razlikovati radovi koji se fokusiraju na unutarnje učinke, što oni nazivaju Civilno društvo I, od onih koji se fokusiraju na vanjske učinke, koje nazivaju Civilno društvo II.

etabliranim demokracijama, upravo jačanje tercijarnih udruga na račun sekundarnih, to jest na račun klasičnoga civilnog društva.

Suvremene rasprave o civilnom društvu i ulozi udruga u promoviranju i razvoju demokracije ne zaustavljaju se samo na razlikovanju socijalizacijsko-edukativne i reprezentativne funkcije. Tako Archon Fung u svojem radu *Associations and Democracy* (2003) navodi šest načina na koje udruge mogu pridonositi kvalitetnom funkcioniranju demokracije. I on kao najvažnije, i u literaturi najviše tematizirane, navodi dvije već spomenute funkcije.

Kao treću funkciju, na koju se obično fokusiraju liberalni teoretičari, navodi da su udruge svojim postojanjem dobro po sebi, to jest one su izraz slobode udruživanja koja je jedan od središnjih elemenata individualne slobode. Prema ovoj interpretaciji, bez obzira na to hoće li određena udruge doživjeti uspjeh ili neuspjeh u svojem radu, samo iskustvo osnivanja i djelovanja u udruzi jest vrijedno. Bez obzira na sadržaje kojima se udruge bave, sloboda udruživanja je vrijednost po sebi i temelj je demokracije.

Četvrta funkcija udruge sastoji se od kontrole i nadzora vlasti. Suprotstavljanje autoritarnoj vlasti klasičan je primjer ove funkcije koja do izražaja dolazi u nedemokratskim sustavima, no i u demokracijama udruge služe kao "osigurači" protiv zloupotrebe vlasti, i to najčešće, prema Fungu, na način da od vlasti i državnih službenika zahtijevaju visoke razine transparentnosti.

Peta funkcija udruge, koju Fung najdosljednije opisano pronalazi u radovima Jürgena Habermasa, jest sudjelovanje u promoviranju ideala deliberativne demokracije. Udruge civilnoga društva pomažu da se konstituiraju prostor, koji se može označiti nazivom javna sfera, u kojem se mogu odvijati procesi komunikacije i deliberacije koji bi isključivali svaki oblik prisile i uvažavali samo snagu argumenata.

Fung navodi kako svih ovih pet funkcija ima zajedničku karakteristiku, a ta je da ne pretpostavljaju neku bitnu transformaciju organizacije države. Kod svih je funkcija riječ o tome da udruge mogu poboljšati kvalitetu inputa u demokratski politički proces. Posljednja, šesta, funkcija vezana je uz mogućnost da udruge preuzmu neposredniju ulogu u formuliranju i implementiranju javnih politika. Kao autora koji zagovara ovu funkciju Fung navodi Paula Hirsta (1994) i njegovu ideju asocijativne demokracije. Hirstova je temeljna teza kako područja države i tržišta moraju biti restrukturirana na način da udrugama daju veću ulogu u političkom i ekonomskom upravljanju. Time bi se, prema Hirstu, smanjio demokratski deficit koji postoji na *output* strani upravljanja, kao što su primjerice slabosti u rješavanju javnih problema.⁶

⁶ Postoje, naravno, i drukčije klasifikacije, no među njima ima dosta sličnosti. Tako npr. Goran Hyden (1997) navodi osam glavnih funkcija udruga civilnoga društva: ograničavaju moć države putem javnog nadzora vlasti, stimuliraju političku participaciju građana, potiču razvoj određenih demokratskih stavova kao što su tolerancija i spremnost na kompromis, omogućavaju prostor za artikuliranje, agregiranje i reprezentiranje interesa izvan područja političkih stranaka, ublažavaju konflikt putem kreiranja višestruke pripadnosti, omogućuju regrutaciju novih političkih lidera, potiču reforme postojećih demokratskih institucija i procedura te omogućuju širenje informacija o političkim događanjima.

U kojoj se mjeri ovdje prezentirane rasprave mogu primijeniti na analizu stanja civilnoga društva u Hrvatskoj? U posljednjih nekoliko godina pojavili su se radovi (npr. Bežovan, 2004) koji pokušavaju povezati teorijska promišljanja i empirijsku analizu te ih primijeniti na situaciju u Hrvatskoj, no sustavne empirijske studije o civilnom društvu u našoj zemlji tek treba očekivati. Istraživanje Instituta Ivo Pilar može ponuditi zanimljive uvide u postojeće stanje i naznačiti moguće smjerove budućih istraživanja.

Stavovi javnosti o radu nevladinih organizacija: interpretacija rezultata

Kakvi su opći stavovi hrvatskih građana prema udrugama? Ako se krene od pitanja razumijevanja uloge udruga (pitanje 5), onda ne možemo biti zadovoljni s rezultatima. Iako je više od četiri petine građana čulo za izraz udruga ili nevladina organizacija, samo 43% zna što taj izraz znači. Drugim riječima, više od polovine hrvatskih građana ne zna što znači izraz udruga ili nevladina organizacija. Aktivistima civilnoga društva taj podatak može zvučati pomalo čudno, no očito je da u Hrvatskoj postoji značajna grupa građana kojoj nije potpuno jasno što su to udruge, pa onda niti kakva je njihova uloga u demokratskim društvima. Jednim dijelom takvo stanje posljedica je političke povijesti i društveno-političkoga konteksta unutar kojega se udruge i nisu mogle autonomno razvijati, pa je i logično da građani nisu educirani o njima. To pokazuje i distribucija rezultata s obzirom na dob ispitanika, iz koje je vidljivo da mlađe dobne grupe pokazuju bolje poznavanje izraza udruga od starijih, pa tako 54% građana mlađih od 30 godina zna što znači izraz udruga, dok za građane starije od 60 godina taj postotak iznosi samo 30%. Takvi rezultati sugeriraju udrugama da moraju djelovati i na području koje su, baveći se konkretnim projektima i programima, možda zanemarile, a to je edukacija građana o važnosti civilnoga društva i njegovoj ulozi u demokratskim političkim procesima.⁷

Odgovori na šesto pitanje također se odnose na vidljivost udruga u javnosti, s tim da se ovdje nastojalo utvrditi poznavanje konkretnih udruga na različitim područjima djelovanja. Podatci ukazuju na to da je djelovanje udruga najvidljivije na području vezanom uz pitanje branitelja i stradalnika Domovinskoga rata (39% građana navelo je bar jednu udrugu s ovoga područja). Potom slijede područja zaštite okoliša (36%), političkih organizacija i kampanja (33%), problema siromašnih osoba (30%), itd. Područja na kojima djelovanje udruga nije vidljivo, to jest gdje relativno mali dio javnosti zna navesti naziv bar jedne udruge, jesu status nacionalnih manjina (5%), razvoj civilnoga društva (4%), nezaposlenost (4%), umjetnost i kultura (3%), odgoj i obrazovanje (2%) i religijska pripadnost (1%). Ovdje treba upozoriti na pomalo zabrinjavajući podatak da je djelovanje udruga vrlo slabo vidljivo i prepoznato na području odgoja i obrazovanja, što svakako nije ohrabrujuće ako se zna da upravo udruge civilnoga društva trebaju biti jedan od nositelja projekta cjeloživotnoga obrazovanja.

⁷ U prilog takvoj interpretaciji govori i podatak da više od polovine građana Hrvatske izjavljuje kako osobno ne poznaje nijednu osobu koja je aktivan član neke udruge (pitanje 9). Tome također treba dodati kako više od četiri petine građana izjavljuje (pitanje 10) da nisu izravno - osobno ili preko člana obitelji - osjetili neku korisnu posljedicu rada udruge.

Situacija je bolja ako promatramo opći stav građana prema djelovanju udruga (pitanje 12). Gotovo tri četvrtine građana (73%) smatra da je rad udruga izrazito ili donekle koristan, pri čemu posebno ohrabruje činjenica da, kada ove podatke uspoređujemo s prethodnim istraživanjima, postotak onih koji imaju pozitivan stav prema djelovanju udruga raste, a smanjuje se postotak neutralnih odgovora.⁸ Postotak onih koji smatraju djelovanje udruga štetnim ili izrazito štetnim vrlo je mali (1,3%), što nas, uz podatak da kod ispitanika ne postoje razlike s obzirom na političku orijentaciju, vodi do zaključka kako se u Hrvatskoj izgrađuje konsenzus o pozitivnoj ulozi udruga u društvenom razvoju.⁹

Jedan od najvažnijih elemenata pri raspravama o civilnom društvu jest njegova razvijenost, to jest vibrantnost, pri čemu je jedan od načina mjerenja te vibrantnosti primijenjen i u ovom istraživanju, a odnosi se na postotak građana koji su članovi bar jedne udruge (pitanje 17).¹⁰ Prema ovom istraživanju nešto manje od jedne desetine hrvatskih građana (8,8%) članovi su neke od udruga. Što taj podatak znači u komparativnim okvirima? Pitanje o članstvu u udrugama postavljeno je i u *Europskom istraživanju vrednota (European Values Survey, EVS)*, međunarodnom istraživanju koje je provedeno 1999. godine na reprezentativnim uzorcima građana u 33 europske države uključujući i Hrvatsku¹¹. U tom istraživanju ispitanicima je ponuđena lista od 15 tipova udruga te su za svaki tip trebali odgovoriti jesu li članovi ili nisu, a potom, ako su članovi, jesu li aktivni ili pasivni članovi.¹² Prema podacima iz toga istraživanja, 43% građana Hrvatske članovi su bar jedne od navedenih udruga.¹³ Očito je da postoji velika razlika u rezultatima dobivenim u dva navedena istraživanja, koja je, jednim dijelom, posljedica različitih načina mjerenja. Buduća istraživanja omogućit će nam daljnju raspravu o toj temi, no podatci iz EVS-a upućuju na još jedan element važan za raspravu o civilnom društvu.

⁸ Pritom ipak treba napomenuti kako je postotak onih koji rad udruga smatraju izrazito korisnim relativno nizak i iznosi 27%, to jest tek nešto više od četvrtine građana u Hrvatskoj ima izrazito pozitivan opći stav prema udrugama.

⁹ Kod ove interpretacije treba ipak dodati kako bi za još točniju analizu trebalo znati na koje udruge ispitanici misle kada odgovaraju na pitanje o djelovanju udruga.

¹⁰ Postoje i drugi načini mjerenja vibrantnosti, a jedan od njih u odnos stavlja ukupan broj udruga i ukupan broj stanovnika u nekom društvu, pa se tako dobiva mjera kojom se izražava broj udruga na 1000 stanovnika. U Hrvatskoj je danas registrirano oko 30.000 udruga, to jest može se govoriti o prosjeku od oko 7 udruga na 1000 stanovnika. Problem kod ovoga načina mjerenja jest broj stvarno aktivnih udruga. U istraživanju provedenom u Francuskoj Nonna Meyer (2003) je ustanovila kako kroz razdoblje od 20 godina oko 50% od ukupnoga broja udruga opstane i aktivno funkcionira dalje, 20% opstane i funkcionira samo na papiru, a oko 30% udruga prestane sa svojim djelovanjem.

¹¹ Podatci iz EVS-a dostupni su na: <http://www.europeanvalues.nl>.

¹² Riječ je o sljedećih 15 tipova dobrovoljnih organizacija: udruge koje pružaju socijalne usluge starijim i invalidnim osobama, religijske i crkvene organizacije, udruge na području obrazovanja, umjetnosti, glazbe i kulture, sindikati, političke stranke, udruge koje djeluju u lokalnoj zajednici, udruge koje promoviraju ljudska prava i razvoj zemalja trećeg svijeta, udruge za zaštitu okoliša i prava životinja, profesionalna udruženja, udruge mladih, sportsko-rekreacijske udruge, udruge za promoviranje prava žena, mirovne udruge, udruge na području zdravstva te ostali tipovi udruga.

¹³ Evo rezultata za još neke države, pri čemu se navedeni postotci odnose na građane koji su članovi bar jedne udruge: Austrija 66%, Bugarska 23%, Češka 65%, Danska 84%, Francuska 40%, Irska 80%, Island 93%, Italija 42%, Mađarska 31%, Nizozemska 92%, Poljska 25%, Portugal 28%, Rumunjska 21%, Slovačka 60%, Slovenija 52%, Španjolska 31%, Švedska 96%, Velika Britanija 34%.

Podatci sugeriraju da i jedno desetljeće nakon sloma komunizma postoji jasna razlika u razvijenosti civilnoga društva između etabliranih demokracija i postkomunističkih država. Prosjek članstva za etablirane demokracije iznosi 57%, a za postkomunističke države 36%. Do sličnih je rezultata došao Marc Howard u svojem članku *The Weakness of Postcommunist Society* (2002) u kojem analizira razvijenost civilnoga društva u europskim državama, pri čemu kao jednu od nezavisnih varijabli koristi podjelu između etabliranih demokracija i postkomunističkih država. Njegovi rezultati pokazuju kako varijabla postkomunizam nije izgubila na značenju, već, naprotiv, ostaje jedna od najvažnijih varijabli u objašnjavanju razlika u razvijenosti civilnoga društva, čak i uz kontrolu čitavog niza drugih činitelja.¹⁴

Ovdje se, u obliku hipoteza koje zahtijevaju daljnju analizu, mogu iznijeti dva moguća razloga za tu "zaostalost" u razvoju civilnoga društva u postkomunističkim državama. Prvi se razlog odnosi na negativnu ostavštinu komunizma. Problem u komunističkim sustavima nije bio u činjenici da su zabranjivali bilo koji oblik nezavisnoga grupnog djelovanja, već u tome što su ga pokušali nadomjestiti organiziranjem sustava državno kontroliranih organizacija u kojima je članstvo obično bilo obavezno. Moguće je da je to negativno iskustvo s državno nadziranima organizacijama tijekom komunističkoga razdoblja dovelo do razvoja nesklonosti prema udrugama općenito. Drugi je razlog vezan uz razočaranje ekonomskim i političkim razvojem koji je uslijedio nakon sloma komunizma. Moguće je da je osjećaj građana da su od novoga sustava iznevjereni, pa čak i prevareni, doveo do povlačenja iz javnih aktivnosti.

Negativan aspekt vezan uz članstvo u udrugama, vidljiv u podacima iz istraživanja Instituta Ivo Pilar, jest da se mladi u malom postotku (6%) izjašnjavaju kao članovi udruge. Pozitivan aspekt vidljiv je u odgovoru na pitanje o tome da li bi se građani pristali aktivno uključiti u rad udruge koja bi ih pozvala na suradnju (pitanje 24). Nešto više od trećine hrvatskih građana (36%) pristalo bi uključiti se u rad udruge koja se bavi područjem koje ih zanima ako bi bili pozvani od udruge. Pritom je, iz perspektive potencijalnih utjecaja civilnoga društva, vrlo važno da aktivno članstvo u udrugama pozitivno djeluje na spremnost na buduće sudjelovanje, pa bi se tako 34% onih koji nisu članovi udruge odazvalo pozivu na učlanjenje, dok bi to od onih koji već jesu članovi neke udruge učinilo čak 74%. Očit je pozitivan utjecaj iskustva stečenog djelovanjem u udrugama na spremnost na buduću participaciju na području civilnog društva. Glavna poruka koju udruge trebaju primiti ako žele povećati svoje članstvo sadržana je u odgovorima na pitanje o razlozima nesudjelovanja (pitanje 23). Najveći udio građana koji nisu članovi kao najvažniji razlog odabire odgovor *nemam dovoljno informacija o udrugama koje djeluju u mom mjestu* (75%). To je još jedno upozorenje postojećim aktivistima da ne smiju precjenjivati vidljivost svojih udruge u javnosti i da trebaju snažno djelovati i na području promoviranja projekata i programa koje provode.

Odgovori na pitanje o građanskoj participaciji hrvatskih građana u posljednjih godinu dana (pitanje 31) pokazuju da su postotci potvrdnih odgovora za većinu oblika građanske participacije

¹⁴ Takvi rezultati opovrgavaju teze nekih teoretičara (Rupnik, 1999; King, 2000) kako izraz postkomunizam više nije plauzibilan, to jest kako korištenje kategorije postkomunističkih država u komparativnim analizama više nije opravdano jer postoje velike razlike u rezultatima tranzicijskih procesa u bivšim komunističkim državama, što ih čini nepogodnima za svrstavanje u jednu kategoriju.

relativno niski. Jedinu iznimku predstavlja glasovanje na lokalnim izborima gdje se 70% ispitanika izjasnilo da je glasovalo na prošlim lokalnim izborima.¹⁵ Ako prikupljene podatke promatramo iz perspektive promoviranja ideja aktivnoga, odgovornoga i informiranoga građanstva, dakle ideje participativne demokracije, onda nam posebno zabrinjavajuće rezultate nude odgovori na pitanja o procjeni građana koliko kao pojedinci i članovi udruga mogu utjecati na odluke koje se tiču razvoja lokalne zajednice i regije u kojoj žive, te također cijele Hrvatske (pitanja 32 i 33).

Iz perspektive djelovanja udruga pozitivna je činjenica da građani percipiraju kako kao pripadnici udruge imaju veću mogućnost utjecati na donošenje odluka nego što to mogu kao pojedinci (npr. podatci za razinu cijele Hrvatske iznose 7% za pojedinačno djelovanje i 15% za djelovanje kao člana udruge). Ono što u svakom slučaju treba zabrinjavati jest da je razina percipiranoga utjecaja vrlo niska za oba oblika djelovanja, što dovodi do zaključka da je razina onoga što se u političkoj znanosti naziva subjektivna politička kompetencija u Hrvatskoj vrlo niska. Drugim riječima, više od četiri petine građana Hrvatske smatra da svojim vlastitim angažmanom ne može utjecati na tijek događanja koja će imati posljedice i za njihovu budućnost.

Zaključni dio interpretacije ipak se može završiti s podacima koji nude optimizam za daljnji razvoj civilnoga društva u Hrvatskoj i njegove uloge u promoviranju demokracije. Distribucija odgovora s obzirom na dob ispitanika pokazuje kako bi generacijski učinak mogao odigrati pozitivnu ulogu u razvoju civilnoga društva u našoj zemlji. Mlađe dobne skupine na čitavom nizu pitanja i tvrdnji - poznavanje značenja izraza udruga (pitanje 5), opći stav prema udrugama (pitanje 12), tvrdnja da su danas udruge u svojem radu mnogo djelotvornije nego prije pet godina (pitanje 16.3), tvrdnja kako udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu (pitanje 16.8), tvrdnja kako bi vlasti trebale ohrabrivati rad udruga smanjenjem poreza (pitanje 16.9), spremnost na uključivanje u rad udruga (pitanje 24), itd. - izražavaju stavove koji su, ako ih promatramo iz perspektive razvoja civilnoga društva, pozitivniji od stavova ispitanika starije dobi. Takva situacija nudi nadu da će smjena generacija dovesti do stvaranja klime u kojoj će djelovanje udruga, pa onda i njihov rad na promoviranju demokracije, biti olakšano.¹⁶

Zaključak

Sustavna teorijska promišljanja i empirijska istraživanja o odnosu civilnoga društva i demokracije u Hrvatskoj tek su na početku. Bez konkretnih istraživanja teško je voditi raspravu o aktualnom stanju i mogućnostima razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj. Istraživanje Instituta Ivo Pilar je stoga, iako mu to nije bio glavni cilj, pozitivan iskorak u nastojanjima znanstvenika da stvore sliku o aktualnom stanju civilnoga društva u našoj zemlji.

¹⁵ Ovaj odgovor, gdje 70% ispitanika navodi da je glasovalo na proteklom izborima, navodi nas da pri korištenju i interpretaciji ovih podataka ipak zadržimo određenu mjeru opreza jer, na temelju službenih rezultata, znamo da je odaziv građana na prošle lokalne izbore bio 40%.

¹⁶ Jedan od najgorljivijih zagovornika teze o generacijskoj smjeni kao glavnoj poluzi razvoja civilnoga društva u postkomunističkim državama jest sociolog Piotr Sztompka koji u jednom radu navodi kako "dok god većinu u populaciji čine ljudi čije su mlade, formativne godine, pa onda i najvažnija socijalizacijska iskustva, bila u razdoblju komunističkoga režima, može se očekivati i nastavak nedemokratske kulture" (1996: 126).

Podatci iz ovoga istraživanja nude nekoliko zanimljivih uvida. Prvo, može se govoriti o postojanju svojevrsnoga konsenzusa među građanima kada je u pitanju opći stav prema djelovanju udruga u Hrvatskoj. Sve veći broj hrvatskih građana, neovisno o njihovim političkim orijentacijama, smatra da je djelovanje udruga izrazito korisno ili korisno za društveni razvoj Hrvatske. Drugo, prikupljeni podatci sugeriraju kako, unatoč mogućoj drukčijoj percepciji aktivista, djelovanje udruga nije dovoljno prepoznato u javnosti. To i ne čudi s obzirom na to da nam podatci pokazuju kako značajan broj hrvatskih građana ne posjeduje temeljna znanja o djelovanju i ulozi udruga u demokratskim društvima. Uz to, većina građana ne poznaje nijednog aktivnog člana neke od udruga, vrlo malo ih je osobno osjetilo neku korisnu posljedicu djelovanja neke od udruga i, što je možda i najvažnije, većina izjavljuje kako nema dovoljno informacija o radu udruga. Treće, udruge su pozitivan činitelj podizanja razine subjektivne političke kompetencije, to jest osjećaja da vlastitim djelovanjem možemo utjecati na odvijanje društvenih i političkih procesa u zajednici u kojoj živimo. Građani smatraju da kao članovi udruga mogu djelotvornije utjecati na tijek događanja koja će imati posljedice i za njihovu budućnost nego što to mogu kao pojedinci.

Ti rezultati sugeriraju da više razine članstva u udrugama možda mogu biti sredstvo "borbe" protiv niskih razina subjektivne političke kompetencije koje su ovim istraživanjem također ustanovljene. Četvrto, podatci pokazuju kako mlađe dobne skupine izražavaju pozitivnije stavove prema daljnjem razvoju civilnoga društva, što je svakako ohrabrujuće s obzirom na očekivanu smjenu generacija. No podatci također pokazuju kako taj pozitivan stav mladih još nije pretočen i u aktivno djelovanje u udrugama civilnoga društva, pa je tako prosjek članstva za mlađe dobne skupine niži od ukupnoga prosjeka. Taj raskorak između stavova i djelovanja jest prostor koji bi trebale ispuniti udruge koje bi kvalitetnim programima i projektima trebale privući mlade i potaknuti ih da svoje pozitivne stavove transferiraju u aktivno djelovanje.

Buduća empirijska istraživanja civilnoga društva u Hrvatskoj, ako se budu fokusirala i na pitanje demokratskih funkcija udruga, trebala bi uključiti i niz dodatnih elemenata. Pritom, naravno, mora biti ispunjena pretpostavka da se uzorkom obuhvati puno veći broj članova udruga nego što je to bio slučaj u ovom istraživanju. Od ovih dodatnih elemenata koji bi trebali biti obuhvaćeni u mogućim budućim istraživanjima ovdje se može izdvojiti nekoliko njih. Istraživanje bi svakako trebalo sadržavati pitanje o tipovima udruga u koje se hrvatski građani učlanjuju, što bi omogućilo stvaranje jasnije slike o razvijenosti pojedinih sektora civilnoga društva. S tim je povezan i drugi bitan element - analiza utjecaja koje različiti tipovi udruga imaju na pojedine dimenzije političke kulture građana. Treći bitan element jest analiza potencijalnih razlika između aktivnih i pasivnih članova udruga s obzirom na određene dimenzije političke kulture. Veliki broj dosadašnjih istraživanja provedenih u drugim državama pokazuje kako višestruko članstvo, to jest situacije u kojima su građani istodobno članovi u nekoliko različitih udruga, pozitivno utječu na demokratsku političku kulturu te bi taj odnos također trebalo propitati i u Hrvatskoj.

Možda i više nego znanstvenicima, podatci prikupljeni u ovom istraživanju, i u sukcesivnim istraživanjima koja je AED najavio, mogu biti korisni i drugim akterima. To se prije svega odnosi na same udruge i njihove aktiviste i članove koji iz tih podataka mogu iščitati područja na kojima je potrebno pojačano djelovanje kako bi učinak udruga, ali i percepcija toga učinka u javnosti, bili još bolji. Podatci su značajni i za političku vlast jer, na određeni način, ocrtavaju okvir unutar kojega se može razvijati partnerski odnos između države i civilnoga društva. Na kraju, oni mogu biti korisni i donatorima kojima mogu pomoći da financijska sredstva predviđena za donacije udrugama rasporede na temelju uvida u postojeće stanje, a ne na temelju, često pogrešnih, procjena "eksperata".

Literatura

- Almond, Gabriel A. i Verba, Sydney (2000) [1963.] *Civilna kultura*. Zagreb: Politička kultura.
- Bežovan, Gojko (2004) *Civilno društvo*. Zagreb: Globus.
- Gellner, Ernest (1994) *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals*. London: Hamish
- Foley, Michael W. i Edwards, Bob (1998) "Beyond Tocqueville: Civil Society and Social Capital in Comparative Perspective". *American Behavioral Scientist*, (42)1: 5-20
- Fung, Archon (2003) "Associations and Democracy: Between Theories, Hopes, and Realities". *Annual Review of Sociology*, (29): 515-539.
- Gutmann, Amy (1998) *Freedom of Association*. Princeton: Princeton University Press.
- Habermas, Jürgen (1992) *Faktizität und Geltung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Hirst, Paul (1994) *Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Howard, Marc M. (2002) "The Weakness of Postcommunist Civil Society". *Journal of Democracy*, (13)1: 157-169.
- Hyden, Goran (1997) "Civil Society, Social Capital, and Development: Dissection of a Complex Discourse". *Studies in Comparative International Development*, (32)1: 3-30.
- Kean, John (1998) *Civil Society: Old Images, New Vision*. Stanford: Stanford University Press.
- King, Charles (2000) "Post-Postcommunism: Transition, Comparison, and the End of 'Eastern Europe'", *World Politics*, (53)1: 143-173.
- Mayer, Nonna (2003) "Democracy in France: Do Associations Matter?". U: Hooghe, Marc and Stolle, Dietlind (ur.) *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York : Palgrave Macmillan.
- Newton, Kenneth (1999) "Social capital and democracy in modern Europe". U: Deth, Jan W. i dr. (ur.) *Social Capital and European Democracy*. London/ New York: Routledge, 3-24.
- Offe, Claus i Fuchs, Susanne (2002) "A Decline of Social Capital? The German Case". U: Putnam, Robert D. (ur.), *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. New York: Oxford University Press, 189-244.

Putnam, Robert D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon&Schuster.

Reese-Schäfer, Walter (2004) "Civilno društvo i demokracija". *Politička misao*, (41)3: 65-79.

Rupnik, Jacques (1999) "Eastern Europe a Decade Later: The Postcommunist Divide". *Journal of Democracy*, (10)1: 53-63.

Skocpol, Theda (2002) "From Membership to Advocacy". U: Putnam, Robert D. (ur.), *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. New York: Oxford University Press, 103-137.

Skocpol, Theda (2003) *Diminished Democracy: From Membership to Management in American Civic Life*. Oklahoma City: University of Oklahoma Press.

Sztompka, Piotr (1996) "Looking Back: The Year 1989 as a Cultural and Civilizational Break". *Communist and Post-Communist Studies*, (29)1: 126-127.

Stolle, Dietlind (1998) "Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations". *Political Psychology*, (19)3: 497-525.

Šalaj, Berto (2003) "Koncept socijalnoga kapitala u komparativnoj politici". *Politička misao*, (40)4: 126-144.

Tocqueville, Alexis de (1968) [1835.] *Democracy in America*. Collins: London.

Warren, Mark (2001) *Democracy and Association*. Princeton: Princeton Univ. Press.

Wollebaek, Dag i Selle, Per (2002) "Does Participation in Voluntary Associations Contribute to Social Capital? The Impact of Intensity, Scope, and Type". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, (31)1: 32-61.

Wright, Eric Olin, (ur.) (1995) *Associations and Democracy*. New York: Verso.

Bilješka o autoru

Berto Šalaj je politolog i asistent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu na predmetima "Politička kultura i obrazovanje za demokraciju" i "Metodika političkoga obrazovanja". Diplomirao je i magistrirao na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu te trenutno priprema doktorsku disertaciju na temu "Socijalni kapital u postkomunističkim državama: Hrvatska u komparativnoj perspektivi". Objavio je niz znanstvenih i stručnih članaka fokusiranih na područja političke kulture, socijalnoga kapitala, obrazovne politike i političkoga obrazovanja.

DRUŠTVENI TRENDovi I KOMUNIKACIJSKI ASPEKTI DJELOVANJA NEVLADINIh ORGANIZACIJA U HRVATSKOJ

Dražen Lalić

Uvod

Vrlo je korisno da rezultate znanstvenoga istraživanja zajednički rasprave i interpretiraju autori i stručnjaci različitih profila koji nisu sudjelovali u njegovoj pripremi i provođenju. I moje dosadašnje profesionalno iskustvo potvrđuje kako se na takav način može dobiti valjana i multidisciplinarna interpretacija: rezultate nekih svojih empirijskih istraživanja prezentirao sam zainteresiranim kolegama i zajedno s njima ih raspravio na okruglim stolovima.¹⁷ Takve rasprave mogu biti veoma korisne, posebno za osmišljavanje novih znanstvenih pristupa društvenim problemima i njihovom suzbijanju.

Istraživanje Instituta Ivo Pilar "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama" ocjenjujem vrlo vrijednim, i to zbog više razloga, od kojih ovdje ističem tri koje smatram najvažnijima. Prvo, tim se istraživanjem popunjavaju neke uočljive "bijeke mrlje na sociološkom atlasu Hrvatske", kako je neistražene ili slabo istražene društvene fenomene odredio pokojni akademik Josip Županov u svojoj interpretaciji rezultata empirijskoga istraživanja "Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene u Hrvatskoj" (Županov, 2002: 9). Naime, nevladine organizacije i civilno društvo u nas su do sada tek rijetko bili predmet ozbiljnih znanstvenih istraživanja.¹⁸

Drugo, riječ je o istraživanju kojim je prikupljen, koliko mi je poznato, dosad najveći broj različitih podataka o stavovima i mišljenjima te ponašanjima građana koja su vezana uz nevladine organizacije, pa time i civilno društvo. To je područje društvenoga života koje ima veliku i sve veću važnost, uz ostalo i zato što je u s time povezane aktivnosti posljednjih godina u nas uključeno mnogo organizacija i građana.¹⁹

Treće, ocjenjujem kako je istraživanje Instituta Ivo Pilar potencijalno prilično primjenjivo u političkom i društvenom životu. Primjerice, njegovi rezultati mogu biti veoma korisni za dizajniranje

¹⁷ Posebno su zanimljiva bila dva okrugla stola: onaj u vezi s anketnim istraživanjem "Pojavnost i uvjetovanost zlouporabe droge u Splitu", koje sam 1997. proveo zajedno s psihologinjom Mirjanom Nazor (rasprava s toga okrugloga stola objavljena je te godine, zajedno s rezultatima istraživanja, u publikaciji istoga naziva), te okrugli stol "Problemi suvremenoga Splita", koji je u povodu objavljivanja moje knjige "Split kontra Splita. Pogled sociologa na probleme jednoga grada" (Lalić, 2003) održan u studenome 2003. godine.

¹⁸ Među rijetkim istraživanjima s tom tematikom posebno se svojom kvalitetom ističe međunarodno istraživanje "CIVICUS-ov indeks civilnog društva", koje u Hrvatskoj od 2001. godine, pod vodstvom Gojka Bežovana, provodi udruga CERANEO (www.ceraneo.hr).

¹⁹ U Hrvatskoj je 2005. bilo registrirano čak 27.644 udruga (podatak preuzet iz Cigelj, 2005), što dopušta procjenu kako je u njima (jer nisu sve aktivne) angažirano barem stotinu tisuća građana.

i provođenje strategije poticanja razvoja nevladinih organizacija i civilnoga društva u RH koje bi bilo uspješnije od dosadašnjih pokušaja osmišljavanja i realiziranja takve strategije.

U ovom tekstu pokušavam pridonijeti interpretaciji nekih rezultata toga istraživanja, koje je pružilo puno vrijednih pokazatelja. Zadržavam se na analizi posebno upečatljivih rezultata koji se odnose na komunikacijske aspekte djelovanja nevladinih organizacija u nas te (nekih) uz to djelovanje vezanih društvenih trendova.

Uvodno držim potrebnim istaknuti kako nevladine organizacije određujem u najužoj povezanosti s civilnim društvom. U tom smislu slijedim određenje civilnoga društva prema kojemu je ono "populacija grupa formiranih za kolektivne ciljeve primarno izvan okvira države i tržišta" (Van Rooy, nav. prema: Vrcan, 2005: 50). Još preciznije izneseno, koristim "najužu" definiciju civilnoga društva koje je u svom instruktivnom pregledu suvremenih prijepora o tom fenomenu (u tom sklopu i prijepora o definiranju pojma civilno društvo) dao Srđan Vrcan, ističući kako se civilno društvo odnosi na "osobitu kombinaciju od države autonomnih i dobrovoljnih ne-profitnih asocijacija građana ili novih društvenih pokreta, kao i na osobitu javnu sferu koju karakterizira visok stupanj faktičke autonomije i izrazite otvorenosti i u kojoj se potvrđuje političko djelovanje u smislu 'moći započeti'" (Vrcan, 2005: 52).

Takvo određenje uvodi u pristup koji civilno društvo motri kao djelovanje nevladinih, odnosno neprofitnih organizacija koje se primarno zbiva u javnoj sferi. Za razliku od građanskoga društva koje je utemeljeno na privatnom vlasništvu odnosno području ekonomije, civilno je društvo zasnovano na socijalnim interakcijama i političkoj sintezi građana (Nohlen, 2001). Stoga je civilno društvo upućeno na javnu sferu, koja je prema Jürgenu Habermasu područje u kojemu građani raspravljaju i djeluju na temelju sloboda udruživanja i izražavanja: "Pod javnom sferom mislimo prije svega na carstvo našega društvenog života u kojemu se može oblikovati nešto slično javnom mnijenju (...) Građani se ponašaju kao javno tijelo kada vijećaju bez ograničenja - to jest, u okviru jamstva slobode okupljanja i udruživanja i slobode izražavanja i objavljivanja svoga mišljenja" (nav. u: McNair, 2003: 25-26). Polazeći od doprinosa Thomasa McCarthyja, Habermas ističe kako se, uslijed snaženja (obrazovanoga) građanstva i razvojem demokracije, odigravanje vlasti *pred* narodom (kao što je to bilo u autokratskim sustavima) zamjenjuje javnim nadziranjem i kritičkim diskursom *od strane* naroda (Habermas, 1989: xi). Slijedom toga, civilno društvo je upečatljiv izraz i snažan generator deliberativne, odnosno diskurzivne demokracije.

Slijedom navedenoga, nevladine organizacije određujem kao organizirane, kolektivne aktere civilnoga društva, dakle one aktere koji u javnoj sferi, kako bi unaprijedili dobro neke skupine ili opće dobro, izražavaju i promiču interese koji se ne mogu (valjano) izraziti i promicati isključivo mehanizmima tržišta i države. Napominjem da u ovom tekstu pojam udruge koristim kao sinonim za nevladine organizacije.

Interpretacija

U ovom tekstu ukratko izlažem četiri zapažanja vezana uz rezultate ovoga istraživanja, koja su prema mojem mišljenju posebno vrijedna.

1. Nerazvijenost autonomne javne sfere nevladinih organizacija i civilnoga društva

Prvo je zapažanje vezano uz komunikacijske aspekte djelovanja nevladinih organizacija u suvremenoj Hrvatskoj. Rezultat istraživanja prema kojemu je velika većina (83,3%) anketiranih građana čula za izraz udruga ili nevladina organizacija ocjenjujem (znanstveno i društveno) manje važnim od toga da je registriran gotovo podjednak broj anketiranih koji ispravno razumiju značenje toga izraza (43,3% od cijeloga uzorka) i koji to značenje ne znaju (40%), te da 8,0% uopće nije čulo za taj izraz i da 8,7% nije odgovorilo na to pitanje. Naime, široko zamjećivanje nekoga društveno važnoga pojma u javnosti zaista je malo važno ako nije jednako ili barem približno izravno povezano s točnim poznavanjem onoga na što se taj pojam odnosi, a što je nužna osnova za blagotvornu promjenu ljudskoga ponašanja.²⁰ Sasvim slično tome, od pukoga zamjećivanja naziva nekoga ekonomskog *branda* tvrtka koja ga je dizajnirala nema velike koristi ako mnogi (potencijalni) kupci ne znaju koji proizvod ili koju uslugu on označava, pa samim time ni koje svoje potrebe i prohtjeve mogu zadovoljiti korištenjem toga proizvoda ili te usluge.

Slikovito rečeno, u vezi s obaviještenosti o postojanju udruga i njihovim aktivnostima “čašu” sam skloniji ocijeniti polupraznom nego polupunom. Istraživanjem utvrđenu činjenicu da više od polovine anketiranih na ovaj ili onaj način ne zna značenje izraza udruga ili nevladina organizacija ili uopće nije čula za taj izraz ocjenjujem nepovoljnom za razvitak nevladinih organizacija i civilnoga društva u Hrvatskoj, s obzirom na to da je osnovna pretpostavka toga razvitka sadržana u širokom javnom poznavanju i prihvaćanju naravi i načina izražavanja toga fenomena. No to je velik izazov za nevladine organizacije u nas, koje bi ubuduće trebale intenzivnije i učinkovitije educirati građane o svom radu kako bi osigurale osnovni preduvjet za povećanje angažmana ljudi u civilnom društvu.

Držim kako je osnovni razlog za takvo nepovoljno stanje sadržan u okolnosti da civilno društvo u nas, za razliku od civilnoga društva u nekim drugim zemljama, nije uspjelo razviti autonomnu i snažnu javnu sferu koja bi trebala biti situirana izvan medija i službene javnosti.²¹ Na tu ocjenu upućuju i rezultati istraživanja koji se odnose na izvore informiranja o udrugama: za čak četiri petine anketiranih osnovni izvor u tom smislu su sredstva javnoga informiranja odnosno masovni mediji. Posebno su zanimljivi odgovori koji se odnose na medij koji je najvažniji izvor informiranja

²⁰ Vrijedi istaknuti kako se još Konfucije zalagao za “ispravljanje imena”, tj. da se ljudi ponašaju u skladu s idealnim značenjem pojmova važnih za funkcioniranje zajednice (Hlad, 2002).

²¹ Primjerice, autonomna javna sfera civilnoga društva vrlo je razvijena u Sloveniji, što pokazuje učinkovit način organiziranja niza aktivnosti u posljednje vrijeme: protesta u vezi sa sastankom Bush-Putin u Kranju, kampanje nevladinih organizacija protiv ulaska Slovenije u NATO, dugotrajnoga prosvjeda protiv državne politike prema izbrisanim doseljenicima, Romima, ilegalnim imigrantima i azilantima i sl.

o radu udruga. Za izrazitu većinu anketiranih najvažniji medij u tom smislu je televizija (61,4%), zatim dnevne novine (četvrtina) i radio (6,1%). Internet, kao medij koji se pokazao kao posebno pogodan za autonomno informiranje nevladinih organizacija,²² najvažniji je izvor informiranja za samo 4,7% građana zahvaćenih ovim istraživanjem.

Da su nevladine organizacije u nas uglavnom prepuštene *mainstream* medijima upućuje činjenica da na javnoj televiziji nema specijaliziranih emisija za područje civilnoga društva. Doduše, na televizijske rasprave o nekim važnim društvenim problemima i temama razmjerno često se pozivaju istaknuti aktivisti nevladinih organizacija²³, ali oni ne mogu utjecati na odabir tema i koncept tih emisija. Na nekim radiostanicama (npr. na zagrebačkom Radiju 101, gdje se emitira kvalitetna Civildreta) emitiraju se emisije specijalizirane za to područje, koje su koncepcijski zasnovane na partnerskom odnosu nekih medija i nevladinih organizacija, ali postojanje takvih emisija puno je više izuzetak nego važan sastavni dio funkcioniranja radijskoga medija u nas danas.

Dakle, komuniciranje između nevladinih organizacija i građana ponajviše je posredne naravi. Prema ulozi i vrsti masovnih medija koji provode ulogu posrednika to je komuniciranje u svojem glavnom tijeku sukladno već dulje vrijeme u nas pa i u mnogim drugim zemljama prevladavajućim trendovima društvenog komuniciranja. Ti su trendovi, samo da naznačim, obilježeni slabim provođenjem informativne, odnosno "nadzorne" funkcije medija, poremećajima u provođenju edukacijske funkcije medija, uskim prostorom za demokratsko oblikovanje javnoga mnijenja, teškoćama izražavanja nekih političkih i drugih stajališta, nametanjima pojedinačnih gospodarskih i političkih interesa na štetu općega dobra, i slični.

S obzirom na to da nevladine organizacije u komunikacijskom aspektu svoga djelovanja uglavnom dijele "sudbinu" drugih organizacija koje su također ponajviše vezane uz televizijsko i drugo posredno komuniciranje²⁴ i izložene prevladavajućim trendovima društvenoga komuniciranja, te uzevši u obzir specifičnost djelovanja udruga kao društvenih aktera koji bi trebali ostvariti osobito blisku interakciju s građanima, vrlo je važno analizirati rezultate istraživanja koji se odnose na obilježja izravnoga komuniciranja tih organizacija. Kakvoća takvoga komuniciranja između nevladinih organizacija i građana u nas ponajprije je ustanovljena rezultatom istraživanja prema kojem ukupno tek trećina ispitanika poznaje osobu koja je aktivna članica ili član neke udruge. Naime, činjenica da izrazita većina građana ne poznaje ni jednoga aktivista ograničava komunikacijsko djelovanje nevladinih organizacija, jer zbog toga ti građani ne mogu dobiti izravne informacije o aktivnostima udruga i području kojima se one bave ili pak uz to vezane savjete. Takve informacije i savjete, pokazalo je ovo istraživanje, dobilo je samo 4,5 odnosno 8,1% ispitanika, a

²² Upravo je internet najučinkovitije sredstvo (međusobnoga) informiranja organizacija i pojedinaca koji su angažirani u antiglobalističkom pokretu u svijetu, pa i u Hrvatskoj.

²³ Posebno se često aktivisti nevladinih organizacija pozivaju u emisije HTV-a "Latinica", "Otvoreno" i "Nedjeljom u dva".

²⁴ Primjerice, anketno istraživanje koje je Fakultet političkih znanosti proveo u studenome 2003. na reprezentativnom uzorku od 1153 punoljetna građana Hrvatske pokazalo je da se o izborima i političkim strankama oni izrazito najviše informiraju posredstvom televizije (ukupno 88,7% u tu svrhu često i povremeno koristi taj medij), slušajući radio (ukupno 57,4%), čitajući dnevne novine (ukupno 55,6%), a znatno manje čitajući tjednike i magazine (ukupno 26,8%) te osobito posredstvom interneta (ukupno 6,2%) (Čular, 2005).

ostali su odgovorili kako oni osobno ili neki drugi član njihove obitelji od udruga dosad nisu dobili olakšan pristup njima bitnim informacijama ili nisu primili savjete.

Poblža analiza pokazuje kako je u vezi s komunikacijskim aspektima djelovanja nevladinih organizacija u Hrvatskoj moguće prepoznati razliku između dvije osnovne skupine anketiranih.

U prvoj je skupini oko trećina ukupnog uzorka, a sačinjavaju je oni koji točno znaju što znači pojam udruga/nevladina organizacija, sámi su članovi udruge i(ili) većinom poznaju neku osobu koja je aktivan član udruge, uz javne medije koriste i izravne izvore informiranja o tom području i sl. U toj su skupini izrazitije prisutni muškarci, osobe srednje dobi, ljudi koji imaju visoko i srednje obrazovanje te oni koji žive u velikim gradovima. No treba istaknuti kako usprkos svojemu sudjelovanju u komuniciranju s udrugama mnogi od anketiranih iz te skupine nisu izravno (osobno ili preko člana obitelji) osjetili neki koristan učinak rada neke udruge, na što upućuje rezultat prema kojemu je takav učinak osjetilo samo 19,3% anketiranih.

U drugoj je skupini oko dvije trećine anketiranih, koji ili ne znaju značenje pojma udruga ili to značenje znaju tek na temelju praćenja televizije, tiska i radija. Ti ispitanici nemaju izravne informacije o nevladinim organizacijama i njihovim aktivnostima, te nisu osobno ili kao članovi obitelji izravno imali neki za njih korisni kontakt s udrugama. Među njima su puno zastupljenije žene, osobe nižega obrazovanja i one koje žive u manjim gradovima i selima.

Na temelju iznesenih podataka može se zaključiti kako je autonomna javna sfera nevladinih organizacija i civilnoga društva u nas prisutna tek u naznakama ili, u najboljem slučaju, da je prilično nerazvijena. Daljnje unaprjeđenje kvaliteta rada i društvenoga utjecaja nevladinih organizacija i civilnoga društva u Hrvatskoj znatno ovisi upravo o profiliranju i razvijanju takve javne sfere. Preciznije, to ovisi o osnivanju medija koji bi promovirali aktivnosti nevladinih organizacija te ideju civilnoga društva, intenzivnijem i kvalitetnijem korištenju za to osobito pogodnih novih medija (ponajprije interneta) i(ili) o poboljšanju suradnje nevladinih organizacija s etabliranim medijima. Doduše, javna televizija i radio te neki drugi mediji do sada su se "bavili" radom tih organizacija, ali su to činili, moguće je ocijeniti, nedovoljno intenzivno i kvalitetno.

Također treba upozoriti kako nevladine organizacije u Hrvatskoj ubuduće trebaju bolje organizirati i učinkovitije provoditi svoje izravno komuniciranje s građanima. U tom smislu nužno je ostvariti dvosmjerno komuniciranje, dakle ne isključivo ili dominantno ono koje ide *od* nevladinih organizacija prema građanima, nego i dosad u nas prilično nerazvijeno komuniciranje koje kreće od građana *prema* tim organizacijama.

2. Stanovnici velikih gradova i malih mjesta najskloniji udrugama

Drugo zapažanje odnosi se na ovim istraživanjem ustanovljenu razliku u stavovima i mišljenjima građana s obzirom na vrstu naselja u kojima žive. Pokazalo se kako ispitanici iz velikih gradova i malih mjesta, odnosno sela imaju pozitivnije stavove o nevladinim organizacijama te se više uključuju u njihove aktivnosti od ispitanika iz naselja srednjega stupnja urbaniziranosti. Tako se s tvrdnjom da *udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu* slaže 59,9% ispitanika iz velikih gradova, 57,4% ispitanika iz malih mjesta te značajno manje, njih 49,7% ispitanika iz mjesta srednjeg stupnja urbaniziranosti. U pogledu tvrdnje da *udruge u velikoj mjeri poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici* jedina značajna razlika utvrđena je s obzirom na stupanj urbaniziranosti mjesta, s kojom se slaže relativno najviše građana iz mjesta malog stupnja urbaniziranosti.

Na prvi pogled ti su rezultati prilično iznenađujući zato što se uglavnom predmnijeva kako je odnos prema nevladinim organizacijama i civilnom društvu pozitivniji kod stanovnika gradova nego kod ljudi koji žive u selima, odnosno da se stupanj vezanosti ljudi uz civilno društvo intenzivira u skladu s većom urbaniziranošću naselja u kojima žive.

Što se tiče žitelja malih mjesta, moje objašnjenje iznesenoga rezultata polazi od ocjene o utjecaju i dalje prisutne tradicionalne kulture kod nas, koji je posebno snažan u selima/malim mjestima. U malim sredinama gdje se ljudi uglavnom međusobno dobro poznaju i gdje lakše prepoznaju autoritete koje trebaju slijediti te se, slijedom mehaničke solidarnosti, snažno emocionalno identificiraju sa zajednicom, često postoji veća spremnost za uključivanjem u skupine i udruge kao učinkovit način da se izraze i promiču kolektivno doživljene potrebe i interesi. Također, u selima/malim mjestima djelovanje udruga je posebno istaknuto, s obzirom na to da zbog nedostatka (drugih) sadržaja neko kulturno-umjetničko ili lovačko društvo često funkcionira kao stjecište (okupljanja i izražavanja) zajednice.

U naseljima srednje urbaniziranosti, s jedne strane, već je u nas moguće uočiti sindrom "usamljene gomile" na koji je još sredinom prošloga stoljeća upozorio David Riesman, glasoviti američki sociolog i novinar (Riesman, 1950), tj. otuđenost odnosa između ljudi koji se uglavnom ne poznaju ili se nedovoljno poznaju, te stoga teže prepoznaju autoritete; s druge strane, u tim su naseljima slabiji materijalni, organizacijski, kadrovski, informacijski i drugi resursi za djelovanje udruga nego u velikim gradovima koji su nedvojbeno bogatiji i u kojima ljudi imaju viši životni standard.

U velikim su gradovima takvi resursi i uvjeti za djelovanje udruga puno dostupniji nego u drugim naseljima, što ublažava posljedice sindroma "usamljene gomile". Drugim riječima, u Zagrebu, Splitu, Osijeku i Rijeci ima puno stručnjaka, medija, projekata koje financira lokalna vlast i drugih resursa blagotvornih za nevladine organizacije te uključivanje građana u njihove aktivnosti. No pritom treba uzeti u obzir kako ti resursi nisu jednako raspodijeljeni: u razmjerno bogatom

Zagrebu sasvim su izvjesno povoljniji financijski, kadrovski i drugi uvjeti za razvitak civilnoga društva nego u drugim velikim gradovima Hrvatske; također, u metropoli je prisutan svojevrsan kumulativni učinak rada udruga koje imaju središte u Zagrebu, a djeluju na razini cijele zemlje.

S tim u vezi, šteta je što u sklopu ovoga istraživanja nisu ispitane razlike u vrstama udruga između naselja male i velike urbaniziranosti: pretpostavljam kako su u selima prisutnije udruge koje se bave zaštitom kulturnoga identiteta lokalne zajednice, vatrogasna društva, sportski klubovi i slične, dok je u velikim gradovima više udruga koje imaju za cilj unaprjeđenje općega dobra.

Iz navedenoga proizlazi kako bi državna vlast svoje poticaje za nevladine organizacije i njihovo djelovanje ubuduće znatnije trebala davati akterima civilnoga društva u gradovima srednje veličine. Također, lokalne vlasti u tim gradovima i pripadajućim županijama trebale bi puno veću pažnju nego do sada usmjeravati kvalitetnim udrugama koje u njima djeluju, ne pristupajući im paternalistički, već kao partnerima u rješavanju problema lokalne zajednice koji su upravo u tim sredinama posebno teški.

3. Nevladine organizacije zanemaruju neke posebno teške društvene probleme

Treće je zapažanje vezano uz ustanovljen znatan nerazmjer između prepoznavanja društvenih problema²⁵ i područja djelovanja nevladinih organizacija. Pokazalo se kako bi najviše ispitanika kontaktiralo takvu organizaciju u vezi sa zaštitom okoliša, statusom osoba drukčije spolne orijentacije, neravnopravnošću spolova, problemima ratnih stradalnika i branitelja te ovisnošću; s druge strane, ovo je istraživanje, sasvim slično nekima drugima, potvrdilo kako su osnovni društveni problemi u Hrvatskoj nezaposlenost, korupcija, siromaštvo, teškoće gospodarstva/poljoprivrede i kriminal,²⁶ a najteži su problemi lokalne zajednice ispitanika uz navedene i narkomanija, nezaštićenost okoliša i nedostatnosti lokalne infrastrukture.

Moguće je ustanoviti više objašnjenja toga nerazmjera, a ovdje ću ukratko iznijeti samo neke od njih.

Ponajprije treba uzeti u obzir velik utjecaj aktivnih manjina koje su dobro organizirane i razmjerno uspješno skreću pažnju javnosti i vlasti na probleme kojima su izravno izloženi njihovi pripadnici (branitelji i članovi njihovih obitelji, seksualne i rodne manjine, roditelji ovisnika i apstinirajući ovisnici) ili na probleme za koje su pripadnici tih manjina osobito senzibilizirani (zeleni, feministkinje...). Društveni problemi poput korupcije, nezaposlenosti, teškoća gospodarstva,

²⁵ U znanstvenoj i drugoj javnosti široko je prihvaćeno funkcionalističko određenje prema kojemu se pojam društveni problem odnosi na pojavu koja ima sljedeća osnovna obilježja: raširena je, odnosno karakteristična za ponašanje velikoga broja ljudi; u javnosti se ocjenjuje kao nepoželjna; može se spriječiti ili ublažiti organiziranom društvenom akcijom (Lemert, 1972).

²⁶ Slične rezultate ispitivanja kako građani detektiraju osnovne društvene probleme dala su i druga istraživanja javnoga mnijenja provedena posljednjih godina u Hrvatskoj. Primjerice, istraživanje koje je Fakultet političkih znanosti u sklopu projekta "Izbori, stranke i parlament u Republici Hrvatskoj" realizirao u studenom 2003. godine na uzorku od 1153 ispitanika pokazalo je sljedeće rangiranje najtežih društvenih problema: 1. nezaposlenost (75,3% ispitanika je taj problem uvrstilo među jedan od tri najteža), 2. korupcija (62,3%), kriminal (44,1%), siromaštvo (37,1%), propadanje gospodarstva (32,2%), ovisnost o drogi (14,8%), političke podjele i sukobi (9,4%), nasilje (8,2%), depopulacija (5,1%), diskriminacija manjinskih skupina (4,0%) i urbanistička devastacija (2,4%) (Čular, 2005).

siromaštva i kriminala po svemu sudeći ne izazivaju mobilizaciju aktivnih i organiziranih manjina, ili je pak ta mobilizacija nedostatna, odnosno slaba. Naime, navedeni problemi su opće naravi i tiču se (gotovo) cijele populacije, što smanjuje motivaciju pripadnika (na posebnim pitanjima) angažiranih manjina da se angažiraju na njihovom suzbijanju; riječ je o posebno teškim i složenim problemima na koje mnogi pripadnici društva, pa i aktivisti civilnoga društva, reagiraju široko prihvaćenim osjećajem malodušja, tj. "naučenom bespomoćnošću".

Treba prepoznati, pa i raskrinkati, nepoduzetno i rješenjima "odozgo" sklono prevladavajuće stanje duha u nas. To je stanje duha, kao svojevrsni društveni trend, određeno raširenim mnijenjem kako velike društvene probleme treba riješiti vlast, umjesto mišljenja da vlast treba stvarati povoljne uvjete kako bi građani, kao pojedinci i pripadnici skupina, riješili te probleme. Moguće je uočiti kako mnogi građani niti ne pomišljaju kako bi se trebali sami pokrenuti i (ili) udružiti s istomišljenicima u cilju prevladavanja nezaposlenosti, korupcije i sličnih velikih društvenih problema koje vlasti i velike stranke već godinama zbog različitih razloga zanemaruju. Građani Hrvatske uglavnom - u članstvu udruga je ukupno 8,8% građana iz uzorka ove ankete, od kojih je nešto više od trećine neaktivno - pasivno iščekuju rješenja tih problema od vlasti, a kontaktiraju udruge i uključuju se u njihove aktivnosti uglavnom u vezi s društvenim teškoćama koje su izrazite i štetne, ali ne toliko kao navedeni najveći društveni problemi.

Treba svakako upozoriti i na tzv. liniju manjega otpora nekih aktivista kao generatora navedenoga nerazmjera: ruku na srce, ipak je jednostavnije i bezopasnije (iako nije jednostavno i bezopasno) angažirati se primjerice na osmišljavanju slobodnoga vremena djece i mladih ili terapiji ovisnika o drogi, nego boriti se protiv korupcije, kriminala ili malverzacija u gospodarstvu kao problema koji su na ovaj ili onaj način izravno vezani uz interese moćnih pojedinaca i skupina. Primjerice, u nas se suzbijanjem korupcije specijalistički i sustavno bavi tek pokoja - ne više od tri - nevladina organizacija, a zaštitom okoliša nekoliko desetaka. Pritom ističem kako osobno jednako poštujem rad organizacije Transparency International i Zelene akcije; treba nam više takvih, kvalitetnih udruga, ali držim kako se u nas danas najviše osjeća nedostatak nevladinih organizacija koje se bave korupcijom, nezaposlenošću i drugim velikim društvenim problemima.

Posebno je izražena zbunjenost i pasivnost udruga u vezi s temama i problemima vezanim uz ekonomiju kao ključnim područjem društvenoga života. Razvitak civilnoga društva u nas znatno ovisi o tome hoće li državne i lokalne vlasti, strane zaklade i drugi čimbenici stimulirati formiranje i djelovanje nevladinih organizacija usmjerenih na područje ekonomije kao i suzbijanje najtežih društvenih problema.

4. Veličina socijalnoga kapitala: građani Hrvatske još uvijek kuglaju u društvu

Posljednje zapažanje vezano je uz stanje socijalnoga kapitala u nas. Naime, istraživanje "Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama" osvjetlilo je neke važne aspekte socijalnoga kapitala u Hrvatskoj kao veoma važne dimenzije društvenoga života koja se nažalost tek rijetko spominje u znanosti, a još rjeđe u javnosti. Te aspekte ću u ovom tekstu tek naznačiti.

Da podsjetim, vodeći američki politolog Robert D. Putnam definirao je socijalni kapital kao onaj različit od fizičkoga kapitala koji se odnosi na vlasništvo pojedinaca: socijalni se kapital odnosi na veze između pojedinaca, socijalne mreže te norme uzajamnosti i povjerenja koje izrastaju iz tih mreža (Putnam, 2003). U znanstvenom bestselleru "Bowling Alone" (Putnam, 2000) on je argumentirano opisao i lucidno interpretirao slabljenje u ranijim desetljećima veoma snažnoga socijalnog kapitala u SAD-u, koje je efektno izrazio u metafori "kuglanja nasamo", tj. u opreci između kolektivnoga bavljenja tim sportom tijekom ranijih desetljeća i sadašnjega prevladavajućeg individualnog odlaska u kuglanu.

Sudeći prema rezultatima interpretiranog istraživanja, kao i prema drugim podacima, Hrvati, da se tako izrazim, uglavnom kuglaju u društvu: socijalni kapital u nas još uvijek je razmjerno velik (iako naravno manji nego u SAD-u i nekim drugim razvijenim zemljama). Ne treba glede toga uzeti u obzir samo rezultat istraživanja Instituta Ivo Pilar, prema kojemu je 8,8% ispitanika aktivno u udrugama,²⁷ nego i neke druge rezultate ovoga istraživanja: 36,4% ispitanika koji nisu uključeni u udruge sigurno ili vjerojatno bi se aktivirali kada bi za to postojali valjani uvjeti; nešto manje od trećine u posljednjih je godinu dana barem jednom potpisalo neku peticiju; većina ispitanika je u istom razdoblju dobrovoljno pomagala osobi koja nije članica ili član njihove obitelji; 46,4% ih daje priloge dobrotvornim organizacijama; gotovo dvije trećine ih daje novac u sklopu humanitarnih akcija za oboljele i sl.

Naravno, socijalni je kapital u nas bio veći za vrijeme Domovinskoga rata, kada je došla do izražaja solidarnost prema prognanicima i izbjeglicama te briga za stradalnike rata.²⁸ Neki rezultati ovoga istraživanja sugeriraju kako se društvena solidarnost održala i u poraću, iako ne tako izrazito kao u prvoj polovini i sredinom devedesetih.

Slijedom tranzicijskih procesa koji su se u nas odvijali u zlohudom znaku divljega kapitalizma (Županov, 2002), mnogi ljudi su se okrenuli sebi i svojim obiteljima, ali u nas još uvijek ima puno ljudi koji zorno pokazuju kako im je stalo do drugih i do općega dobra, te izražavaju tu brigu stvaranjem i razvijanjem udruga i socijalnih mreža.

²⁷ Prije nekoliko godina u novinama sam pročitao podatak kako je 1993. godine u Njemačkoj 4% građana bilo učlanjeno u građanske inicijative.

²⁸ Sociolog Aleksandar Štulhofer, analizirajući dinamiku sociokulturnoga kapitala (SKK) u Hrvatskoj (koji definira kao "skup kulturnih osobina koje stvaraju-i-održavaju međusobno povjerenje i kooperativnost unutar društvene zajednice ili skupine"), upozorio je kako "protivno površnoj pretpostavci, prema kojoj kolektivno nasilje razara društvenu povezanost, valja uzeti u obzir da su upravo ratna zbivanja rezultirala (privremeno) povišenim vrijednostima indikatora SKK. Takva, situacijska, društvena solidarnost često se iskazuje u povećanoj spremnosti na udruživanje" (Štulhofer, 2001: 228).

Ipak, treba se upitati koliko je solidarnošću i kooperativnošću određena aktivnost građana uvjetovana utjecajem tradicionalne kulture koja je zasnovana na emocijama i uz njih vezanim identitetima, a koliko je ta aktivnost utemeljena na modernom građanskom aktivizmu kao racionalnom i svjesnom društvenom djelovanju. Moguće je pretpostaviti kako u pozadini održanja socijalne solidarnosti u Hrvatskoj druge polovine prošloga i tijekom ovoga desetljeća više stoje tradicionalne mreže, nego network modernih udruga. Za valjanu potvrdu te hipoteze, kao i nekih drugih hipoteza koje se odnose na dublju kulturnu i društvenu pozadinu aktivnosti nevladinih organizacija i civilnoga društva u nas u cijelosti, treba provesti temeljita, multimetodološka i multidisciplinarna istraživanja.

Završna poruka

Završna poruka moga izlaganja jest da blagostanje društva nije vezano samo uz ostvarenje materijalnih životnih ciljeva njegovih pripadnika nego i za snaženje međusobne povezanosti i solidarnosti između njih. Ovo je istraživanje dalo vrijednu sliku o nevladinim organizacijama kao akterima koji bez obzira na svoje nedostatke i nespretnosti, te usprkos nedovoljnoj suradnji vlasti i pasivnosti nemaloga dijela javnosti, često bolje od drugih aktera mogu povezati ljude i osnažiti njihovu međusobnu solidarnost te suradnju.

Daljnji razvitak nevladinih organizacija u Hrvatskoj, prema mojoj procjeni, poglavito ovisi o razvitku javne sfere kao područja u kojem se građani mogu slobodno udruživati i izražavati, te u tom sklopu ponajviše o formiranju autonomne javne sfere civilnoga društva. Snaženje deliberativne, diskurzivne demokracije trebalo bi omogućiti nevladinim organizacijama i drugim akterima civilnoga društva da preciznije identificiraju zbiljske društvene probleme i teme (osobito relevantne za život građana) kojima se trebaju baviti, da lakše poduzmu ono što se naziva "moći započeti" (dakle, poduzeti nove, za neku skupinu i zajednicu u cijelosti važne projekte odnosno zahvate u društvenu stvarnost), da racionalnije osmisle svoje komunikacijske strategije usmjerene ostvarenju kvalitetnije i šire interakcije s građanima kao i s državnim i lokalnim vlastima t.e općenito motreno, učinkovitije nego do sada rade na promicanju općega dobra.

Literatura

- Cigelj, Jadranka (2005) "Civilno društvo treba više utjecati na društvene pojave". Intervju vodio Vlado Čutura. Glas Koncila, Zagreb, 24. listopada.
- Čular, Goran (ur.) (2005) *Izbori i konsolidacija demokracije u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Grubišić, Ivan i dr. (ur.) (1997) *Pojavnost i uvjetovanost zlouporabe droge u Splitu. Nalazi istraživanja i rasprava s okrugloga stola*, Split: Grad Split, Informacijski centar za mlade.
- Habermas, Jürgen (1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: Polity Press.
- Hlad, Dragutin (prir.) (2002) *Kazivanja Konfucija*. Zagreb: MISL.
- Lalić, Dražen (2003) *Split kontra Splita. Pogled sociologa na probleme jednoga grada*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Lemert, Edwin M. (1972) *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- McNair, Brian (2003) *Uvod u političku komunikaciju*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Nohlen, Dieter (ur.) (2001) *Politološki rječnik. Država i politika*. Osijek, Zagreb, Split: Pan Liber.
- Putnam Robert D. (2000) *Bowling Alone. The Collaps and Revival of American Community*. New York, London, Toronto, Sydney, Singapore: A Touchstone Book.
- Putnam, Robert D. (2003) *Kako demokraciju učiniti djelotvornom. Civilne tradicije u modernoj Italiji*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
- Riesman, David (1950) *The Lonely Crowd*. New Haven: Yale University Press.
- Štulhofer, Aleksandar (2001) "Dinamika sociokulturnog kapitala u Hrvatskoj: 1995-1999". U: Meštrović, Matko (ur.) *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*, Zagreb: Ekonomski institut.
- Vrcan, Srđan (2005) "Suvremeni prijepori o civilnom društvu". U: Dvornik, Srđan, Christophe Solioz (ur.) *Transformacija Hrvatske: sljedeći korak*, Zagreb: Forum for Democratic Alternatives.
- Županov, Josip (2002) "Predgovor" U: Radin, Furio i Vlasta Ilišin (ur.) *Mladi uoči trećeg milenija*, Zagreb: IDIS i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Županov, Josip (2002) *Od komunističkog pakla do divljega kapitalizma. Odabrane rasprave i eseji*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

Bilješka o autoru

Dražen Lalić diplomirani je politolog i doktor sociologije. Izvanredni je profesor na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu gdje drži nastavu na predmetima Sociologija hrvatskog društva i Politička komunikacija. Proveo je više istraživanja iz područja društvene devijacije, sporta, mladih i urbanoga života. Posljednjih je godina njegov znanstveni interes osobito usmjeren na analizu političke komunikacije i političkih zbivanja u Hrvatskoj. Sam ili u koautorstvu objavio je devet znanstvenih i stručnih knjiga te tridesetak radova. Godinama je aktivan u različitim organizacijama civilnoga društva.

RELEVANTNOST NALAZA ZA STRATEŠKA OPREDJELJENJA UDRUGA SPRAM GRAĐANA/GRAĐANKI

Suzana Kunac

Uvodne napomene

Istraživanje “Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama”, koje je 2005. godine proveo Institut društvenih znanosti Ivo Pilar za potrebe Academy for Educational Development (AED) interpretirat ću iz dva umnogome različita, a ponekad i nespojiva pristupa - aktivističkoga i znanstveno-istraživačkoga. U iščitavanju rezultata istraživanja usmjerit ću se na promišljanje budućih aktivnosti nevladinih organizacija (odnosno udruga ili organizacija civilnog društva)²⁹ kako bi različite aktivnosti slobodno udruženih građana/građanki bile prepoznatljivije u širem društvenom kontekstu u odnosu na vidljivost utvrđenu ovim istraživanjem, dok ću se djelomično osvrnuti i na sam pristup istraživanju vidljivosti udruga u Hrvatskoj.

Na samom početku želim istaknuti da istraživanje “Stavovi javnosti o nevladinim organizacijama” pobuđuje posebnu pažnju samih aktivista/aktivistkinja koji/koje djeluju u udrugama. Nakon dugogodišnjeg rada ovo istraživanje pruža uvid u često nerazpoznatljiv prostor komunikacije između udruga i građana/građanki - udruge iz ovoga istraživanja mogu jasnije prepoznati na koji način građani vide i razumiju njihove napore i djelovanje.

Osim toga, istraživanje je posebno vrijedno iz nekoliko razloga: provedeno je na probabilističkom, višestapno stratificiranom uzorku metodom usmene ankete po kućanstvima s prilično ekstenzivnim ciljevima istraživanja - utvrditi razinu obaviještenosti javnosti o postojanju i aktivnostima nevladinih organizacija; utvrditi stavove javnosti o nevladinim organizacijama i njihovim aktivnostima; utvrditi zastupljenost i odrednice članstva i (ne)sudjelovanje u radu udruga; utvrditi zastupljenost pojedinih tipova aktivnosti u zajednici - što ga čini do sada najsveobuhvatnijim i najpreciznijim istraživanjem o stavovima javnosti prema udrugama. Također, ovo istraživanje koristi sva dosadašnja istraživačka iskustva ispitivanja javnog mnijenja o prepoznatljivosti rada udruga, i to posebice pri definiranju osnovnih pojmova (poput udruga/nevladina organizacija) te u korištenju klasifikacija područja rada udruga.

²⁹ U ovom tekstu pojmove udruga, organizacija civilnog društva i nevladina organizacija koristit ću kao sinonime, a tako su termini udruga i nevladina organizacija korišteni i u istraživanju na čije se nalaze osvrćem.

Napomene o predmetu istraživanja

Bez obzira na očitu prednost komparacije, korištenje međunarodne klasifikacije³⁰ područja rada udruga u Hrvatskoj smatram mogućim remetilačkim faktorom ovoga (a i većine drugih) istraživanja, i to stoga što je za prepoznatljivost rada udruga ključno rabiti upravo one pojmovne odrednice koje se pojavljuju u javnom diskursu, a koje konstruiraju kreatori poruka (u ovom slučaju udruge) pri prezentiranju svojega rada građanima/građankama. Tako niti ovo istraživanje mjestimično ne uvažava specifičnost hrvatskoga konteksta razvoja civilnog društva niti jezične specifičnosti upotrebe pojmova, kako samih građana/građanki tako ni organizacija civilnog društva, što u konačnici ima određene implikacije na same rezultate istraživanja, na što se osvrćem u interpretaciji pojedinih nalaza.

Prema korištenoj međunarodnoj klasifikaciji područja rada udruga, uvjerenja sam da 14 kategorija³¹ predloženih u ovom istraživanju na prilično uopćen, ali ipak distinktivan način pokriva djelovanje 27.644 registriranih udruga u RH. Ovaj velik broj i raznovrsnost djelovanja udruga možemo tumačiti na dva načina. S jedne strane, prema Diamondu (1994), rast broja nevladinih organizacija po sebi je povezan s razvojem demokracije na nacionalnoj razini. S druge strane, McLean (1996) upozorava da pluralizam i raznovrsnost organizacija civilnog društva neće nužno osigurati demokratsku političku kulturu pa nevladine organizacije mogu biti promicatelji demokratizacije samo ako su njihove unutrašnje strukture i ideološke pretpostavke - demokratske (21). Sklona sam složiti se s McLean i postaviti pitanje koliko od ukupnoga broja udruga u Hrvatskoj uopće djeluje u javnom prostoru i koliko im je stalo obavijestiti javnost o svojim ciljevima i aktivnostima. Ovdje smatram važnim naznačiti da se i same komunikacijske strategije, kao i komunikacijski alati koje pojedine udruge koriste u svojem djelovanju umnogome razlikuju, kako u odnosu na njihove unutrašnje strukture i ideološke pretpostavke tako i u odnosu na same misije i ciljeve zbog kojih su udruge osnovane. Pritom mislim na razliku komunikacijskih strategija i misija (npr. Savez izviđača Hrvatske u odnosu na HVIDR-u ili pak GONG u odnosu na Hrvatsko sociološko društvo). Prema posljednjim istraživačkim nastojanjima,³² od ukupnoga broja registriranih udruga između 300 i 500 njih bavi se ljudskim pravima i demokratizacijom - a to su upravo one organizacije kojima je najviše stalo biti prisutnima u javnom prostoru i utjecati na političke procese.

Zato, kada govorimo o razini obaviještenosti javnosti o postojanju i aktivnostima nevladinih udruga, bilo bi važno ne uzimati cjelinu civilnog društva kao predmet istraživanja, već onaj dio organizacija civilnog društva/udruga koji pretendira na aktivno i kritičko sudjelovanje u javnom prostoru - što su najčešće udruge koje se bave javnim zagovaranjem, stavljanjem novih (zanemarenih) tema na

³⁰ Franc i Šakić u ovom istraživanju koriste međunarodnu klasifikaciju prema L. Salamon i H. Anheier, (1993): "A comparative study of the non-profit sector: purposes, methodology, definition and classification", u S. Saxon-Harrold i J. Kendall (urednici): *Researching the Voluntary Sector*, vol. 1., Tonbridge, Charities Aid Foundation.

³¹ Ovih 14 kategorija su: 1. umjetnost i kultura; 2. sport, hobi i rekreacija; 3. obrazovanje i istraživanje; 4. zdravlje, socijalne usluge i humanitarni rad; 5. okoliš; 6. ekonomski razvoj; 7. prava i politika - uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilje; 9. promocija civilnog društva; 9. međunarodni odnosi; 10. religija; 11. poslovna i stručna udruženja i sindikati; 12. javne službe; 13. političke kampanje i izbori; 14. neko drugo područje.

³² Istraživački projekti "Doprinosi organizacija civilnog društva demokratizacijskim procesima u RH", koji provode B.a.B.e., proljeće 2006. (u tijeku) te "O čemu i za koga izvještavaju udruge? - Istraživanje internet stranica udruga u Hrvatskoj", koji je provela Aida Bagić, MAP Savjetovanja, ožujak 2006. (preliminarni nalazi dostupni su na www.map.hr).

dnevni red, koje rade na podizanju građanske svijesti o pojedinim pitanjima (jer udruge često ulaze u javni prostor s namjerom da educiraju javnost o nekom društvenom problemu), koje reagiraju na kršenja građanskih i ljudskih prava, koje nastoje osigurati da institucije vlasti budu otvorene i odgovorne građanima/građankama itd. Prema korištenoj klasifikaciji za ovo istraživanje to bi u prvom redu bile udruge iz sljedećih područja: okoliš; prava i politika (uključujući ljudska prava i prava žena, izgradnju mira i nenasilje); promocija civilnog društva; političke kampanje³³ i izbori.

Uz ove probleme važno je uzeti u obzir i nepostojanje istraživanja na temu kako i na koji način udruge nastoje informirati i uključiti građane/građanke u svoje aktivnosti, tako da ostaje otvoreno pitanje koliko same organizacije ulažu u informiranje građana/građanki o svojem radu i aktivnostima, što se donekle može razaznati i iz samih formi aktivnosti. Za pretpostaviti je da će najveću energiju u komunikaciju s građanima/građankama uložiti one udruge koje žele zadobiti podršku javnosti za rješavanje općih društvenih problema. Isto tako, razina obaviještenosti javnosti uvjetovana je i drugim dimenzijama - prioritetnim problemima koje građani/građanke smatraju vrijednima rješavanja, kao i mogućnostima udruga da koriste upravo one izvore informiranja putem kojih se građani/građanke najčešće informiraju o radu udruga.

No problem (ne)vidljivosti nevladinih organizacija nešto je širi od samoga pojmovnog određivanja. Prije same interpretacije rezultata zadržala bih se na nekoliko odrednica konteksta djelovanja civilnog društva, značajnih za razumijevanje građanske percepcije rada i vidljivosti nevladinih organizacija u javnom prostoru, ali važnih i za pojašnjenje prepreka djelovanju organizacija civilnog društva u Hrvatskoj.

Napomene o kontekstu djelovanja civilnog društva u Hrvatskoj

Oko šire definicije civilnog društva među znanstvenicima postoji određen konsenzus - civilno društvo je jedna od osnovnih dimenzija društva uz državu i tržište (Carothers i Ottaway, 2000).

Treći val demokratizacije (Huntington, 1991) posljednjih desetljeća XX. stoljeća označava prekretnicu u razvoju civilnog društva, posebice u društvima u tranziciji. Naime, međunarodne agencije za razvoj (poput USAID-a) prepoznaju organizacije civilnog društva kao novu formu organiziranja unutar tranzicijskog konteksta stoga što upravo udruge nisu proizišle iz "starih" totalitarnih režima, već ih se percipira kao potencijalni izvor pritisaka na donositelje odluka i inicijatora potrebnih društvenih, institucionalnih i privrednih reformi u fazi prijelaza iz autoritarnih u demokratska društva.

³³ Uvjerena sam da naziv "političke kampanje i izbori" unosi konfuziju na razini značenja pojma jer, kao što sam navela, organizacije civilnog društva ne pretendiraju ući u političku arenu radi osvajanja vlasti - što politička kampanja i izbori najčešće podrazumijevaju. Sintagma preformulirana u, npr., "praćenje političkih kampanja i izbora" bila bi bolja, no tada nestaje prostor kampanja civilnog društva koje nisu imale za cilj osvajanje vlasti, nego utjecaj na neke političke odluke i procese.

Dakle, za razumijevanje funkcije civilnog društva od 90-ih do danas važno je istaknuti kako se civilno društvo razvija u odnosu na užu definiciju civilnog društva prema kojoj nevladine organizacije ili udruge djeluju na državu javnim zagovaranjem, međutim, same nisu zainteresirane za sudjelovanje u stranačkom, političkom životu. U čistom obliku ovaj normativni koncept inzistira na dva principa: (1) organizacije civilnog društva trebaju aktivno promovirati demokraciju i (2) trebaju imati unutrašnje ustrojstvo koje poštuje sve demokratske procedure.

Za razumijevanje suvremenog djelovanja civilnog društva važno je spomenuti i nove društvene pokrete, usmjerene na emancipaciju određenih identitetskih, marginaliziranih skupina i promociju dotad zanemarenih društvenih problema: "To su amorfni i neodređeni društveni pokreti koji su uvijek prisutni kada se političke strukture doživljavaju kao represivne i ranjive. Ti pokreti upućuju na partikularne identitete (etničke, nacionalne, religijske, rodne...). Oni postoje unutar države, ali su u suštini transnacionalni i mogu afirmirati prava koja postoje prije društvenog sustava unutar kojeg djeluju" (Cox, 1992).

Za potrebe ove interpretacije koristit ću definiciju civilnog društva koja u prvi plan stavlja autonomiju građanskog djelovanja u procesu deliberativne demokracije. Civilno društvo je najčešće interaktivni prostor koji se sastoji od formalnih i neformalnih udruženja građana/građanki koja uživaju autonomiju, ali je u trajnoj dinamičkoj komunikaciji s vladajućim političkim opcijama, drugim interesnim skupinama, donatorskim agencijama kako bi uspješno inicirao pozitivne društvene promjene za opću dobrobit pri čemu se vodi principima tolerancije i nenasilja.³⁴

Osnovna pretpostavka za aktivno građansko sudjelovanje u javnom prostoru (kroz rad u organizacijama civilnog društva, ali i na mnoge druge načine) jest demokratska vladavina u kojoj su građani/građanke subjekti ukupnih političkih procesa. "Političko sudjelovanje građana/građanki u pluralističkom društvu podrazumijeva informiranost, razumijevanje i kritički stav prema političkim pitanjima koji se gradi putem izravnog sudjelovanja u procesima javnog dijaloga između skupina s različitim kolektivnim interesima i identitetima."³⁵

Za interpretaciju podataka nužno je razjasniti da određeni deficit građanskog aktivizma i prepoznatljivosti rada udruga među građanima/građankama nije isključivo rezultanta moguće nedovoljno razvijenih praksi uključivanja i informiranja građana/građanki od strane organizacija civilnog društva, već je taj deficit uvjetovan i hrvatskim društvenim kontekstom. Naime, sudjelovanje građana/građanki temeljeno je na dobrovoljnom izražavanju vlastitih političkih preferenci i mišljenja, uvjetovano je njihovom *informiranošću i obrazovanjem* o funkcioniranju političkih institucija, cijelog sustava te o aktualnim političkim procesima. Pritom je važno da su političke institucije, a posebice procedure koje se odnose na građansko sudjelovanje, dovoljno

³⁴ Operativna definicija civilnog društva koju sam koristila u svojem magistarskom radu "Foreign Aid and Civil Society: Case Study South Africa and Croatia", University College London, Development Policy Unit, London, 2002.

³⁵ Definicija participativne demokracije, Poglavlje 5, "Sudionička demokracija", prvi nacrt Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvitak civilnog društva, 2006., str. 18, pristupljeno 25. svibnja 2006.

<http://strategija.civilnodrustvo.hr/files/Strategija-tekst-za-javnu-raspravu03052006.doc>

stabilne i transparentne. Obrazovanje za aktivno građanstvo način je postizanja primjerene informiranosti građana/građanki o političkim procesima, no što je još važnije, ima vitalnu funkciju u izgradnji zrelih politički aktivnih pojedinaca i stvaranju političke zajednice temeljene na vrijednostima demokracije i ljudskih prava. Uz informiranost i obrazovanje, *odgovorno djelovanje politički nezavisnih medija* - glavnog izvora informacija o političkim procesima sa značajnim utjecajem na političke stavove građana/građanki - treći je vitalni preduvjet za ostvarenje sadržajne, a ne formalne demokracije.³⁶

Kada poblizhe pogledamo kako su ova tri ključna preduvjeta zadovoljena u hrvatskom društvenom kontekstu, dobit ćemo nezavidnu sliku demokratskog prostora unutar kojega djeluju i organizacije civilnog društva.

Zakon o pravu na pristup informacijama

Za obnašatelje javne vlasti u RH moglo bi se reći da su još uvijek opterećeni naslijeđem autoritarnog, centralističkog i netransparentnog upravljanja, koje se u teorijskim pristupima naziva birokratsko-hijerarhijskim modelom. Karakteristike ove vladavine obrnuto su proporcionalne zahtjevima participativne demokracije. Birokratsko upravljanje, osim što je sporo i formalno, gotovo uopće ne uzima u obzir neprijeporne potencijale šireg sudjelovanja građana/građanki u zadovoljavanju potreba i rješavanju problema (lokalne) zajednice.

Iako postoje neki primjeri pozitivne prakse uključivanja građana/građanki pri rješavanju važnih društvenih problema (dobar primjer bio je model sprječavanja ovisnosti u Gradu Splitu), javna vlast još uvijek uvelike propušta informirati i uključiti građane/građanke u donošenje ključnih političkih odluka (zoran je primjer potpuna neinformiranost i neuključenost građana/građanki u donošenje nacionalnog, ali i većine lokalnih proračuna).

No vjerojatno najbolji primjer za zatvorenost i netransparentnost javnih vlasti u RH je nesustavna implementacija i često potpuno ignoriranje Zakona o pravu na pristup informacijama, o čemu govore nezavisna istraživanja koalicije "Građani imaju pravo znati" te indikativno istraživanje udruga B.a.b.e. i PSD-a o primjeni Zakona o javnoj nabavi u Gradu Zagrebu (Podumljak i Kunac, 2005), kao i podatci u službenim godišnjim izvješćima Središnjega državnog ureda za upravu. Primjena Zakona o pravu na pristup informacijama je imperativ ako se želi sustavno primjenjivati načelo prema kojem je upravo javna vlast dužna informirati građane/građanke o procesima donošenja političkih odluka.

Iz ovoga kratkog izlaganja mogli bismo zaključiti kako je hrvatsko društvo još daleko od situacije u kojoj bi javna vlast preuzela odgovornost za informiranje građana/građanki o političkim procesima i odlukama, što u konačnici ima za posljedicu manje informirane, a time i manje motivirane

³⁶ Upravo se informiranost, obrazovanje i nezavisnost medija ističu kao nezaobilazni preduvjeti participativne demokracije u prvom nacrtu Nacionalne strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvitak civilnog društva, *ibid.*

građane/građanke za sudjelovanje u procesima donošenja odluka - što je jednom dijelu nevladinih organizacija upravo najvažniji prostor djelovanja.

Obrazovanje za aktivno građanstvo

Sustavno obrazovanje za aktivno demokratsko građanstvo koje utječe na razinu informiranosti, ali i na oblikovanje stavova i usvajanje vrijednosti podrazumijeva suradnju između obrazovnih institucija i civilnog društva te medija. Trenutačno je u hrvatskom obrazovnom sustavu zamjetan izraziti manjak obrazovnih i odgojnih sadržaja usmjerenih na usvajanje vrijednosti, stavova, znanja i vještina neophodnih za razumijevanje aktivnog sudjelovanja građana/građanki u demokratskim političkim procesima. Kao nužne mjere u nacrtu *Strategije stvaranja poticajnog okruženja za razvitak civilnog društva* navodi se "uvođenje obrazovnog sadržaja o građanskim pravima, odgovornostima i oblicima građanskog djelovanja kao obvezatnog sadržaja u sve osnovne i srednje škole".

Iz ovoga naravno proizlazi da ni drugi preduvjet za aktivno građanstvo u RH nije zadovoljen, tj. da obrazovni programi o građanskim i ljudskim pravima, kao i o načinima aktivnog uključivanja građana/građanki u javni prostor (za sada) jednostavno ne postoje u sklopu formalnog obrazovanja.

Nezavisnost medija

Demokratsko djelovanje medija pretpostavlja profesionalnu etiku, usmjerenost na javni interes te neovisnost o državnim strukturama, političkim strankama te drugim interesnim skupinama, poput gospodarskih lobija. Mediji su posebno značajni za stvaranje otvorenoga i pluralnoga javnog prostora za politički dijalog u kojem različite skupine imaju pravo izraziti svoje političke stavove te putem interakcije utjecati na oblikovanje javnog mnijenja te, posredno, na političke odluke.

Prema čitavom nizu indikatora mediji u RH su jako daleko od djelovanja prema osnovnim demokratskim načelima. U svibnju 2006. predsjednik SDSS-a Milorad Pupovac sazvao je tiskovnu konferenciju na kojoj je upozorio upravo medije o rastućem govoru mržnje prema srpskoj etničkoj manjini (Ciglencčki, 2006). Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e. već desetljeće upozorava na diskriminirajući sadržaj prikazivanja žena u medijima, a na indeksu medijskih sloboda Freedom Housea (2006) hrvatski su mediji na 82. mjestu u skupini djelomično slobodnih medija, pri čemu se navodi prisutnost političkih i poslovnih pritisaka i manjak pravne zaštite novinara zbog kaznenog djela klevete. Nevladine organizacije poput Partnerstva za društveni razvoj upozoravaju na korupciju u medijima. Sami novinari/novinarke i urednici/urednice³⁷ izražavaju zabrinutost zbog "osjetljivih tema" o kojima je u Hrvatskoj teško izvještavati, što ilustrira komentar jednoga uglednog televizijskog urednika: "Više nije problem govoriti o ratnim zločinima, o pravima Srba i manjina, o ljudskim pravima seksualnih manjina, ženskim pravima. To je sve normalno i to se

³⁷ Podatci dobiveni iz fokus grupe s novinarima/novinkarkama, te iz dubinskih intervjua s urednicima/urednicama koje je provela agencija za istraživanje javnog mnijenja i tržišta Puls, a provedeni su za potrebe istraživanja "Ženska percepcija medijskih sadržaja", B.a.B.e. 2004. godine. Podatci iz fokus grupa i intervjua nisu posebno objavljeni, već su analizirani u kontekstu boljeg razumijevanja rodne diskriminacije u medijima.

prihvatilo, nitko se zbog toga ne nervira. Ali recimo, govoriti o nekim zataškanim kriminalnim radnjama je problem, zato što je to politika u jednom trenutku odlučila ne dirati i sad bi htjeli da to svi zaborave. I pitanje recimo pretvorbe, te nepravedne privatizacije i javnih natječaja. To je zapravo tema korupcije. Jer pravo je javnosti da zna sve što je od njenog interesa. To su recimo teme koje su kritične.”³⁸

Možemo zaključiti da se deficit demokracije u medijskom prostoru zasigurno odražava na djelotvornost organizacija civilnog društva, koja uvelike ovisi o mogućnosti javnog prezentiranja potpunih informacija o uočenim društvenim problemima. Stoga i nalaze istraživanja o vidljivosti nevladinih organizacija trebamo promatrati u odnosu na medijski kontekst, kao i na spomenute manjkavosti dostupnosti informacija građanima/građankama te obrazovanja za aktivno građanstvo i ljudska prava.

Interpretacija rezultata istraživanja

Kada uzmemo u obzir sve prepreke s kojima se suočavaju udruge u komunikaciji s građanima/građankama, podatak da tri četvrtine građana/građanki ima pozitivan stav prema radu udruga (što je za 12% pozitivnije u odnosu na istraživanje GfK, 2002) smatram pokazateljem uspješnog rada nevladinih organizacija u proteklom periodu. No podatak da je 80% javnosti o radu udruga saznalo putem sredstava javnog informiranja - putem televizije čak 61,4% - govori i o velikoj važnosti i utjecaju upravo televizije na kreiranje građanske slike o udrugama. Očito je da su neke udruge pronašle uspješne komunikacijske strategije u otvaranju medijskog prostora za one teme koje smatraju društveno važnima, ali isto tako i da mediji više prepoznaju rad udruga kao kompetentan, profesionalan i vrijedan medijske pažnje. Ovdje je važno napomenuti da mnoge udruge u Hrvatskoj ulažu znatna sredstva i energiju u informiranje građana/građanki putem svojih web stranica, no ovaj komunikacijski kanal u tu svrhu koristi samo 4,7% građana/građanki.

S obzirom na manjak sustavne promocije aktivnog građanstva putem obrazovnog sustava i medija, smatram ohrabrujućim podatak da jedna trećina građana/građanki zna najmanje jednu osobu koja je aktivan član udruge, a petina ih je izravno osjetila neku korisnu posljedicu rada udruga, među kojima su najčešći savjeti (8,1%) ili olakšan pristup informacijama (4,5%). Naime, za motiviranje građana/građanki na aktivizam, kao i za aktivnu potragu za podrškom, zasluge pripadaju prvenstveno, ako ne i isključivo, udrugama. U tom svjetlu smatram pozitivnim i nalaz da 55,1% građana/građanki smatra da udruge imaju važnu ulogu u isticanju i rješavanju problema u društvu, a 53,5% ispitanika/ispitanica smatra da su udruge mnogo djelotvornije u svom radu nego prije 5 godina.

³⁸ Isječak iz transkripta dubinskog intervjua s jednim od urednika na HTV-u (Puls, 2004. za B.a.B.e., projekt "Akcija za jednaku vidljivost žena"), interna istraživačka dokumentacija udruge B.a.B.e.

No nalaz da više muškaraca, osoba srednje dobi, visokog i srednjeg stupnja naobrazbe iz većih urbanih centara bolje poznaje izraz i značenje pojma udruga može se interpretirati kao neuspjeh udruga da informiraju i uključe marginalizirane i najosjetljivije društvene grupe, kao što su stariji (posebice žene), ruralno stanovništvo i osobe s nižim stupnjem obrazovanja. Ovo ukazuje na to da uključivanje udruga u provedbu određenih socijalnih usluga i javnih programa nužno ne znači da su udruge bitno učinkovitije, djelotvornije i inovativnije od državne birokracije. Nalaz da udruge, kao relativno male, fleksibilne organizacije usmjerene na potrebe građana/građanki, ne uspijevaju doprijeti do socijalno najranjivijih skupina odražava gotovo nerješiv globalni problem perpetuirane socijalne isključenosti, što predstavlja i ključni izazov razvojnih programa. U tom kontekstu, dakle, ni organizacije civilnog društva u RH nisu (za sada) pronašle učinkovit način/oblik komunikacije i aktivnosti kojima bi podržale i uključile manje obrazovane, siromašnije, starije građane/građanke.

Gotovo polovina ispitanih (47,4%) zna točno značenje izraza udruga; 43,8% ih je samo čulo za taj izraz, ali ne zna točno značenje, dok četvrtina građana/građanki nije navela niti jednu drugu niti u jednom području rada. Zbog takvih rezultata istraživanja mogli/mogle bismo izraziti visok stupanj zabrinutosti - gotovo dva desetljeća intenzivnog rada i više od dvadeset tisuća nevladinih organizacija gotovo polovini građana/građanki nije uspjelo približiti što znači pojam udruga, koji društveni prostor udruge zauzimaju i koju funkciju imaju u demokratskom društvu. No kao što sam naznačila u uvodnim napomenama ovoga rada, udruge nisu same odgovorne (a moguće je da niti nemaju kapaciteta) svim građanima/građankama približiti koncept civilnog društva i važnost rada udruga. Za povećanje broja građana/građanki koji/koje razumiju demokratsku kulturu, a time i civilno društvo, nužno je uvesti obvezno obrazovanje za aktivno građanstvo. Kada bi unutar obrazovnog sustava postojali takvi programi, uvjeren sam da bi mnogo više građana/građanki bilo zainteresirano za rad udruga.

Još jedan podatak privlači pažnju i možda je zanimljiv upravo aktivistima i aktivistkinjama civilnog društva stoga što govori o kompleksnosti pristupa građanima/građankama pri komunikaciji o svojem radu. Naime, građani/građanke kojima je vjera manje važna ili nevažna te oni/one koji/koje su više lijeve političke orijentacije, u značajno većem udjelu poznaju izraz i značenje toga izraza. No struktura uzorka (koja govori i o populaciji građana/građanki kojima se udruge obraćaju) je sljedeća: trećina ispitanika/ispitanica starija je od 50 godina, petina ima primanja do 1000 kn; 40% ih je bez škole, s nepotpunom ili potpunom osnovnom školom; 85,7% ih je katolika kojima je u 64,1% vjera jako važna i važna. Prema rezultatima istraživanja čini se da se od aktivista/aktivistkinja civilnog društva očekuje dodatni napor da upravo onima koje ne zanima ili pokazuju mali interes za rad udruga približe svoje aktivnosti te programe i metode usklade s interesima i potrebama upravo starije populacije gotovo bez osnovnog obrazovanja, ali zato vrlo religiozne.

Već sam komentirala da pojmovna određenja nisu najpreciznija i da ne odgovaraju češće korištenim sintagmama, kako od strane udruga tako i u javnosti.³⁹ Ističe se opis udruga koje se

³⁹ Također, problem ovisnosti se ne odnosi samo na populaciju ovisnika, već i njihovih obitelji i lokalnih zajednica, te se polje djelovanja udruga češće naziva "borba protiv ovisnosti", "sprječavanje zloupotrebe lakših i težih droga" nego "ovisnici".

bave “političkim organizacijama i kampanjama” (pitanje 6) koji stvara ozbiljnu pojmovnu zbrku. Naime, udruge koje se bave monitoriranjem, odnosno praćenjem političkih procesa i političkih kampanja prije se definiraju kao udruge za promicanje demokracije nego što se deklariraju kao “političke organizacije i kampanje” (koliko je meni poznato ni jedna udruga u Hrvatskoj nema takvu sintagmu u svom imenu ili misiji).

Ipak, jedna trećina građana/građanki prepoznala je rad udruga koje se bave “političkim organizacijama i kampanjama”⁴⁰ što je prema nalazima ovoga istraživanja na visokom trećem mjestu. Ispred političkih organizacija i kampanja samo su još udruge koje se bave braniteljima/stradalnicima Domovinskog rata i udruge koje se bave ekologijom/zaštitom okoliša. Prema ovim rezultatima, GONG je organizacija čije aktivnosti prepoznaju gotovo svi ispitanici koji su znali navesti barem jednu udrugu - njih 99% (od 33% svih ispitanika) prepoznaje aktivnosti GONG-a u domeni civilnih kampanja i monitoriranja rada političkih aktera, 35% smješta GONG na područje razvoja civilnog društva, dok 16% građana/građanki poznaje rad GONG-a i na razini (civilnog) odgoja i obrazovanja.

HHO je još jedna udruga čije ciljeve i aktivnosti građani/građanke prepoznaju u više kategorija djelovanja. Od jedne trećine ispitanika koji su znali navesti barem jednu udrugu, njih 65% navodi da se HHO bavi ljudskim pravima; 53% veže HHO uz pitanje statusa nacionalnih manjina, dok 22% vidi HHO i kao udrugu koja sudjeluje u razvoju civilnog društva. Na području prava potrošača najvidljivija udruga je Potrošač, koju od trećine ukupnog broja ispitanika koji su naveli barem jednu udrugu navodi 98% građana/građanki, dok je na području ravnopravnosti spolova i prava žena najvidljivija Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e. (87% navoda unutar jedne trećine svih ispitanika koji su naveli barem jednu udrugu).

No čini se da vidljivost Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e. nije utjecala na to da građani/građanke prepoznaju tu udrugu kao organizaciju kojoj bi se obratili/obratile u slučaju nasilja. Tako se nalaz istraživanja prema kojem bi najmanji udio javnosti (2%) kontaktirao neku udrugu pri susretu s nasiljem vjerojatno može objasniti preširoko definiranim problemom. Naime, nijedna se udruga ne bavi nasiljem kao takvim, već se udruge bave specifičnim područjima i problemima nasilja, kao što su obiteljsko nasilje, nasilje nad ženama, nasilje nad djecom, uznemiravanje na poslu ili nasilje nad seksualnim manjinama. Uvjerena sam da bi specifičnije određenje problema nasilja dovelo do znatno drukčijih rezultata istraživanja. Primjerice, u proteklih se petnaest godina sigurno više od 2% žena javilo nekoj od mnogobrojnih ženskih nevladinih organizacija koje se bave nasiljem u obitelji - samo Grupi za ženska ljudska prava B.a.B.e. obratilo se od 1995. više od 10 000 građanki.

⁴⁰ Ovaj podatak je teško interpretirati jer je nejasno što trećina građana podrazumijeva da udruge rade kada se bave “političkim organizacijama i kampanjama” - možda su građani/građanke pod ovim opisom rada udruga prepoznali GONG kao vidljivu organizaciju koja se već više od pola dekade bavi monitoriranjem izbornog procesa i izvaninstitucionalnim obrazovanjem. Ali isto tako je moguće u bavljenju političkim organizacijama prepoznati aktivnosti javnog zagovaranja i lobiranja, što bi za te organizacije bila vrijedna napomena da je njihov rad prepoznat u javnosti.

Jedna trećina građana/građanki zna navesti barem jednu udrugu za zaštitu okoliša, a isto toliko građana/građanki prepoznaje ekološke probleme kao veoma važne u svojim lokalnim zajednicama. Ispitanici/ispitanice drže da te probleme mogu rješavati udruge kojima bi se njih 33,4% i obratilo u slučaju osobnog susreta s ovim tipom problema. Osim toga, 32,5% građana/građanki smatra zaštitu okoliša jednim od triju najkorisnijih područja rada udruga. Time, prema rezultatima ovoga istraživanja, udruge za zaštitu okoliša temelje svoj rad na stvarnim potrebama lokalnih zajednica, odnosno problemima kojima građani/građanke pridaju važnost. Pritom su se "zelene" udruge uspjele kvalitetno predstaviti građanima/građankama koji/koje su stekli/stekle povjerenje u njihov rad.

Nadalje, građani/građanke izjavljuju da udruge u najvećoj mjeri mogu pridonijeti zaštiti okoliša, statusu osoba drukčije spolne orijentacije i rješavanju problema neravnopravnosti spolova. Iako najmanji udio javnosti (oko 10%) smatra navedena tri problema velikim društvenim problemima, ovi rezultati su poticajni upravo za organizacije civilnog društva koje su uložile vrijedan trud da upravo ta pitanja stave na politički dnevni red. Bez obzira na to što većini građana/građanki ona nisu društveno prioritetna, iskazano povjerenje prema radu udruga koje se bave upravo tim problemima govori o značajnom pomaku u javnoj sferi gdje ta pitanja desetljeće ranije nisu detektirana kao relevantna. Relativno visoki postotci građana/građanki koji/koje bi se u slučaju potrebe obratili/obratile upravo udrugama u vezi s tim pitanjima - 20,7% u vezi sa statusom osoba drukčije seksualne orijentacije; 19,4% za neravnopravnost spolova te 13,9% u vezi sa statusom etničkih manjina - govore o očitom trudu ovih organizacija da diskriminatorne društvene prakse smjeste u javni prostor i informiraju građane/građanke o poduzetim aktivnostima.

Nalazi upućuju na to da bi se najmanje građana/građanki javilo udrugama pri rješavanju ključnih problema u zajednici - samo njih 4,2% u vezi s nezaposlenošću, 5,3% u vezi sa siromaštvom te 6,1% u vezi s korupcijom. Potonji postotak, ujedno i najveći za ova tri područja najvažnijih društvenih problema, smatram izuzetno značajnim jer se u Hrvatskoj zasad samo jedna udruga pet godina bavi direktnom pomoći žrtvama korupcije (Partnerstvo za društveni razvoj), a ukupno se otprilike 5 udruga upustilo u rješavanje toga ozbiljnog i kompleksnog društvenog problema (Transparency International, Altruist, HHO, B.a.B.e). Stoga ne čudi da bi se najviše građana/građanki, njih 21,6, u vezi s korupcijom prvo obratilo novinarima/novinarkama.

Među ovim podacima najviše začuđuje to da se građani/građanke ne bi obratili/obratile udrugama kod problema siromaštva, i to stoga što su Caritas i Crveni križ dvije velike udruge u RH koje se već niz desetljeća bave humanitarnim radom i pomoći siromašnima. Čini se da taj podatak dodatno govori o tome da je udrugama teško doprijeti do socijalno isključenih skupina. Na tom polju doista ima još mnogo prostora za inovativnost i unaprjeđivanje programskih i strateških odrednica udruga kako bi se približile onima kojima su podrška i pomoć možda najpotrebnije.

U prilog ovoj pretpostavci govori i iskazano mišljenje 40,1% građana/građanki kako je područje rada na kojem udruge mogu najviše učiniti upravo područje socijalnih usluga i humanitarnog rada, te je 17,5% građana/građanki potencijalno zainteresiranih za uključivanje u rad tih udruga. Prema razini interesa građana/građanki za uključivanje slijede sport i rekreacija (15,3%), prava i politika (13,7%) te okoliš (10,7%).

Prema mišljenju relativno najvećeg djela javnosti, udruge izrazito ili umjereno pridonose *podizanju svijesti ljudi o njihovim pravima* (tako procjenjuje nešto više od polovine javnosti), a potom razvoju civilnog društva i razvoju demokracije u Hrvatskoj (tako procjenjuje oko dvije petine građana/građanki), dok malo pridonose *rješavanju konkretnih životnih problema i poboljšanju kvalitete života* (tako procjenjuje oko dvije petine građana/građanki). Iz ovih nalaza slika postaje jasnija - građani/građanke nedovoljno prepoznaju uloženi napor udruga u demokratizacijske procese kao aktivnost koja utječe na kvalitetu svakodnevnog života. U svakom slučaju, udruge bi trebale uložiti znatniji napor u uključivanje građana/građanki ne samo kao svojih direktnih korisnika nego i kao značajan resurs ideja i načina kako rješavati društvene probleme. U svojoj komunikaciji s građanima/građankama udruge usmjerene na demokratizaciju trebale bi što zornije pojasniti važnost demokratske vladavine za kvalitetu svakodnevnog života, primjerice, za dostupnost zdravstvenih usluga "mimo veze" ili za uplatu doprinosa od strane poslodavaca.

Zaključne napomene

Prema nalazima ovoga istraživanja udruge za zaštitu okoliša jedine su uspjele odgovoriti na stvarne probleme u lokalnim zajednicama, uspješno predstaviti javnosti svoje aktivnosti i njihove učinke te steći znatno povjerenje građana/građanki u svoje kapacitete za rješavanje za građane/građanke važnog problema okoliša. To je rijetka sinteza prepoznavanja društvenog problema te prepoznavanja udruga kao najkompetentnijega i najodgovornijega društvenog aktera za njegovo rješavanje.

Sva ostala područja djelovanja udruga zadržavaju određenu diskrepanciju između prepoznatljivosti društvenih problema i kapaciteta udruga da ih rješavaju. Najbolji primjer su upravo udruge s područja ženskih ljudskih prava, prava nacionalnih manjina i prava osoba drukčije seksualne orijentacije - dok javnost kršenja ovih prava ne smatra prioritarnim društvenim pitanjima (tek 10%), njih jedna trećina prepoznaje rad tih udruga kao vrijedan doprinos poboljšanja i unaprjeđenja statusa žena, manjina, osoba s drukčijom seksualnom orijentacijom. Te organizacije civilnog društva i nadalje ostaju u daleko zahtjevnijoj poziciji od udruga za zaštitu okoliša - doista je teško zadobiti podršku javnosti za ona društvena pitanja koja građani/građanke ne prepoznaju kao pitanja od velike društvene važnosti. Tako će se te udruge i nadalje trebati usmjeriti na senzibiliziranje javnosti o neprihvatljivosti diskriminatornih društvenih praksi u odnosu na te posebne grupe (nacionalne manjine, žene, osobe drukčije spolne orijentacije).

Čini se da je ključ uspješnijeg uključivanja i informiranja građana/građanki o radu udruga upravo obrazovanje za aktivno građanstvo jer bez razumijevanja osnovnih procedura i strukture političkih procesa same organizacije civilnog društva teško mogu jasno prezentirati svoje djelovanje najširoj populaciji. Obrazovanje za aktivno građanstvo doista je osnovni preduvjet za stvaranje političke zajednice utemeljene na vrijednostima demokracije i ljudskih prava. Kad bi institucije obrazovnog sustava prepoznale važnost procesa obrazovanja građana/građanki o demokratskom ustrojstvu, tada bi zasigurno više građana/građanki prepoznalo važnost određenih društvenih problema, ali i temeljnih ustavnih vrednota, kao što je rodna ravnopravnost.

Još je jedan podatak vrlo relevantan za aktiviste/aktivistkinje: građani/građanke smatraju da pravi ciljevi udruga ovise o onomu tko ih financira te se 57,8% potpuno i uglavnom slaže s tom tvrdnjom. Kako bi se osiguralo razumijevanje važnosti principa nezavisnosti za rad udruga, same nevladine organizacije trebale bi uložiti dodatan napor i građanima/građankama pojasniti kako funkcionira financiranje udruga i jednom godišnje javnost izvijestiti o izvorima i načinima svojega financiranja. Ta preporuka u skladu je s principima dobrog upravljanja u neprofitnom sektoru i osigurava veće povjerenje građana/građanki u rad udruga. Toj preporuci ide u prilog i podatak da samo 32,9% građana/građanki smatra da su članovi/članice udruga etični/etične u raspolaganju novcima koje dobivaju.

Građansku podršku i mobilizaciju javnosti udruge mogu očekivati ako žele provesti javnu kampanju oko izmjena poreznog sustava - naime 65,3% građana/građanki smatra da bi vlasti trebale poticati rad udruga smanjenjem poreza za njih. Inicijativa Foruma civilno društvo, započeta 2005. godine oko reforme poreznog sustava, tada nije dovela do značajnijih promjena. Možda takav stav javnosti može probuditi novu motivaciju za razrješenjem toga važnog pitanja za funkcioniranje udruga.

Jedan od najznačajnijih nalaza ovoga istraživanja je da tri četvrtine građana/građanki kao važan razlog nesudjelovanja u radu neke udruge izdvaja upravo nedostatak informacija o udrugama koje djeluju u njihovu mjestu prebivališta. U budućnosti, članovi/članice nevladinih organizacija doista bi trebali/trebale uložiti znatno više napora u informiranje građana/građanki o svojem radu, posebice na lokalnoj razini. Pritom treba imati u vidu da je najveći broj građana/građanki o udrugama saznao putem nacionalne televizije, što je značajna prepreka upravo za manje udruge koje djeluju u lokalnim zajednicama. Informiranje građana/građanki o aktivnostima udruga utoliko bi se trebalo više koncentrirati na izravnu ("door-to-door") komunikaciju, primjerice, putem objedinjenog letka s podacima o svim udrugama koje djeluju u nekom mjestu, koji bi se podijelio najvećem broju građana/građanki. Tako bi se zadovoljila i iskazana potreba građana/građanki da ih netko osobno pozove da se aktivno priključe udrugama, o čemu se izjasnila jedna trećina anketiranih građana/građanki.

Literatura

- Ciglencečki, Dražen (2006) "Pupovac: Etničko nasilje u porastu". *Novi list*, Rijeka, 9. svibnja 2006.
- Cox, Robert W. (1992) "Towards a post-hegemonic conceptualization of world order: Reflections on the relevancy of Ibn Khaldun". U: Rosenau, James N. and Czempiel Ernst-Otto (eds.) *Governing without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Diamond, Larry (1994) "Civil society and democratic consolidation: building a culture of democracy in a new South Africa". U: Giliomee, Herman., Schlemmer, Lawrence, with Hauptfleisch, Sarita (ed.) *The Bold Experiment: South Africa's New Democracy*. Johannesburg: Southern Books.
- Freedom House (2005) *Freedom of the Press - Croatia*. www.freedomhouse.org
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=16&year=2005&country=6720>
(25. svibnja 2006.).
- GfK (2002) *Stavovi prema nevladinim organizacijama u Hrvatskoj. Izvješće o provedenoj anketi*. www.aed.hr/hr/dokumenti/200204_gfk_survey.pdf (19. travnja 2006.).
- Huntington, Samuel P. (1991): *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman and London: University of Oklahoma Press.
- Kunac, Suzana i Sarnavka, Sanja (2006): *Nevinost bez zaštite - ženska percepcija medijskih sadržaja*. Zagreb: B.a.B.e.
- McLean, Sandra (1996): "North-South NGO Partnerships and Democratisation: Southern African and global linkages". U: Swatuk, Larry. A. and Black David R. (ur.) *Canada and South Africa after Apartheid: Foreign Aid and Civil Society*. Halifax: Dalhousie Centre for Foreign Policy Studies, Dalhousie University 17-39.
- Ottaway, Marina S. and Carothers, Thomas (2000): "Funding Virtue: Civil Society Aid and Democracy Promotion". Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace
- Podumljak, Munir i Kunac, Suzana (2005): *Tajni procesi javne nabave u Gradu Zagrebu*. Zagreb: B. a. B. e.

Bilješka o autorici

Suzana Kunac je sociologinja, istraživačica i aktivistkinja Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e. Njezina su područja interesa mediji i politička komunikacija, razvoj civilnog društva, dobro upravljanje i korupcija, kojima pristupa iz feminističke perspektive. Diplomirala je sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, magistrirala je društveni razvoj i planiranje na University College of London te je polaznica doktorskog studija komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

